

ΕΘΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

ΑΝΑΤΡΟΦΗ — ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ — ΓΡΑΜΜΑΤΑ — ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ
ΚΑΛΑΙ ΤΕΧΝΑΙ — ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ

ΕΤΟΣ Δ' — 1901

[Τυπεται δραχ. 7]

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ — ΕΚΔΟΤΗΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΡΟΣΙΝΗΣ
18 — ΟΔΟΣ ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΟΥ — 19
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΘΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

ώριότητα δικασκουσθῆ, ἔδρῖλλον δ' εἰς αὐτὴν τὴν ἀνύθη, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων περιέφερον τὴν ἀπαστράπτουσαν καλλομένην καὶ τὰς πολυτελεστάτας ἐσθλότητας τῶν αἰ ὠραίων τῆς πόλεως. Κατ' ἀρχαίαις ὁμιλίας μεγάλη ἐγένετο εἰς τὸ γύμνασιον τῶν ὁμίων καὶ τῶν τραχηλίων.

Τὴν ὠρισμένην ὥραν ὁ Κρούγερ ἐνεφανίσθη συνοδευόμενος ὑπὸ τινων προξένων καὶ ἄλλων ἐπιστήμων. Διήλθε πρῶτος τὸν διαδρόμον καὶ ἔπειτα διατυπώσασιν ἠνοιξε μόνος τὴν θύραν τῆς αἰθούσης τοῦ χοροῦ.

— 'Α! (ὦσέ μου! ἀνέκραξεν αἰφνης ἐκνακλείων ἐν σπουδῇ τὴν θύραν. 'Εἰ καμῖ! αἰ κυρταὶ δὲν ἐνεδύθησαν ἀκόμη!

Αἱ κυρταὶ τότε καταταρχυθεῖσαι ἠναγκάσθησαν νὰ ζητήσουν πρόχειρα περικαλύμματα καὶ ὁ ἀγαθὸς πρόεδρος λυπούμενος δὴθεν διὰ τὴν ἀπροσεξίαν του ἐπέμενε νὰ μὴ εἰσέλθῃ εἰς τὴν αἰθουσαν πρὶν αἱ κυρταὶ ἐνδυσθῶν, ὅπως ἔλεγε. Καθ' ὅλην δὲ τὴν διάρκειαν τῆς ἐσπερίδος ἐπέμενε νὰ ζητῇ συγγνώμην παρὰ τῶν κυριῶν διὰ τὴν σπουδὴν του.

Σκύλου νομιμοίνα.

Ἐπαυελθὼν ἐκ τοῦ θεάτρου μετὰ τῆς συζύγου καὶ τῶν δύο τέκνων του νὰς ἔμπορος τῶν Παρισίων πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν παρητήρησεν ὅτι κλέπτει εἶχον εἰσέλθῃ κατὰ τὴν ἀπουσίαν τῶν εἰς τὸ οἶκον. Δὲν κατήρθισαν μὲν νὰ παραδίξουν τὸ σιδηροῦν χρηματοκιβώτιον, ἀφῆρσαν ὁμιλίαν πολλὰ κοσμημάτων, μετ' αὐτῶν δὲ καὶ μίαν ἀγγλικὴν ἀμικξάν μετ' ἑνὸν ἵππον καὶ ἕνα μικρὸν σκύλον. Αἱ ἐρευναὶ τῆς ἀστυνομίας ἔμειναν ἄνευ ἀποτελέσματος καὶ ἡ ἰδιοκτήτης εἶχεν ἀπελπισθῆ πλῆθον, ὅτε αἰφνης ἐνεφανίσθη ὁ σκύλος, τὸν ὁποῖον ἡ οἰκογένεια ὑπεδέχθη μετ' εὐνοήτου χαρῆς.

Τὴν ἐπιούσαν ὁ οἰκοδεσπότης θωπεύων τὸν σκύλον τοῦ εἶπε:

— Λαιπὸν, Μεδδὸρ, ποῦ εἶνε τώρα ὁ σύντροφός σου ὁ Καβδλ;

Καβδλ ἦτο τὸ ὄνομα τοῦ κλαπέντος ἵππου.

Ὁ σκύλος εὐθὺς ὤρμησε πρὸς τὸ ἔξω, ἔπειτα ἐπανήλθε καὶ ἔσυρε τὸν κύριόν του ἀπὸ τοῦ ἐνδύματος πρὸς τὴν ἔξοδον. Τοῦτο δὲ ἐκινεῖλαβε πολλὰς.

Ἐνόησαν τότε ὅτι τὸ νοήμον ζῷον ἠθέλη νὰ φανερώσῃ τὸ μέρος ὅπου ἐφυλάσσεται καὶ ὁ ἵππος. Δύο ἀστυνομικοὶ ὑπάλληλοι ἐτέθησαν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ σκύλου καὶ μετὰ ἡμίσεων ὥρων δὴσγούμενοι ἀπὸ τὸν Μεδδὸρ ἐστάθησαν ὅλοι ἀπέναντι παλαιᾶς οἰκίας ἀποκέντρου δάου. Ἐντὸς αὐτῆς συνελήφθησαν δύο νεαί, αἵτινες ὠμολόγησαν κατόπιν ὅτι ἦσαν οἱ αὐτουργοὶ τῆς κλοπῆς. Ἐβρέθησαν δὲ καὶ ὁ ἵππος καὶ ἡ ἀμικξάν καὶ πῶς τῶν κλαπέτων κοσμημάτων.

Ὁ πλαιθυσμός τῆς γῆς.

Κατὰ τὸν Ἀμερικανὸν στατιστικὸν Χόλτ Σόλεργι ὁ σημερινὸς ὀλίγος πληθυσμὸς τῆς ἡτῆλίου προσεγγίζει εἰς τὰ 4 δισεκατομμύρια. Κατὰ τὴν προϊούσαν ἀναλογίαν τῆς αὐξήσεως ἡ πληθυσμὸς οὗτος ἢ αὐξηθῆ μέχρι τοῦ 2000 ἔτους εἰς 4 δισεκατομμύρια καὶ 328 ἑκατομμύρια, εἰς τὰ 2,100 ἢ συμ-

ποσθῆ εἰς 11 δισεκατομμύρια καὶ 700 ἑκατομμύρια, τὴν 2200 εἰς 31 δισεκατομμύρια καὶ 628 ἑκατομμύρια καὶ τὴν 2250 εἰς 52 δισεκατομμύρια. Δὲν ὅκ ὑπάρχῃ τότε αὐτὴ ἐπιθαιρὴ γῆς ἀκατοίχτος, ἀφαιρουμένων τῶν κλιμακωμένων γῆων, τῶν μεταλλείων καὶ τῶν ἕδων.

Ἡ μαγειρικὴ τῶν ἡγεμόνων.

Ἡ πολυτελεστέρη καὶ πλουσιωτέρη μαγειρικὴ εἶναι ἡ τῆς Ρωσικῆς αὐλῆς. Ἀπὸ τῆς ἀναρχείσεως του εἰς τὸν θρόνον ὁ Τσάρος Νικαῖλος ὁ Β', ὅστις ἀγαπᾷ πολὺ τὴν ἀπολαύσειν καὶ τὴν μαγαλοπρέπειαν τῆς τραπέζης, ἐξώδευσε 1,600,000 φράγκων διὰ τὴν τροποποίησιν τῆς μαγειρικῆς καὶ τοῦ ἐστιατορίου τοῦ χειμερινοῦ ἀνακτόρου τῆς Πέτροπολεως. Ὅλα ἀνεξαιρέτως τὰ μαγειρικὰ σκεῦα εἶναι ἀργυρᾶ, ὑπάρχουσι δὲ καὶ πολλὰ χρυσὰ χρυνολογούμενα ἀπὸ Λίβανερίνης τῆς Μαργάρας. Ἡ ἀρχιμαγειρὸς τοῦ Τσάρου ἔχει μισθὸν ἐτήσιον 100,000 φράγκων, ὁ δὲ μισθὸς τῶν 25 κερκιστῶν ποικίλλει μεταξὺ τῶν 20—30,000 φράγκων. Ἦν ὅλη ὁ Τσάρος δαπανᾷ διὰ τὴν τράπεζαν κατ' ἔτος περὶ τὰ 3,000,000 φράγκων.

Μετὰ τὴν ρωσικὴν ὡς πρὸς τὴν πολυτέλειαν καὶ τὸν πλοῦτον ἔρχεται ἡ ἰσπανικὴ μαγειρικὴ, τῆς ὁποίας μόνον τὰ σκεῦα ἔχουσι ἄξιαν 1,000,000 φράγκων. Μετ' αὐτὴν ἔρχεται ἡ ἀγγλική. Ἡ ἐπιπλα τοῦ βασιλικοῦ ἐστιατορίου τῆς Ἀγγλίας ἔχουσι μεγάλην ἄξιαν κατὰ τεχνικὴν ἔκδοσιν ὁμοίως ἐπὶ τῆς ἐποχῆς Γεωργίου τοῦ Γ'.

Πολλὸ πλουσιωτέρη τούτων εἶναι ἡ τοῦ κρότερου Γουλιέλμου καὶ τοῦ προέδρου τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατικῆς Λουρμῆ.

Κυλοῦσθαι νομίσματα.

Ἐπάρχει ἰσπανικὸν νόμισμα ἀργυρᾶν, τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται 'Εμπεάν καὶ ἔχει βάρος ἡμισείας λίτρας. ἔχει διάμετρον 8 ἑκατοστόμετρα καὶ ἄξιαν 275 φράγκων. Πολλὰ τοιαῦτα νομίσματα κυκλοφοροῦσι μεταξὺ τῶν τραπέζιων τοῦ Γουλιέμου καὶ τῆς Γεωργίας, οἱ δὲ πλοῦστοι σκεπτίζονται τῆς ἰσπανικῆς πληθύνουσι συνήθως εἰς ἑμπεάν τὰς ἀγοράς τῶν. Νομίσματα ὁμοίως κυκλοφοῦσι ἀπέναντι εἰς τὸ Ἄγγλον. Ἦναι τὰ Ἄσολ, ὅπο τὸ γρηκὸν δίσκου λεπτοτάτου, περιφερείας ὁμοίως 11—18 ἑκατοστόμετρα, εἶναι νόμισμα χρυσοῦν ἄξιαν 1000 φράγκων. Χρηζέται περὶ τοῦ 420 γραμμάρια καὶ ἀποτελεῖ τὸ μέγιστον τοῦ κόσμου νόμισμα. Ἦναι τὰ πρῶτα πρῶτα ἢ προστεθῶσι καὶ τὸ βένδον τῶν Ἀγγλῶν ἄξιαν 250 φράγκων, καὶ τὸ ἐν Καλιφορνίᾳ κυκλοφοροῦν μέγα νόμισμα ἄξιαν 50 δολαρίων.

ΠΡΑΚΤΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ

ΤΟΥ ΚΑΘ' ΗΜΕΡΑΝ ΗΙΟΥ

Διατήρησις ζωμοῦ.

Ὁ ζωμὸς διατηρεῖται ἐπὶ μίαν ἡμέραν, ἐν βραδείᾳ καθ' ἡμέραν καὶ μεταγγίλλεται εἰς καθαρὸν δοχεῖον, τὸ ὁποῖον δὲν πρέπει νὰ σκεπάζεται.

ΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑΙ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Ἦναι τις ἠθέλει ἐπιχειρήσῃ νὰ πείσῃ τὸν κόσμον ὅτι ἄλλο τὸ νὰ εἶναι αὐτόχρονημα σοφὸς καὶ ἄλλο τὸ νὰ ἔχη τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἰδιοφυίαν τῆς μεταβιβάσεως τῆς σοφίας του, τῆς διοχετεύσεως τῶν θησαυρῶν τῆς γνώσεώς του καὶ εἰς τοὺς ἄλλους, ἐὰν ἠθέλει ὑποστηρίξῃ, ὅτι ὁ Ἰούλιος Σίμων, ὁ τόπον βαθύτατα ἐγκύψας εἰς τὰ τῆς ἐκπαιδεύσεως, ἢ ὁ Φερρῦ, ὁ ὀργανιστὴς καὶ μεταρρυθμιστὴς τῆς παιδείας ἐν Γαλλίᾳ, ὅα ἦσαν οἱ πλέον ἀχρηστοί, καὶ οἱ πλέον ἀκατάλληλοι τῶν δημοδιδασκάλων, βεβαίως ἠθέλον ἀπαντήσῃ εἰς αὐτόν, ὅτι λέγει κοινοτοπίας, ζητῶν νὰ ἀνακοινώσῃ ἀλήθειαν, τὴν ὁποίαν οὐδεὶς ποτε ὅκ εἶχε τὴν διάθεσιν νὰ τῷ ἀμφισβητήσῃ ὅτι μοχθεῖ καὶ ἀγωνίζεται νὰ ἐκδιᾶσῃ θύρας ἀνοικτάς.

Καὶ ὁμοίως παρ' ἡμῖν δυνατόν ἀλήθειαι τινες νὰ ἀπολαύουν τοῦ ἐξαιρετικοῦ προνομίου νὰ μὴ καταπολεμῶνται καὶ δι' ἐπισήμου καὶ κερκισμῶν κατ' αὐτῶν πόλεμον, τοιαύτη δὲ εἶναι βεβαίως καὶ ἡ ἀνωτέρω, παρορῶνται ὁμοίως πάντοτε καὶ παραγκωνίζονται, χωρὶς οὐδεὶς νὰ τὰς ἐνθυμηθῆ καὶ χωρὶς οὐδεὶς νὰ ἔχη τὴν διάθεσιν νὰ τὰς ἀνακαλῆσῃ εἰς τὴν κατάστασιν τῆς ἐνεργείας ἀπὸ τῆς διαρκούς καὶ ὀργανικῆς ἀποστρατεύσεως, εἰς ἣν ἔχουν καταδικασθῆ.

Αὐτὸ τοῦτο συνέβη καὶ μετ' ὁ θέμα, τὸ ὁποῖον μᾶς ἀπασχολεῖ.

Πλησιάζου νὰ συμπληρωθῶν τρία τέταρτα αἰῶνος, ἀφ' ἧς συνέστη τὸ ἑλληνικὸν βασίλειον, κατὰ τὰ ὁποῖα ἐνομιζόμεν ὅτι ἀρκεῖ νὰ μάθῃ τις ὀλίγα στοιχειωδέστατα γράμματα, — χρησιμὰ τὸ πολὺ διὰ τὸν ἑαυτὸν του εἰς οἶον δῆποτε ἀσημον ἐπάγγελμα, — διὰ νὰ εἶναι ἐπαρκέστατος μύστης τῆς προκαταρκτικῆς ἐκπαιδεύσεως, κάλλιστος δημοδιδάσκαλος διὰ νὰ ἀσκήσῃ δηλαδὴ τὸ λειτουργημα, εἰς ὃ ἀνήκει ἡ πρώτη καλλιέργεια τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ ἤθους τῶν Ἑλληνοπαίδων καὶ ὅτι ἀρκεῖ ἐπίσης νὰ σπουδᾶσῃ τις δι' ἑαυτὸν τὰ τοῦ προγράμματος τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου, — ἀπὸ τοῦ ὁποῖου μάλιστα ἔως προχθὲς ἔλειπεν ἡ παιδαγωγικὴ, — λαμβάνων δὲ τὸ δίπλωμα τοῦ διδάκτορος ἢ τὸ τοῦ προλῦτου νὰ εἶναι ἀρμοδιώτατον τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως ὀργανον, διδάσκαλος ἢ καθηγητὴς.

Καὶ, προκειμένου μὲν περὶ τῆς προκαταρκτικῆς ἐκπαιδεύσεως, ὁ εὐεργετικὸς, ὁ ὄντως σοφὸς

ὁσμός τῶν διδασκαλείων καὶ τῶν ὑποδιδασκαλείων παρέχει σήμερον εἰς τὸ ἔθνος δημοδιδασκάλους καὶ γραμματιστάς ἀνταξίους τοῦ μεγάλου, τοῦ ὑψηλοῦ αὐτῶν προορισμοῦ.

Προκειμένου ὁμοίως περὶ τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως, περὶ τῆς ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς σχολείοις καὶ τοῖς Γυμνασίοις διδασκαλίας, οὐδεμία μέχρι τοῦδε ἔχει ληφθῆ φροντίς παιδαγωγικῆς διδασκαλίας τῶν διδασκόντων, ἔχουσι δὲ ἀφεθῆ καθ' ὅλην ταύτην τὴν μακρὰν περίοδον τοῦ ἐθνικοῦ βίου εἰς τὰς ὑποκειμενικὰς αὐτῶν γνώσεις καὶ εἰς τὴν τόσον πάντοτε ἀνεπάρκῃ ὑποκειμενικὴν ἰδιοφυίαν ἐκάστου πρὸς τὴν μετάδοσιν τῶν οἰκείων γνώσεων.

Ἦ κατὰ τοῦτο ἀπίστευτος αὐτὴ τῆς πολιτείας ἀναληθία εἶδει βεβαίως νὰ τέρματισθῆ. Ἦ θεραπεία ὁμοίως τῶν ἐξ αὐτῆς κακῶν, ἡ ριζικὴ δὲν ἐπιτυχάνεται διὰ μέσων προχείρων.

Ἐν τούτοις ὁ νῦν Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας, χωρὶς νὰ παραμελήσῃ τὴν ριζικὴν τοῦ κακοῦ θεραπείαν, ἠτις χρῆζει τῆς συνδρομῆς τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας, προσέφυγεν εἰς προσφιλέστατον μέσον, ὅπως, μέχρις οὗ ὠριμάσουν οἱ καρποὶ συστηματικῆς παιδαγωγικῆς διδασκαλίας, μὴ παρέρχεται ἀχρησιμοποίητος ὁ χρόνος πρὸς, ἔστω καὶ ἀτελῆ, παιδαγωγικὴν διδασκαλίαν καὶ ἀσκήσιν τῶν διδασκόντων ἐν τῇ μέσῃ ἐκπαιδεύσει.

Τὴν ριζικὴν θεραπείαν ἐπέδωξε διὰ σπουδαιότητος νομοσχεδίου ὑποβληθησομένου εἰς τὴν προσεχῆ σύνοδον τῆς Βουλῆς, δι' οὗ συνιστάται ἀνώτερον διδασκαλεῖον τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως, εἰς ὃ ὑποχρεωτικῶς θέλουσι φοιτήσῃ καὶ ἀποκτήσῃ πτυχίον οἱ διδάκτορες καὶ οἱ προλῦται τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς, οἱ μέλλοντες νὰ διδάξωσιν ὡς Ἑλληνοδιδάσκαλοι, σχολάρχαι καὶ καθηγηταὶ ἐν τοῖς Γυμνασίοις.

Ἄλλ' ὡς εἶπομεν, τῆς λειτουργίας τοῦ διδασκαλείου τούτου οἱ καρποὶ ὅα βραδύνουν κατ' ἀνάγκην. Διὰ τοῦτο τὴν ἐκ τῶν ἐνόντων θεραπείαν ὁ κ. Στάνης ἐπέδωξε ὡς πρὸς τὴν ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς σχολείοις διδασκαλίαν διὰ τοῦ ἐξῆς μέσου:

Ἀποβλέπων εἰς τὸ ὅτι οἱ λειτουργοὶ τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως εἶναι ὄλως ἀνεργάτιστοι ὑπὸ ἐποψίν παιδαγωγικὴν καὶ διδακτικὴν εἰς τὸ διδασκαλικὸν ἔργον, ἐκάλεσε τοὺς ἔχοντας ὑπηρεσίαν κάτω τῶν 10 ἐτῶν ἑλληνοδιδασκάλους καὶ σχολάρχας κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος εἰς ἀκρόασιν παιδαγωγικῶν μαθημάτων ἐπὶ ἕνα μῆνα (τὸν Αὐγουστον ὅλον). Ἦ θεωρητικὴ αὐτῶν διδασκαλία ἀνετέθη εἰς τοὺς κ. κ. Χαρίσιον Παπαμάρ-

δίως καθ' ὕλην καὶ εἶδος ἔχομεν πρὸ ἡμῶν στάδιον ἐνεργείας ὑπὲρ τῆς διατροφῆς τοῦ πνεύματος ἐξ ἑσῶ ἐνὶ ὅσῳ καὶ τὸ ὑπὲρ τῆς σωματικῆς διατροφῆς. Ἐν ἀμφοτέροις κύριον ἔργον τῶν γονέων εἶνε ν' ἀγρυπνώσιν, ὅπως μὴ οἱ διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ παιδὸς ἀπαιτούμενοι ὄροι ἐλλείπωσι. Καὶ ὅπως παρέχοντες εἰς τὸν παῖδα τὴν τροφήν, τὸ ἐνδυμα καὶ τὴν κατοικίαν δὲν ἐπεμβαίνουν εἰς τὴν φυσικὴν ἀνάπτυξιν τῶν μελῶν καὶ τῶν ἐντοσθίων, ἧτις ἀκολουθεῖ τὴν πορείαν καὶ τοὺς νόμους αὐτῆς, οὕτω δύνανται νὰ προσφέρωσιν αὐτῷ ἤχους πρὸς μίμησιν, ἀντικείμενα πρὸς ἐποπτεῖαν, βιβλία πρὸς ἀνάγνωσιν, προβλήματα πρὸς λύσιν, χωρὶς οὐδόλως νὰ διαταράττωσιν τὴν φυσικὴν πορείαν τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως, ἧτις πολὺ μᾶλλον οὕτω διευκολύνεται. Ἄρκει πρὸς τοῦτο νὰ μὴ ἀσκῶσιν ἐπ' αὐτὸν κατάβλιψιν εἴτε ἄμεσον εἴτε ἔμμεσον. Ἐκ πάντων τούτων συμπεραίνομεν ὅτι αἱ ἀνωτέρω ἐκτεθεῖσαι ἀρχαὶ δὲν συνεπάγονται, ὡς ἠδύνατό τις νὰ διίσχυρισθῆ, ἐγκατάλειψιν πάσης διδασκαλίας, ἀλλ' ὅτι ἐξ ἐναντίας ἀφίνουσιν εὐρὺ στάδιον ἐνεργείας πρὸς ἐκπόνησιν ἐνεργοῦ καὶ καλῶς ἐσκευασμένου συστήματος παιδείας.

... Καὶ ἵνα διανοιξώμεν τὴν ὁδὸν εἰς ἐκτενεστέρας ἐρεῦνας, καταλέγομεν ἐνταῦθα τὰς ἀρχὰς ταύτας. Τινὲς ἐξ αὐτῶν διελήφθησαν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον σαφῶς ἐν ταῖς προηγουμέναις παρατηρήσεσιν, ἀλλὰ δὲν θεωροῦμεν ἄσκοπον νὰ ἐκθέσωμεν αὐτὰς πάσας ἐν τῇ λογικῇ αὐτῶν τάξει.

1. Ὅτι ἐν τῇ ἀγωγῇ πρέπει νὰ χωρῶμεν ἀπὸ τοῦ ἀπλοῦ εἰς τὸ σύνθετον, εἶνε ἀλήθεια, ἐφ' ἧς πάντοτε μὲν οἱ παιδαγωγοῦντες ἐστηρίχθησαν ἐν τινὶ μέτρῳ, ἀλλ' οὐχὶ ἐν πλήρει ἐπιγνώσει οὐδὲ κατὰ τρόπον ἀκόλουθον. Ὅπως πάντα τὰ δεκτικὰ ἀναπτύξεως, καὶ τὸ πνεῦμα χωρεῖ ἐκ τοῦ ἀπλοῦστερου ἐπὶ τὸ σύνθετώτερον, καὶ ἐπειδὴ λογικὸν τι σύστημα ἀγωγῆς παρὶστῆ ἐξωτερικῶς τὴν ἐσωτερικὴν ταύτην πορείαν, ὀφείλει ν' ἀκολουθῆ τὴν αὐτὴν πρόοδον. Ἐνέχει δὲ ἡ ἀρχὴ αὕτη ἐν τῇ ἐρμηνεύσει αὐτῆς πολλὰ εὐρυτέραν ἐννοιαν ἢ ὅσην φαντάζεται τις ἐκ πρώτης ὄψεως· διότι πλὴν τοῦ ὅτι ὀφείλομεν νὰ βαίνωμεν ἀπὸ τοῦ ἀπλοῦ εἰς τὸ σύνθετον ἐν τῇ διδασκαλίᾳ ἐνὸς ἐκάστου κλάδου τῆς γνώσεως, συνεμφαίνει ὅτι ὀφείλομεν τὸ αὐτὸ νὰ πράττωμεν καὶ ἐν τῷ ὅλῳ κύκλῳ τῶν προσδιδόμενων γνώσεων. Ἐπειδὴ τὸ πνεῦμα ἀποτελεῖται κατ' ἀρχὰς ἐκ μικροῦ ἀριθμοῦ ἐνεργῶν δυνάμεων, αἱ δὲ βραδύτερον λειτουργοῦσαι ἀναφαίνονται ἢ μίᾳ μετὰ τὴν ἄλλην, ἕως οὗ σύμψασαι λειτουργήσωσι συγχρόνως, ἔπειτα ὅτι καὶ ἡ διδασκαλία ὀφείλει κατ' ἀρχὰς νὰ περιλαμβάνῃ μικρὸν κύκλον ἀντικειμένων, νὰ ἐπεκτείνῃ δὲ βαθμηδὸν αὐτόν, ἕως οὗ συμπεριλάβῃ ἐν αὐτῷ πάντα. Οὐ μόνον λοιπὸν

ἐν τοῖς καθ' ἕναστος, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ὅλῳ ὀφείλει ἡ ἀγωγή νὰ προχωρῆ ἀπὸ τοῦ ἀπλοῦ εἰς τὸ σύνθετον.

2. Ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξις, ὡς καὶ πάσα ἄλλη, εἶνε πρόοδος ἀπὸ τοῦ ἀπροσδιωριστοῦ ἐπὶ τὸ ἐπιδιωρισμένον. Ὁ ἐγκέφαλος, ὅπως καὶ τὰ λοιπὰ μέρη τοῦ ὀργανισμοῦ, δὲν ἀφικνεῖται εἰς τὴν τελειότητα τῆς κατασκευῆς αὐτοῦ εἰμὴ κατὰ τὴν ὠρμὸν ἡλικίαν, καὶ ὅσην τελειότερα εἶνε ἡ κατασκευὴ αὐτοῦ, τοσοῦτον ἀκριβέστερα εἶνε καὶ αἱ λειτουργαὶ αὐτοῦ καὶ τὰνάκαλιν. Διὰ τοῦτο αἱ πρῶται ἐντυπώσεις καὶ αἱ πρῶται ἰδέαι εἶνε ἀόριστοι, ὡς εἶνε καὶ αἱ πρῶται ἀποπειραὶ τῆς γλώσσης καὶ αἱ πρῶται κινήσεις. Ὅπως ὁ ὀφθαλμὸς διακρίνων ἐν πρώτοις μόνον τὸ φῶς ἀπὸ τοῦ σκότους προάγεται βαθμηδὸν διὰ τῆς ἀσκήσεως εἰς τὸ νὰ διακρίνῃ τὰς ἀποχρώσεις καὶ τὰς ποικιλίας τοῦ σχήματος μετὰ μεγάλης ἀκριβείας, ὡσαύτως καὶ ἡ διάνοια θεωρουμένη ἐν τῷ ὅλῳ ἢ ἐν ἐκάστη τῶν δυνάμεων τῆς κάμνει ἐν ἀρχῇ τὰς γενικωτάτας διακρίσεις μετὰ τῶν ἀντικειμένων ἢ τῶν πράξεων, ἀνυψοῦται δὲ βαθμηδὸν εἰς λεπτοτέρας καὶ ἐναργεστέρας διακρίσεις. Αἱ σχολικαὶ σπουδαὶ καὶ μέθοδοι ὀφείλουσι νὰ συμμορφῶνται πρὸς τὸν γενικὸν τοῦτον νόμον. Δὲν εἶνε δυνατόν, ἀλλ' οὐδ' ὀφείλομεν, νὰ εἰσάγωνται ἀκριβεῖς ἐννοιαὶ εἰς πνεῦμα μὴπω ἀναπτυχθέν. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι δύναται τις νὰ μεταδώσῃ ἐνωρὶς εἰς τὸν παῖδα τὰς γλωσσικὰς μορφάς, δι' ὧν αἱ τοιαῦται ἐννοιαὶ περιβάλλονται, καὶ τοῦτο κατορθοῦντες οἱ διδάσκαλοι πείθουσιν ἑαυτοὺς συνήθως ὅτι μετέδωκαν αὐτὰς τὰς ἐννοίας, ἀλλ' ἡ ἐλαχίστη ἐξελεγκτικὴ ἐξέτασις ἀποδεικνύει τὸ ἐναντίον· ἀνακαλύπτουσι τότε ὅτι αἱ λέξεις ἐναπετέθησαν ἐν τῇ μνήμῃ τοῦ παιδὸς ἄνευ οὐδεμιᾶς ἢ μετὰ λίαν ἀμυδρὰς κατανοήσεως τοῦ περιεχομένου αὐτῶν. Μόνον ὅτε ἡ πληθὺς τῶν ἐμπειριῶν ἐπόρισεν ἤδη εἰς αὐτὸν ἱκανὴν ὕλην πρὸς ἐπιδιωρισμένης ἐννοίας, ἢ δὲ παρατήρησις ἀπεκάλυψεν εἰς αὐτόν βαθμηδὸν διὰ τοῦ χρόνου τὰς ιδιότητας τῶν πραγμάτων, αἵτινες ἥττον προσπίπτουσιν εἰς τὴν αἴσθησιν καὶ μᾶλλον συγκεχυμένοι παρίστανται εἰς τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, ὅτε ἡ ἰδέα τῆς εἰς τάξεις καὶ σειρὰς διευθετήσεως τῶν γνώσεων κατέστη οἰκεία αὐτῇ διὰ τῆς ἐπαναλήψεως τῶν μερικῶν περιστάσεων τῶν εἰς ἐκάστην αὐτῶν ἀναφερομένων, διεκρίθησαν δὲ σαφῶς ἐν τῷ πνεύματι αὐτοῦ τὰ διαφορὰ συστήματα σχέσεων διὰ τοῦ ἀμοιβαίου αὐτῶν περιορισμοῦ, μόνον τότε οἱ ἀκριβεῖς καὶ ἐπιστημονικώτεροι ὀρισμοὶ δύνανται ἀληθῶς νὰ καταστῶσιν ἐφικτοὶ εἰς τὴν διάνοιάν του. Διὰ ταῦτα ὀφείλομεν ἐν τῇ ἀγωγῇ νὰ ἀρχώμεθα ἀπὸ τῶν ἀμόρφων γνώσεων, νὰ διαφωτίζωμεν δὲ αὐτὰς βαθμηδὸν περισσότερον, διευκολύνοντες εἰς τὸν παῖδα τὴν ἀπόκτησιν ἐμπειρίας διορθούσης

πρῶτον τὰς κυριώτερας αὐτοῦ πλάνας, ἔπειτα δὲ κατ' ὀλίγον καὶ τὰς λοιπὰς. Ἡ ἐπιστημονικὴ μορφή δὲν πρέπει νὰ εἰσαγῆται εἰς τὴν διδασκαλίαν, εἰμὴ ὅτε αἱ ἐννοιαὶ προήχθησαν εἰς τὴν τελειότητα αὐτῶν.

3. Ὅτι τὰ μαθήματα πρέπει νὰ προβαίνωσιν ἀπὸ τοῦ συγκεκριμένου εἰς τὸ ἀφηρημένον, φαίνεται ἐν μέρει ἐπαναλήψις τῆς πρώτης ἀρχῆς. Ἐν τούτοις πρέπει νὰ ἐκφράσωμεν τὴν ἀλήθειαν ταύτην ὡς ἴδιον ἀξίωμα, ἵνα δεῖξωμεν τούλάχιστον, τί εἶνε πράγματι εἰς τινὰς περιστάσεις τὸ ἀπλοῦν καὶ τὸ σύνθετον· διότι δυστυχῶς πολλὰ παρανοήσεις ἐγένοντο ἐπὶ τοῦ ὑποκειμένου τούτου. Οἱ ἄνθρωποι νομίζουσιν ὅτι, ἐπειδὴ οἱ γενεοὶ ὀρισμοί, οἱ ἐπινοηθέντες πρὸς ἐκφρασιν τῶν διαφορῶν ἀθροισμάτων τῶν μερικῶν περιστάσεων, ἐχρησίμευσαν εἰς αὐτοὺς πρὸς ἀπλοποίησιν τῶν ἐννοιῶν αὐτῶν διὰ τῆς ὑπαγωγῆς πολλῶν ὁμοειδῶν περιστάσεων ὑπὸ μίαν, οἱ αὐτοὶ οὗτοι δύνανται ν' ἀπλοποιηθῶσι καὶ τὰς ἐννοίας τοῦ παιδὸς. Ἄλλ' ἀγνοοῦσιν ὅτι ἡ καθολικεὺς ἀπλοποιεῖ τῷ ὄντι, καὶ ὅσον περιλαμβάνει πληθὺν ἐπὶ μέρους ἀληθειῶν ὅτι εἶνε συνθετώτερον πάσης ἐπὶ μέρους ἀληθείας, ὅτι ἐπομένως μόνον ὅταν ὁ παῖς ἀποκτήσῃ ἱκανὸν τινὰ ἀριθμὸν τῶν μεμονωμένων τούτων ἀληθειῶν, ἀνακουφίσει καὶ ὑπηρετεῖ ἀληθῶς τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, διαμένουσα ἄλλως μυστήριον ἀκατάληπτον δι' αὐτό. Οὕτω κακῶς ἐννοοῦντες τὴν ἀπλοποίησιν ἠμάρτησαν πάντοτε ἀρχόμενοι ἀπὸ τῶν κινήσεων ἀρχῶν, ἀντιθέτως κατ' οὐσίαν, εἰμὴ κατὰ τὸ φαινόμενον, πρὸς τὸν κυριώτατον κανόνα, καὶ ὃν πρέπει νὰ προσφέρωνται εἰς τὸ πνεῦμα αἱ ἀρχαὶ διὰ τοῦ μέσου τῶν παραδειγμάτων, νὰ προάγῃται ἀπὸ τοῦ μερικοῦ εἰς τὸ γενικόν, ἀπὸ τοῦ συγκεκριμένου εἰς τὸ ἀφηρημένον.

4. Ἡ ἀγωγή τοῦ παιδὸς πρέπει νὰ συμφωνῆ κατὰ τε τὸν τρόπον καὶ τὴν τάξιν πρὸς τὴν ἀγωγὴν τῆς ἀνθρωπότητος, ὡς ἱστορικῶς αὕτη ἐξετελέσθη, ἢ τοι ἡ γένεσις τῆς ἐπιστήμης παρὰ τῷ ἀτόμῳ ὀφείλει ν' ἀκολουθῆ τὴν αὐτὴν πορείαν, ἢ ἡκολούθησε καὶ ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει. Ἀκριβῶς εἰπεῖν, τὴν ἀρχὴν ταύτην δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὡς ἐξαγομένην ἐκ τῶν λεχθέντων· ἐπειδὴ ἡ ἀνάπτυξις τῆς γνώσεως παρὰ τε τῷ ἀτόμῳ καὶ παρὰ τῷ ὅλῳ γένηται τῶν ἀνθρώπων εἶνε βαθμιαία ἀνελίξις, ὀφείλει νὰ συμμορφῶται παρ' ἀμφοτέροις πρὸς τοὺς γενικοὺς νόμους τῆς ἀνελίξεως ταύτης, ὡς ἀνωτέρω περὶ αὐτῶν διελάβομεν, ἢ τοι ἐν ἄλλοις ἢ ἀνάπτυξις τοῦ ἀτόμου νὰ συμφωνῆ πρὸς τὴν τοῦ γένους.

5. ... Συμπεράσμα ἐκ τῆς ἀρχῆς ταύτης συναγόμενον εἶνε ὅτι ἐν ἐκάστῳ κλάδῳ γνώσεων ὀφείλομεν νὰ προβαίνωμεν ἀπὸ τοῦ ἐμπειρικοῦ εἰς τὸ ἔλλογον. Ἐν τῇ πορείᾳ τῆς ἀνθρωπίνης προόδου ἐκάστη ἐπιστήμη προκύπτει ἐκ τῆς ἀντι-

στοίχου τέχνης. Ὡς ἐκ τῆς ἀνάγκης εἰς ἣν εὐρισκόμεθα καὶ ὡς ἄτομον καὶ ὡς γένος τοῦ νὰ χωρῶμεν εἰς τὸ ἀφηρημένον διὰ τοῦ συγκεκριμένου, ἐμπειρία τις συγνάκις ἐπαναλαμβανομένη καὶ καθολικεὺς γνώσεως, ἐμπειρικαὶ ὀφείλουσι νὰ ὑπόκεινται ὡς βᾶσις, ἵνα μετὰ ταῦτα ἐπέλθῃ ἡ ἐπιστημονικὴ γνώσις. Ἡ ἐπιστήμη εἶνε διοργανωμένη γνώσις, ἵνα δὲ ἡ γνώσις ὀργανικῶς διαταχθῇ, πρέπει πρῶτον νὰ ὑπάρχῃ. Αἱ ἀρχαὶ λοιπὸν πάσης σπουδῆς ἀνάγκη νὰ εἶνε καθαρῶς πειραματικαί, ὁ δὲ λόγος δὲν πρέπει νὰ ἐπέρχῃται εἰμὴ ὅτε τὸ πνεῦμα ἀπέκτησεν ἤδη ἀδρόν κεφάλαιον ἐμπειριῶν. Ὡς παράδειγμα ἐφαρμογῆς τοῦ κανόνος τούτου δυνάμεθα ν' ἀναφέρωμεν τὴν ἀρτιφανῆ μέθοδον, καὶ ἣν ἤρχισαν νὰ διδάσκωσι τὴν γραμματικὴν μετὰ τὴν ἐκμάθησιν τῆς γλώσσης, ἢ τὴν κοινὴν συνθήκειαν, καὶ ἣν ἀσκῶσι τοὺς μαθητὰς ἐπὶ μακρὸν νὰ ἱστογραφοῦσι, πρὶν ἐξηγήσωσιν εἰς αὐτοὺς τοὺς νόμους τῆς σκηνογραφίας· καὶ ἄλλως δ' ἐφαρμογὰς θὰ ὑποδείξωμεν ἐν τοῖς κατωτέρω.

6. Ἐπιπλέον ὀρισμὸς τῆς ἀνωτέρω διατυπωθείσης γενικῆς ἀρχῆς ἔξιν πολλῆς προσοχῆς εἶνε ὅτι περὶ ἀγωγῆς προκειμένου πρέπει πάση δυνάμει νὰ καλλιεργῆται ἡ αὐτενεργὸς ἀνάπτυξις τοῦ πνεύματος. Ἐπρεπε νὰ ὀδηγηθῆται ὁ παῖς εἰς τὸ νὰ ἀνερευνᾷ μόνος τὰ πράγματα καὶ μόνος νὰ ἐξάγῃ τὰ συμπεράσματα τῶν ἀνακλύψεών του, ἔπρεπε νὰ λέγωνται μὲν εἰς αὐτὸν ὅσον τὸ δυνατόν ὀλιγώτερα, ν' ἀνευρίσκῃ δὲ αὐτὸς ὑπὸ τὴν ἡμετέραν ὀδηγίαν ὅσον τὸ δυνατόν πλείστα. Ἡ ἀνθρωπότης προώδευσε διδάσκουσα αὐτὴ ἑαυτήν· καὶ ἡ θαυμασιὰ ἐπίδοσις τῶν ἀνδρῶν τῶν συντελεσάντων ἀφ' ἑαυτῶν τὴν παιδείαν τῶν ἀποδεικνύει ὅτι, ἵνα τὸ πνεῦμα δώσῃ τὰ ἄριστα ἀποτελέσματα, ὀφείλει κατὰ παρόμοιον τρόπον νὰ προχωρῆ. Οἱ ἀνατραφέντες κατὰ τὸ συνήθως σύστημα τῆς σχολῆς καὶ ἀποκομίσαντες ἐξ αὐτοῦ τὴν ἰδέαν ὅτι ἡ ἀγωγή δὲν δύναται νὰ γίνῃ ἄλλως, θὰ θεωρήσωσιν ἀδύνατον τὸ νὰ μορφωθῆ ὁ παῖς εἰς ἴδιον ἑαυτοῦ διδάσκαλον. Ἄλλ' ἐὰν σκεφθῶσιν ὅτι τὴν θεμελιώδη καὶ σπουδαίαν γνώσιν τῶν στοιχειωδῶν ἀντικειμένων ἀπέκτησεν ὁ παῖς ἄνευ τῆς βοήθειας οὐδενός, ὅτι μαθητὴν μόνος τὴν μητρικὴν γλῶσσαν, ἐὰν καλῶς ἀναλογισθῶσι τὴν πληθὺν τῶν παρατηρήσεων, τῶν ἐμπειριῶν, τῶν γνώσεων, θὰ ἐκάστοτε ἀποκτᾷ ἔξω τῆς σχολῆς ἀφ' ἑαυτοῦ, ἐὰν παρατηρήσωσι τὴν ἐκτακτὸν νοσημοσύνην τὴν ἀναπτυσσομένην παρὰ τῷ ἀγυιόπαιδι τοῦ Λονδίνου κατὰ πάσας τὰς διευθύνσεις, καὶ ὅς αἱ περιστάσεις, ἐν μέσῳ τῶν ὀρειῶν ζῆ, καλοῦσι τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ, ἐὰν τέλος ἀποθλήψωσιν εἰς τὸν οὐχὶ μικρὸν ἀριθμὸν τῶν ἀνδρῶν, οἵτινες διήνοιξαν εἰς ἑαυτοὺς τὴν ὁδὸν διὰ τῆς ἰδίας δυνάμεως ἐν μέσῳ τοῦ σκότους τῶν τοσοῦτον ἀλόγως ἐκτελουμένων σχο-

λικών ήμῶν σπουδῶν καὶ πλήθους ἄλλων προσκομμάτων, θὰ εὐρώσιν ἴσως οὐχὶ ἄλογον τὸ συμπέρασμα ὅτι, ἐὰν τὰ πράγματα ἀπλῶς παρεῖχοντο ἐν τάξει καὶ τρόπῳ ἀρμοδίῳ, πᾶς μαθητὴς πέποιτισμένος διὰ κοινῆς ἰκανότητος θὰ ἠδύνατο νὰ ὑπερικήσῃ σχεδὸν ἄνευ βοήθειας τὰς διαδοχικῶς παρουσιαζομένας δυσχερείας. Τίς δύναται παρατηρῶν τὴν ἀδιάλειπτον τοῦ παιδὸς ἐνέργειαν μετὰ ζήλου ἐξετάζοντας, ἐρωτῶντος, ἐξάγοντος συμπεράσματα, καὶ ἀκούων τὰς εὐφυεῖς αὐτοῦ παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν πραγμάτων τῶν εἰς τὰς παρούσας αὐτοῦ δυνάμεις ἐφικτῶν, νὰ μὴ σκεφθῇ ὅτι, ἐὰν ἡ αὐτόματος αὐτῆς ἐνέργεια κατηυθύνετο αυστηρικῶς καὶ ἐν τῇ περιόδῳ τῶν σπουδῶν τῶν ἐκάστοτε ἐφικτῶν, θὰ διεπείρειεν αὐτὰς ὁ παῖς ἄνευ οὐδεμιᾶς βοήθειας; Ἡ ἀνάγκη τοῦ νὰ ἀναμένη νὰ ἐπιπέσῃ εἰς αὐτὸν πάντα προέρχεται ἐκ τῆς ἡμετέρας εὐθείας μᾶλλον ἢ ἐκ τῆς ἀνικανότητος αὐτοῦ. Ἀποσύροντες τὴν προσοχὴν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν κινούντων αὐτὴν ἀντικειμένων, τὰ ὁποῖα εὐαρέστως καὶ δραστηρίως δύναται ν' ἀφομοιώσῃ, διευθύνομεν αὐτὴν πρὸς πράγματα λίαν περίπλοκα δι' αὐτὸν καὶ διὰ τοῦτο ἀνιαρά. Ὅταν δὲ βλέπωμεν ὅτι δὲν θὰ μάθῃ ταῦτα ἐξ ἰδίας βουλήσεως, εἰσάγομεν αὐτὰ διὰ τῆς βίας εἰς τὸ πνεῦμά του δι' ἀπειλῶν καὶ ποινῶν. Στεροῦμεν αὐτὸν τὰς γνώσεις, τὰς ὁποίας ἐπιθυμεῖ, ἀντ' αὐτῶν δὲ καταφορτίζομεν δι' ἐκείνων, τὰς ὁποίας δὲν δύναται νὰ προσλάβῃ, καὶ οὕτω παράγομεν νοσηρὰν τινὰ κατάστασιν τῶν ψυχικῶν δυνάμεων καὶ ἀηδίαν πρὸς πᾶσαν σπουδὴν. Ὅτε δὲ ἡ διὰ τῆς συνεχοῦς ἐφαρμογῆς τοιοῦτου συστήματος προξενηθεῖσα εἰς τὸ πνεῦμα αὐτοῦ βλακώδης ἀδράνεια ἐφέρειν αὐτὸν εἰς θέσιν, ὥστε οὐδὲν νὰ κατανοῇ ἄνευ ἐξηγήσεως, καὶ κατέστησεν αὐτὸν παθητικὸν δοχεῖον τῶν ἰδεῶν ἡμῶν, τότε σχηματίζομεν τὴν πεποθησιν ὅτι ἡ ἀγωγή μόνον διὰ τῆς μεταδοτικῆς οἰδοῦ δύναται νὰ ἐκτελεσθῇ! Ἀφοῦ ἡ μέθοδος ἡμῶν ἐπέβαλε παρ' αὐτῆς τὴν παθητικὴν διάθεσιν, φέρομεν αὐτὴν ταύτην τὴν διάθεσιν ὡς λόγον ὑπὲρ τοῦ ἡμετέρου συστήματος. Διὰ ταῦτα ἡ πείρα τῶν διδασκάλων ὡς ἐν ταύτῃ τῇ μεθόδῳ ἐθισθέντων δὲν δύναται ἐνταῦθα νὰ προσαχθῇ ἐναντίον τῆς γνώμης ἡμῶν. Ἀλλ' ὅστις μελετήσῃ αὐτὴν καλῶς θὰ συμφωνήσῃ, πιστεύομεν, μετ' ἡμῶν, ὅτι δυνάμεθα ν' ἀκολουθήσωμεν μετὰ θάρρους τὴν φυσικὴν πορείαν τῆς ἀναπτύξεως, ὅτι δυνάμεθα ἀκούοντες μετὰ φρονήσεως τὴν ἐπιβλεψὴν νὰ καταστήσωμεν τὸ πνεῦμα ἰκανὸν ν' ἀναπτυχθῇ αὐθόρμητως κατὰ τὴν πρώτην καὶ τὴν τελευταίαν περίοδον τῆς ἀναπτύξεως αὐτοῦ, καὶ ὅτι μόνον οὕτω θὰ κατορθώσωμεν νὰ προαγάγωμεν αὐτὸ εἰς τὸν ἀνώτατον βαθμὸν τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἐνεργείας.

7. Ἐξ Λυδία λίθος πρὸς ἐκτίμησιν τῆς ἀξίας

συστήματός τινος ἀγωγῆς δύναται νὰ χρησιμεύῃ εἰς ἡμᾶς ἐκάστοτε ἢ ἐρώτησις, «ὕπάρχει εὐαρέστος διέγερσις παρὰ τῇ παιδί;» Ὅσακις προκειμένης διπλῆς μεθόδου ἢ διπλῆς τάξεως σπουδῶν, ἀμφιβάλλομεν τίς ἐξ αὐτῶν εὐρίσκειται μᾶλλον ἐν ἀρμονίᾳ πρὸς τὰς ἀνωτέρω θελήσας ἀρχάς, δυνάμεθα ἀσφαλῶς νὰ μεταχειρισθῶμεν τὸ κριτήριον τοῦτο. Καὶ ὅταν μάλιστα ἢ μία τῶν δύο φαίνεται καλλιτέρα κατὰ θεωρίαν, ἀλλὰ δὲν ἐξεγείρῃ οὐδαμῶς τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ μαθητοῦ, ἢ ἐξεγείρῃ αὐτὸ ὀλιγώτερον τῆς ἄλλης, πρέπει νὰ ἐγκαταλείπηται: διότι τὰ πνευματικὰ ἔμφυτα τοῦ παιδὸς εἶνε ἀτρεπτότερα τῶν συλλογισμῶν ἡμῶν. Ὅσον ἀφορᾷ τὰς νοητικὰς δυνάμεις, δυνάμεθα νὰ εἰμεθα βέβαιοι ὅτι ὑπὸ κανονικοῦ ὄρους ἢ ὑγιᾶς αὐτῶν ἐνέργεια εἶνε εὐαρέστος, νοσηρὰ δὲ ἢ ἐπίπονος, καθ' ὅσον τοῦλάχιστον μαρτυρεῖται τοῦτο παρὰ τῇ παιδί, ἐνῶ αἱ συναισθητικαὶ δυνάμεις, μέχρι τοῦ παρόντος τοῦλάχιστον, λίαν ἀτελῶς συμμορφοῦνται πρὸς τὸν νόμον τοῦτον. Ἡ ἀποστολὴ τοῦ παιδὸς πρὸς τοῦτο τὸ μάθημα ἢ ἐκεῖνο πρὸς μεγάλην δυσἀρέσειαν τοῦ διδασκάλου δὲν εἶνε ἔμφυτος, ἀλλὰ γεννᾶται ἐκ τοῦ ὀλίγον ἐσκεμμένου συστήματος, τὸ ὁποῖον οὗτος ἐφαρμόζει. Ὁ Mallonburg εἶπεν «Ἡ πείρα μὲ ἐδίδαξεν ὅτι ἡ βέλθυμος ὀλιγωρία παρὰ τοῖς νέοις εἶνε τοσοῦτον ἐναντία πρὸς τὴν φυσικὴν ὀρμὴν τῆς δράσεως, ὥστε ἐὰν μὴ εἶνε τὸ ἀποτέλεσμα κακῆς ἀγωγῆς, εἶνε σχεδὸν πάντοτε ἢ ἐνδείξις φυσικοῦ τινος ἐλαττώματος». Ἡ αὐτόματος ἐνέργεια, πρὸς ἣν αἱ παῖδες βέβησαν, ἔχει ὡς ἐλατήριον τὴν ζήτησιν τῆς τέρψεως, τὴν ὁποῖαν παράγει ἡ εὐεργετικὴ ἀσκήσις τῶν δυνάμεων. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι τινὲς τῶν ὑψηλοτέρων δυνάμεων ὀλίγον τι ἀνεπτυγμέναι παρὰ τῇ ἀνθρωπίνῳ γένει, μερικῶς δὲ εἰς τινὰς μόνον ἐκλεκτὰς μόνον φύσεις ἀναφαινόμεναι, δὲν φέρονται πάντοτε εἰς ἐνέργειαν ἰκανὴν πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτῶν. Ἀλλ' ὡς ἐξ αὐτοῦ τοῦ συνόλου αὐτῶν δὲν θὰ παραστῇ ἀνάγκη νὰ ἀσκηθῶσιν εἰμὴ βραδύτερον· καὶ ὅταν ὁ μαθητὴς λάβῃ ἀφορμὴν νὰ μεταχειρισθῇ αὐτάς, θὰ εἶνε ἤδη εἰς ἡλικίαν, καθ' ἣν ἐξωτερικὰ ἐλατήρια τίθενται εἰς ἐνέργειαν, ἢ δὲ ἔμμεσος εὐχαρίστησις ἀποτελεῖ ἡδὴ τὸ ἀντισηκίωμα τοῦ ἀμείσως ἀπαρέσκοντος. Ὅσον ἀφορᾷ ὁμῶς πᾶσας τὰς μὴ ὑψηλοτέραις δυνάμεις, ἢ ἔμμεσος εὐχαρίστησις ἢ ἐκ τῆς ἐνεργείας αὐτῶν πηγάζουσα, εἶνε τὸ σύνθημα, καὶ, ἂν καλῶς διευθύνῃ τις αὐτό, τὸ μόνον ἀναγκαῖον διεγερτικὸν μέσον. Ὅσακις λοιπὸν εὐρεσκόμεθα εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ προσφύγωμεν εἰς ἄλλο τι μέσον, ἔχομεν τὴν ἀπόδειξιν ὅτι βάλνομεν ἐπὶ σφαλέρᾳ ὁδοῦ. Ἡ πείρα διδάσκει καθ' ἡμέραν σαφέστερον, ὅτι ὑπάρχει πάντοτε τρόπος τις, δι' οὗ δυνάμεθα νὰ ἐξεγείρωμεν τὸ ἐνδιαφέρον, νὰ καταβλήσωμεν μάλιστα τὰ νεαρὰ πνεύματα.

Αἱ κατευθύνονται αὐταὶ ἀρχαὶ δὲν θὰ ἐκτιμηθῶσιν ὑπὸ τινων διόντως, ἐφ' ὅσον παρέχονται ἐν ἀφρηρημένῳ μόνον μορφῇ. Διὰ τοῦτο, ἵνα καὶ παραδείγματα παράσχωμεν τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῶν καὶ συνάμα λάβωμεν ἀφορμὴν εἰς πολλὰς ἄλλας μερικὰς παρατηρήσεις νὰ κατέλωμεν, θὰ μεταβῶμεν ἤδη ἐκ τῆς θεωρίας εἰς τὴν πράξιν τῆς ἀγωγῆς.

Ἦτο γνώμη τοῦ Πισταλότση, καὶ ἡ γνώμη αὕτη κρατύνεται ὁσημέραι, ὅτι ὑπάρχει ἀγωγή τις, ἣτις ὀφείλει νὰ ἀρχῆται ἀπὸ τῆς κοιτίδος. Ὅστις παρετήρησε μετὰ πόσης περιεργείας τὸ παιδίον προσηλοῖ τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς πάντα τὰ περιστοιχίζοντα, πείθεται ἀληθῶς ὅτι ἡ ἀγωγή αὐτοῦ ἀρχεται ἐνωρίς, εἴτε συνεργούμεν ἡμεῖς εἴτε μὴ, ὅτι τὰ πάντα ὄλιγον διὰ τῶν μικρῶν του δακτύλων καὶ πάντα, ὅσα δύναται νὰ κρατήσῃ, φέρον εἰς τὸ στόμα, παρασκευάζει πόρρωθεν τὸ πνεῦμα αὐτοῦ καὶ εἰσάγει εἰς τὴν ὁδόν, ἣτις θὰ φέρῃ αὐτὸ ἡμέραν τινὰ εἰς τὴν ἀνακάλυψιν ἀόρατων πλανητῶν, εἰς τὴν παραγωγὴν μεγάλων ζωγραφικῶν ἔργων, εἰς τὴν σύνθεσιν μουσικῶν συμφωνιῶν καὶ μελοδραμάτων. Τῆς ἐνεργείας ταύτης τῶν δυνάμεων, οὐσης ἐξ ἀρχῆς φυσικῆς καὶ ἀναγκαίας, τὸ ζήτημα εἶνε νὰ μάθωμεν, ἂν ὀφείλομεν ἡμεῖς νὰ παρέχωμεν εἰς αὐτὴν τὴν ὕλην, ἐφ' ἣς θὰ δυνηθῇ νὰ ἀσκηθῇ. Καὶ ἐν τῇ ζητήματι τοῦτο ἢ ἀπάντησις δὲν δύναται νὰ εἶνε εἰμὴ καταφατική. Καὶ ἐνταῦθα παρέχεται εὐκαιρία νὰ ἴδωμεν, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐλέχθη, ὅτι δυνάμεθα νὰ ἀποδεχθῶμεν καθόλου τὴν θεωρίαν τοῦ Πισταλότση χωρὶς νὰ ἐπιδοκιμάζωμεν καὶ τὰς πρακτικὰς αὐτοῦ ἐφαρμογὰς. Περὶ τῆς διδασκαλίας τῆς ἀναγνώσεως λέγει:

«Τὸ πρὸς συλλαβισμόν βιβλίον πρέπει νὰ περιέχῃ πάντας τοὺς φθόγγους, οὓς μεταχειρίζεται ἡ γλῶσσα τοῦ παιδίου, νὰ διδάσκωνται δὲ οὗτοι εἰς αὐτὸν ἐν τῇ οἰκογενεῖᾳ ἀπὸ τῆς πρώτης νηπιότητος. Τὸ παιδίον τὸ μαθὼν νὰ συλλαβίζῃ ἐν τῇ βιβλίῳ πρέπει νὰ ἐπαναλαμβάνῃ τοὺς αὐτοὺς φθόγγους πρὸ τοῦ ἐν τῇ λίνῳ ἡσυχάζοντος παιδίου, πρὶν τοῦτο δυνηθῇ οὐδένα νὰ ἀρθρώσῃ, ἵνα βαθῶς ἐντυπωθῶσιν ἐν τῇ πνευματικῇ αὐτοῦ διὰ τῆς συχνῆς ἐπαναλήψεως».

Ἐὰν εἰς ταῦτα προσθέσωμεν τὰς ἐν τῇ Ἐγχειρίδι τῆς μητρὸς περιεχομένας συμβουλὰς περὶ τῆς μεθόδου τῆς ἀγωγῆς τῆς ἐφαρμοστέας βραδύτερον, ἐν αἷς ὁ συγγραφεὺς λαμβάνων ὡς ἀντικείμενον τῶν πρώτων μαθημάτων τὸ σῶμα πολλὰ παρατηρεῖ περὶ τοῦ ὀνόματος, τῆς θέσεως, τῶν σχέσεων, τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τῶν ἰδιοτήτων τῶν μελῶν αὐτοῦ, βλέπομεν σαφῶς ὅτι αἱ περὶ τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὴν πρώτην ἡλικίαν γνώσεις τοῦ Πισταλότση δὲν ἦσαν ἰκανῶς ἀκριβεῖς, ὥστε νὰ

δυνηθῇ νὰ ἐξεύρῃ ὀρθὸν σχέδιον πράξεως. Ἀλλ' ἂς ἴδωμεν τίνα πορεῖαν ὑποδεικνύει ἡ ψυχολογία. [Ἔπεται συνέχεια].

Η ΑΘΑΝΑΣΙΑ

[Κατὰ τὸν Ἰοάκειον Σίμωνα].

Ἄς ὀρμηθῶμεν ἐντεῦθεν καὶ, ἐπειδὴ ἔχομεν ἀνάγκην νὰ ἐξεύρωμεν, ἂν ὁ ἀνθρώπος εἶναι ἀθάνατος, ἂς ἐρωτήσωμεν τοῦτο αὐτὸν τὸν ἀνθρώπον.

Ἄς ἐρωτήσωμεν κατὰ πρῶτον τὴν καρδίαν αὐτοῦ. Ἄς μὴ θεωρήσωμεν τὴν ζωὴν, ὡς τινες συχνότατα ποιοῦσιν, ἐν τῇ ἐξωτερικῇ αὐτῆς ὕφῃ, ἂς εἰσδύσωμεν εἰς τὸ βάθος· ἡ καρδία εἶναι τὸ βάθος τῆς ζωῆς. Οὐ μόνον συμβαίνει ἡμῖν οὐδὲν νὰ κατανοήσωμεν ἐκ τῆς ζωῆς τῶν ἄλλων, ἀλλὰ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων δι' ἄλλειψιν παρατηρήσεως καὶ διορατικότητος οὐδὲν κατανοοῦσιν ἐκ τῆς ἰδίας αὐτῶν ζωῆς καὶ μόλις ἐξεύρουσι τὴν αἰτίαν τῆς εὐδαιμονίας ἢ τῆς κακοδαιμονίας αὐτῶν, τὰ ἐλατήρια τῶν ἐνεργειῶν αὐτῶν. Ὁμοιάζουσι πρὸς τοὺς ἱστορικοὺς ἐκείνους, οἵτινες ἐπιστρωροῦσι γεγονότα ἐπὶ γεγονότων, οἵτινες ἐπιγινώσκονται τὰς μάχας καὶ τὰς ἐπαναστάσεις, μὴδὲ λέξιν ποτὲ λέγοντες περὶ τῆς καταστάσεως τῶν ψυχῶν. Μόλις ἀρχίζομεν νὰ αἰσθανώμεθα ἡμᾶς αὐτοὺς, καὶ ἀρχίζομεν ν' ἀγαπῶμεν καὶ ἐνίοτε νὰ μισῶμεν. Ἡ ἀγάπη αὕτη δύναται νὰ συγκεντρωθῇ ἐν ἡμῖν ἢ νὰ μετενεχθῇ πρὸς τὰ ἔξω, σχεδὸν πάντοτε αὕτη προσκολλᾶται εἰς ἄλλην τινὰ ψυχὴν· εἰς πατέρα, εἰς γυναῖκα, εἰς τέκνον, εἰς φίλον. Κατὰ τινὰς φύσεις, ἡ ἀγάπη λαμβάνει ὡς κύριον ἀντικείμενον τὴν δόξαν ἢ τὴν ματαιότητα ἢ τὸν πλοῦτον. Ἐνίοτε ὡσαύτως ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἀγαπῶμεν, εἶναι ἡ πατρὶς ἢ ἡ τέχνη ἢ ἡ ἀνθρωπότης. Ἐὰν ἡ ἀγάπη αὕτη ὑπερβάλῃ τὸ κοινὸν μέτρον, λαμβάνει ἐν τῇ κοινῇ διαλέκτῳ τὸ ὄνομα τοῦ πάθους, ἀλλ' αἱ ψυχὴ αἱ ἥττον ἐμπαθεῖς κιννοῦνται καὶ διέπονται ὑπὸ τῆς ἀγάπης. Τίς δίδει ἡμῖν τὴν ἀγάπην ταύτην; Τὸ ἀγαπῶμενον ἀντικείμενον; Οὐχί! βεβαίως. Τοῦτο δὲν εἶναι ἢ πρόφασις αὐτῆς. Ὅ,τι εἶναι προσφιλὲς πρὸς ἐμὲ εἶναι ἴσως τοιοῦτο πρὸς ἐμὲ μόνον. Προσφιλὲς τι ἀντικείμενον δὲν δημιουργεῖ καρδίαν ἀγαπῶσαν, ἀλλ' ἐκεῖ ἐνθα πάλλει καρδία γεννηθεῖσα ἵνα ἀγαπᾷ, ἡ ἀγάπη θὰ γεννηθῇ, ἔστω καὶ ἂν συλληφθῇ αὕτη ὑπὲρ ἀντικειμένου ἀναξίου. Ὁ ἀγαπῶν ἐξάγει ἐκ τῆς καρδίας αὐτοῦ τοὺς θησαυροὺς, δι' ὧν κοσμεῖ τὸ ἀγαπῶμενον ἀντικείμενον. Οὐδὲν δεικνύει κάλλιον ὅτι εἰμὲθ' αἱ

ἡμεῖς δὲν γινώσκουμεν εἰμὴ τὰ μεγάλα δράματα, διότι δέον, ὅπως ὑπόθεσις τις ἀποβῆ ἱστορική, νὰ ἐνδιαφέρῃ τὰ πλήθη ἢ τοὺς ἰσχυροὺς τῶν ἀνθρώπων. Ἀφανῆς τις ἀδικία συντελεῖται μὴ δὲν ἔχνος καταλείπουσα. Μάχαιρα καταπίπτει, ὑπηρέτης τις ἐξαλείφει τὰς τοῦ αἵματος σταγόνας καὶ τὸ τυρβάζον καὶ πολυάσχολον πλήθος διέρχεται ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς εἰπέτι χλιαρᾶς, μηδὲν σκεπτόμενον, μῆτε περὶ τοῦ ἱκρίωματος μῆτε περὶ τοῦ θύματος, μὴδ' ἐπερωτῶν, ἂν ὁ πρὸ μικροῦ ἀποθανῶν καλεῖται Malesherbes ἢ Carrier. Τότε ψευδῆς φιλοσοφία συνάγει πάσας ταύτας τὰς ἀδικίας καὶ πάσας ταύτας τὰς ὀδύνας, ὅπως δι' αὐτῶν κατασυντρίψῃ τὴν Πρόνοιαν. Ἀλλ' ἡμεῖς οἱ ἔχοντες τὴν πίστιν καὶ οἱ μὴ δυνάμενοι νὰ παύσωμεν πιστεύοντες εἰς Θεόν, ἡμεῖς αἰσθανόμεθα ἑαυτοὺς βεβαιωμένους καὶ κατηναγκασμένους ἐνώπιον ἀδικίας ἀνεπανορθώτου νὰ πιστεύσωμεν εἰς τὴν ἀθανάσιαν τῆς ψυχῆς.

[Ἐπιτετα συνέχεια]

Ἐν Κερκύρα.

ΣΟΚΡΑΤΗΣ ΠΕΤΡΑΛΙΝ

ΑΠΕΡΙΣΚΕΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ

[Ῥωσικὸν διήγημα κατὰ μετάφρασιν Ἀγαθουλέου
Γ. Κωνσταντινίδου.]

Λόγος δὲ ἦν, ὅτι πᾶν ὄμμα ἀγ-
νόν, ἢ τὸν λαλῶσαν, ἢ τὸν ἀκούοντα,
ἀποδοῦναι τὰς αὐτῶν λόγων ἐν
ἡσυχίᾳ ἡσυχίας.

(Ματθ. 12, 29).

Α

Πενήντα βέρτια¹ ἀπὸ τὴν Κασπίαν θάλασσαν, εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Βόλγα ποταμοῦ, ἐπάνω εἰς ἓνα ἀρκετὰ ὠραῖον λόφον εἶνε κτισμένον τὸ χωριὸν Βρανήλοβο. Οἱ Βρανηλοβίται, οἱ κάτοικοι δηλαδὴ τοῦ χωρίου αὐτοῦ, ἀπὸ παλαιωτάτων χρόνων καταγίνονται εἰς τὴν ψαρκίην — καὶ αὕτη εἶνε ἡ κυριωτέρα βιομηχανία των. Προτοῦ ν' ἀνοίξῃ ὁ Βόλγας ἀπὸ τὰ πάγη, ἀρχίζει εἰς τὸ Βρανήλοβο ἡ κίνησις, αἱ προετοιμασίαι. Ἄλλως διορθώνει τὰ τρυπημένα δίκτυά του, τὰ ὅποια ἀπλώνει στὴν αὐλὴ ἀπὸ τῆς μιά φράκτῃς εἰς τὴν ἄλλη· ἄλλως λιμάρει τὰ γκίστρια γιὰ τὰ χονδρὰ ψάρια· ἄλλως μὲ σηκωμένα ὡς τὰ γόνατα βρακιά καὶ ὡς τοὺς ἀγκῶνας τὰ μανίκια εἶνε ἐνασχολημένος καὶ διορθώνει τὴν «φελουκά» του, ποῦ εἶνε ἀναποδογυρισμένη ἐπάνω στὴν ἐλευθερωμένη ἀπὸ πάγους ὄχθη. Μερικοὶ ἔχουν βάρκες ἀρκετὰ μεγάλες, μὲ κατάστρωμα, ποῦ μοιάζουν σὺν ἱστιοφόρα πλοία. . . Ἄμα ὁ Βόλγας ἐλευθερωθῆ ἀπὸ τὰ πάγη, ὅλοι σχεδὸν οἱ ἀρσενικοὶ κά-

τοικοὶ τοῦ Βρανήλοβο φεύγουν γιὰ τὴν ἐργασία τους. Αἱ γυναῖκες δὲν λαμβάνουν μέρος εἰς τὰς ψαρκίαις προετοιμασίας, οὔτε εἰς αὐτὸ τὸ φάρμακον: αὐταὶ ἔχουν ἄλλας ἰδικὰς τῶν παντοτεινὰς φροντίδας — τὰς ἀγελάδας, τὰς κόττες, τὰς χῆνες, τὰς πάπιες, καὶ ἐν γένει τὸ νοικοκυριὸν — αὕτη εἶνε ἡ ἐργασία των. Καὶ πρέπει νὰ εἰποῦμεν τὴν ἀλήθειαν: αἱ γυναῖκες τοῦ Βρανήλοβο εἰμπορεῖ νὰ πῆ κανεὶς πῶς δὲν ἐργάζονται χειρότερα ἀπὸ τοὺς ἄνδρας. Ἰάλλα, βούτυρο, ξυνογάλα, ἀνόγαλα, αὐγά, ὅλα τὰ κουβαλοῦν εἰς τὴν πρωτεύουσάν τοῦ νομοῦ, τὰ πωλοῦν καὶ παίρνουν ἀρκετὰ γρήματα.

Ἐξοῦσε εἰς τὸ Βρανήλοβο πρὸ τριάντα χρόνων ὁ χωρικός Γιάκοβος Στεπάνιτς Βοροδάτης. Χωρικός καλός, τίμιος καὶ ἐργατικός καὶ τὸν ἐκτιμοῦσαν ὅλοι μέσα στὸ χωριὸν. Ὁ χωρικός αὐτός εἶχε ἓνα ἐλάττωμα — ἦτον ὀξύθυμος, ἀλλὰ, εἶνε γνωστόν, ὅτι ὅλοι οἱ ὀξύθυμοι εἶνε ἀμνησικακοὶ καὶ συνήθως ἔχουν ἀγαθὴ καρδιά. Ἐτέτοιος ἦτον καὶ ὁ Βοροδάτης.

Ἐβίβη τὴν ἐποχὴν ποῦ ἀναφέρεται ἡ ἱστορία αὕτη, ὁ Βοροδάτης ἦτον σαράντα χρόνων καὶ εἶχε δεκαεπτὰ χρόνια ποῦ ἦτον παντρευμένος ἀπὸ δεῦτερον γάμο. Εἶχε τέσσαρα παιδιὰ: τρία ἀπὸ τὴν δευτέρα τοῦ γυναῖκα, δύο υἱοὺς καὶ μιὰ κόρη, καὶ ἓνα υἱόν — τὸν Ἀνδρέα ἀπὸ τὴν πρώτην. Πολὺ ἀγαποῦσε ὁ Βοροδάτης τὴν πρώτην τοῦ γυναῖκα, ἀλλὰ ὁ Θεὸς δὲν ἔδωκε νὰ ζῆσθαι πολὺν καιρὸν μαζί της. Ὑστερ' ἀπὸ τρία χρόνια τοῦ ἐγέννησε τὸν υἱόν του τὸν Ἀνδρέα καὶ ἀπέθανε εἰς τὴν γέννα. Ἀπόμεινε ὁ Βοροδάτης μόνος μὲ τὸ νεογέννητον βρέφος καὶ μὲ λύπη, σὺν βουνοῦ στὴν καρδιά.

Ἐπερικατοῦσε σὺν τρελλός, μὲ κρεμασμένα κάτω τὰ χέρια, μὲ σκυμμένη κεφαλὴ καὶ δὲν ἐσῆκωνε ἀπὸ τὸν καῦμόν τὰ μάτια του νὰ ἰδῆ κόσμον. Ἦας πρώτας ἡμέρας οἱ γείτονες ἀπὸ λύπη τὸν ἐβοηθοῦσαν καὶ τοῦ ἐκτύτταζαν τὸ νοικοκυριὸν του. Ἀλλὰ οὔτε ἡ ἐργασία οὔτε τὸ νοικοκυριὸν τοῦ Βοροδάτη ἐπήγαιναν καλά. Καὶ βέβαια πῶς εἰμποροῦσε αὐτός νὰ μείνῃ μόνος, χωρὶς νοικοκυρὰ μὲ μικρὸν παιδί; Ἐβλόντας καὶ μὴ, ἠναγκάσθη ὁ Βοροδάτης νὰ ξαναπαντρευθῆ. Ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὸ ἐγένη ἄτυχος. Ἐσκέπη ὁ Βοροδάτης νὰ πάρῃ στὸ σπίτι του μητέρα γιὰ τ' ὄρφανόν κ' ἐπῆρε μιὰ κακὴ μητριὰ: γλωσσου, κακιά καὶ πανηρὴ τοῦ ἔτυχε ἡ δευτέρα γυναῖκά του. Δυστυχισμένη ζωὴ ἐπερνοῦσε τὸ καῦμένο τὸ παιδί. Ὁ πατέρας ἀρχισε νὰ πηγαίῃ ὅπως πρῶτα εἰς τὴν ἐργασία του, ἀπὸ τὴν πρώτην ἀνοίξῃ ἕως τὴν ἀρχὴν τοῦ χειμῶνα ἔλειπε ἀπὸ τὸ σπίτι· ἐκεῖ ἔμεινε μόνον ἡ γυναῖκά του καὶ ἔκρυψε ὅ,τι ἤθελε. Ἐτύχε τὸ παιδί νὰ μείνῃ καὶ νηστικό καὶ διψασμένο, κ' ἔξω νὰ μείνῃ μὲ κακοκαιρία, ὅσο δὲ γιὰ γροθιὰς καὶ σπονδυλίας

ἀπ' αὐτὰ ἦταν χορτασμένο. Ἐμεγάλωσε τὸ παιδί χωρὶς νὰ γυρίσῃ νὰ τὸ ἰδῆ κανεὶς, χωρὶς νὰ γνωρίσῃ μητρικὰ χὰδια, μητρικὰς φροντίδας. Ἡ ὄψις του παρουσίαζε ἓνα παιδί καταπεσμένο, τρομαγμένο, ἐφοβεῖτο τὸ κάθε τι, ἦτον σὺν ἀγρίμῃ, ἐπροσπαθοῦσε μάλιστα ν' ἀποφεύγῃ κάθε ἓνα ποῦ ἐζητοῦσε νὰ τὸ χὰδέψῃ. Καὶ βέβαια, ἡ μητριὰ δὲν τὸ εἶχε συνηθισμένο σὲ χὰδια. Καὶ στὸν πατέρα του μάλιστα τὸν ἴδιον ἦτον ντροπαλός, ἂν καὶ ἀγαποῦσε τὸν πατέρα του.

Καὶ ὁ Βοροδάτης ἀγαποῦσε τὸν Ἀνδρέα, τὸν ἀγαποῦσε περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ τὴν ἀγάπην του τὴν ἐκρυβε εἰς τὸ βάθος τῆς καρδιάς του καὶ δὲν ἤξευρε νὰ τὴν φανερώσῃ. Καὶ ἦτον αὐστηρὸς καὶ ἐφρονοῦσε, ὅτι ποτὲ δὲν πρέπει νὰ δίνῃ κανεὶς ὄφραρον στὰ παιδιὰ του.

Ὁ καιρὸς ἐπερνοῦσε καὶ ὁ Ἀνδρέας ἐσφράγιζε τὰ ὀκτὼ χρόνια. Τὰ γράμματα τὰ ἐπαίρνε τὸ παιδί καὶ γρήγορα ἀρχισε νὰ διαβάσῃ καὶ νὰ γράφῃ. Ὁ ἀναγνώστης τῆς ἐκκλησίας τὸν ἐπῆρε βοηθὸν του καὶ τὸν ἔβιαζε νὰ διαβάσῃ τὰς ὥρες, τὸν ἐξάφαλμα καὶ τὸ ἀπόδειπνον. Ὁ Ἀνδρέας ἐδιάβαζε δυνατὰ καὶ καθαρὰ μὲ τὴν λεπτὴ φωνίτσαν του.

Ἔτσι ἐπερνοῦσε ἡ παιδικὴ ἡλικία τοῦ Ἀνδρέα.

Β

«Οἱ γέροι γεροῦν καὶ οἱ νέοι μεγαλώνουν», λέγει ἡ παροιμία· ἐμεγάλωσε καὶ ὁ Ἀνδρέας, ἔγεινε ψηλὸς, ὠραῖο παλληκάρι, ντροπαλός ὡς πρὶν καὶ ἀπέφευγε τοὺς ἀνθρώπους. Τὴν μητριὰν του δὲν τὴν ἀγαποῦσε, ἀλλὰ τὸν πατέρα του τὸν ἐσῆκετο καὶ τὸν ἄκουε. Ὁ Ἀνδρέας ἔγεινε πλέον δεκαεννέα ἐτῶν. Ὁ ἀναγνώστης τῆς ἐκκλησίας τοῦ Βρανήλοβο εἶχε κόρη — τὴν ἔλεγαν Μάρθα. Ὁ Ἀνδρέας ἐρωτεύθη τὴν ὠραία Μάρθα κ' ἐκαίῃ τὸν ἀγάπησε. Φαίνεται ὅμως, πῶς δὲν ἦτον τυχερὸν τοῦ Ἀνδρέα νὰ εὐτυχῆσθαι, γιὰτὶ ἡ Μάρθα ἀρραβωνίσθηκε τὸ δάσκαλον τοῦ γειτονικοῦ χωριοῦ· οἱ γονεῖς μὲ χαρὰ ἔδωσαν τὴν θυγατέρα των, ἀλλὰ καὶ ἡ Μάρθα δὲν ἐναντιώθη. Ἄκουσε ὁ Ἀνδρέας ποῦ ἐγένετο λόγος στὸ χωριὸν, πῶς ἡ Μάρθα παντρεύεται καὶ δὲν ἐπίστευε ταῦτιά του: δὲν εἰμποροῦσε ποτὲ νὰ παραδεχθῆ πῶς ἡ Μάρθα ἔα τὸν ἐλησμονοῦσε. Ἀλλὰ γι' αὐτὸ ὠμίλοῦσαν πλέον ὅλοι καὶ δὲν εἰμποροῦσε νὰ μὴν τὸ πιστεύσῃ. Μὲ σκυμμένη τὴν κεφαλὴν καὶ σκοτεινότερος ἀπὸ ῥηνοσπιρινὴν νύκτα ὁ Ἀνδρέας, σχεδὸν μὲ κανένα δὲν ἤθελε νὰ μιλήσῃ. Ἐπιστρέφων μιὰ φορὰ ἀπὸ τὸν κάμπο, ἀπάντησε τυχαίως στὸ δρόμον τὴν Μάρθα, ἡ ὅποια ἀναζητοῦσα τὴν ἀγελάδα τῆς ποῦ δὲν εἶχε ἔλθῃ ἀπὸ τὸ παῦλον. Στὴν πρώτην στιγμὴν ἐκτύπησε ἡ καρδιά του Ἀνδρέα ἀπὸ χαρὰ, μόλις ὅμως συνῆλθε, τὸν ἐκυρίευσεν λύπη μεγαλειότερη ἀπὸ τὴν χαρὰν ποῦ εἶχε αἰσθανθῆ πρῶτῃτα. Ἀρκετὸ

διάστημα ἐπήγαιναν καὶ οἱ δύο χωρὶς νὰ μιλήσῃ οὔτε λέξι. Εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἀνδρέα ἐστρηφογύριζε μιὰ βασιανιστικὴ σκέψις, ἀλλὰ δὲν ἀπεφάσιζε νὰ τῆς μιλήσῃ πρῶτος.

— Μάρθα, τῆς εἶπε ἐπὶ τέλους πολὺ ταραγμένα, εἰν' ἀλήθεια αὐτὰ ποῦ λένε στὸ χωριὸν; Ἀἰ; ἀλήθεια εἶνε;

— Ἀλήθεια εἶνε, σιγὰ-σιγὰ εἶπεν ἡ Μάρθα.

— Ἀλήθεια; ! Κι' ἀμ' ἐγώ; . . . εἶπεν ὁ Ἀνδρέας μὲ πικραμένη φωνή.

— Ἐγὼ δέ . . . ἐγὼ δέ φταίγω, — ἐδικαιολογήθη ἡ Μάρθα, — ὁ πατέρας μου . . . Ἐναντία στὸ θέλημα τοῦ πατέρα του δὲν πρέπει νὰ πηγαίῃ κανεὶς . . .

— Δὲ φταῖς . . . Ὁ πατέρας σου . . . εἶπε, σὺν νὰ τὰ ἔλεγε μέσα του ὁ Ἀνδρέας. Μήπως ἐμένα μποροῦσε ὁ πατέρας μου νὰ μὲ ἀναγκάσῃ νὰ π' ἀφήσω; . . .

— Σὺ εἶσαι ἄνδρας, Ἀνδρέα, κ' ἐγὼ εἶμαι κορίτσι, ἐγὼ δὲ μπορῶ . . .

Ἐπήγαν κάμποσον δρόμον ἀκόμη χωρὶς νὰ μιλοῦν.

— Ἀ, ἐκόντεψα νὰ τὸ ξεχάσω, εἶπε ἔξαφνα ἡ Μάρθα, μὲ περιμένει ὁ πατέρας μου στὴ Λυκότρυπα, ἐσυμφωνήσαμε ν' ἀνταμωθοῦμ' ἐκεῖ. — Καὶ βιαστικὰ βιαστικὰ ἀποχαιρέτησε τὸν Ἀνδρέα καὶ σχεδὸν τρεχάτη ἐτράβηξε ἴσια πρὸς τὴν χαράδρα, ποῦ τὴν ἔλεγαν Λυκότρυπα.

Πολλὴ ὥρα ὁ Ἀνδρέας παρατηροῦσε τὴν Μάρθαν ποῦ ἐφευγε καὶ σιγὰ σιγὰ ἐσβύνετο ἀπὸ τὰ μάτια του ἡ λευκὴ μορφή της. Τέλος ἐχάθη ὁλότελα μέσα στὸ λιβάδι, κοντὰ εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου. Καὶ ὁ Ἀνδρέας ἐξακολουθοῦσε νὰ παρατηρῆ πάντοτε μὲ καρφωμένα τὰ μάτια πρὸς τὸ μέρος της. Ἐυρανική, ἀνυπόφορη ὀλῖφίς τοῦ ἐσφιγγε τὴν καρδιά.

Ἦτο πλέον ἀργά. Τὸ ἐλαφρὸν ἀεράκι ποῦ ἐφυσῶσε ἀπὸ τὴν ἀνατολὴν ἐφερε τὸν Ἀνδρέα εἰς τὸν ἑαυτοῦ του. Ἐκαμε μιὰ χειρονομία ἀπελπιστικὴ καὶ μὲ σκυμμένη κεφαλὴ ἐτράβηξε σιγὰ σιγὰ κατὰ τὸ σπίτι. Πλησιάζοντας ἀνοίξε σιγὰ σιγὰ τὴν πορτίτσαν κ' ἐμπῆκε στὴν αὐλὴ. Στὸ σπίτι δὲν ἔχον κοιμηθῆ ἀκόμη ἀπὸ τὴν καλύβαν ἀκούοντο ὀμιλίες. Ὁ Ἀνδρέας δὲν ἤθελε νὰ συναντήσῃ κανένα καὶ ἐτράβηξε ἴσια στὴν χορταποθήκην, ὅταν ἔξαφνα ἀνοίγει μὲ κρότον ἡ θύρα καὶ βγαίῃ ἀπ' ἐκεῖ ὁ πατέρας του.

— Ποῦ ἦσουν, βρε κακοῦργο; ! ἐφώνησε μὲ θυμὸν τοῦ Ἀνδρέα ὁ Βοροδάτης ἐρχόμενος κοντὰ του.

Ὁ Ἀνδρέας δὲν ὠμίλοῦσε.

— Ποῦ ἦσουν; Ἀ, οὔτε ἀπόκρισι θέλεις νὰ μοῦ δώσης; Στάσου, ἐγὼ νὰ σοῦ λύσω τὴν γλώσσάν σου, χαμένο κεφάλι! Ὅχι, ἐσὺ θαρρεῖς πῶς ἐγὼ δὲν ἔχω μάτια. . . Ὅχι, ἀπὸ καιρὸν ἐγὼ βλέπω τὰς πανουργίας σου. . . Νὰ γυρίσης

¹ Τὸ βέρτιον εἶνε 1066 μέτρα.

χωρίς ἄδεια, ποῖος ξέρει ποῦ, ὡς τὰ μεσάνυχτα! Στάσου, ἐγὼ θὰ σὲ μάθω. . . ἐγὼ νὰ σοῦ δείξω, μὲ ποιὸς συναναστρέφεται ἐφίωναξέ ὁ Βοροδάτης ἔξω φρενῶν ἀπὸ τὸ θυμὸ του, ἀρπάζοντας τὸ γυιό του ἀπὸ τὸ λαιμὸ καὶ σύροντάς τον στὴν ἀποθήκη.

Ὁ Ἀνδρέας στὴν ἀρχὴ ὑποτάχθηκε, ἀλλὰ ὕστερα ἀπὸ τὰ τελευταῖα λόγια ἐτραβήχθηκε ἔξω ἀπὸ τὰ πατρικὰ χέρια κ' ἐστάθη παρατηρῶντας ὠργισμένα τὸν πατέρα του.

— Πῶς; ν' ἀπαλλαγθῆς γυρεύεις, καταραμένη ψυχὴ; Ἐγὼ θὰ σὲ διορθώσω.

Ὁ Βοροδάτης ὁλότρελα ἔξω φρενῶν πλέον ὤρμησε κατὰ τοῦ γυιοῦ του.

Ἀλλὰ ὁ Ἀνδρέας ἀπομάκρυνε μὲ δύναμι τὰ χέρια τοῦ.

Ὁ Βοροδάτης τὰ ἔχασε. Ποτέ, ἕως τώρα, δὲν εἶχαν ἰδεῖ ἀπὸ τὸ γυιό του τέτοια ἀντάδεια.

— Πῶς, κατὰ τοῦ πατέρα σου σηκώνεις χέρι; εἶπε πνιγμένος ἀπὸ τὸ θυμὸ ὁ Βοροδάτης. Νὰ φύγης ἀπὸ τὰ μάτια μου, δὲ θέλω πιά, δὲ μοῦ χρειάζεται τέτοιος γυιός. . .

Τὸν συνώδευσε ἕως τὴν ἐξώθυρα τῆς αὐλῆς, τὴν ἀνοίξε καὶ ἐσπρωξε τὸν Ἀνδρέα ἔξω εἰς τὸ δρόμο.

— Ὄξω! Πήγαινε ἀπὸ ἐκεῖ ποῦ ἦρθες, νὰ ἔχης τὴν κατάρρα μου, παιδί ἀνυπάκουο, νὰ μὴν πατήσης τὸ κατώφλι μου. . . — Ἔκλεισε μὲ δύναμι τὴ θύρα ἔβαλε ἀπὸ μέσα τὸ σύρτη κ' ἐπῆγε στὴν ἀποθήκη, ὅπου ἐκοιμήτο συνήθως, ὅταν ἦτο ζέστη. Ἔκει ἀναψὲ τὸ φανάρι καὶ ἔργησε κάττι νὰ μαστοροῦν, ἀλλὰ δὲν εἰμποροῦσε νὰ κάμῃ τίποτε. Ἀπῆκε τὴ δουλειά, ἔσβυσε τὸ φανάρι κ' ἐπλάγιασε νὰ κοιμηθῆ.

Δυὸ ὥρες ἦταν πλαγιασμένος ὁ Βοροδάτης μὲ κλεισμένα μάτια, γυρίζοντας ἀπὸ πλευρὸ πρὸς τὸ πλευρὸ ὁ ὕπνος δὲν τὸν ἐπαιρνε. Ἔλεος, ἀφοῦ ἔχασε κάθε ἐλπίδα νὰ κοιμηθῆ, ἀνοίξε τὰ μάτια του κ' ἐπέσε ἀνάσκελα. Ὁ θυμὸς σιγὰ σιγὰ τοῦ εἶχε περάσει καὶ οἱ συλλογισμοὶ του ἐπῆραν τώρα ἡσυχώτερο δρόμο. Ὁ Ἀνδρέας δὲν τοῦ ἔβγαине ἀπὸ τὸ κεφάλι· τώρα ὁ Βοροδάτης τὸν ἐλυπεῖτο.

— Ποῦ νὰ εἶνε τώρα, ἐσκέπτετο, ἵσως στέκεται πῶς ἀπὸ τὴ φράχτη, αἶ, ἄς σταθῆ, δὲν πειράζει, θάχῃ περισσότερο φόβο. . . Δὲν ἔρχεται νὰ ζητήσῃ συχώρεσι, θὰ φοβᾶται ἴσως. . . Ἐγὼ ὅμως ἄδικα τὸν ἔδιωξα, δὲν ἔκαμα καλά, τὸ πολὺ πολὺ ἔπρεπε νὰ τοῦ κάμω μιὰ ἐπίκληξι καλὴ καλὴ κ' ἐφθανε ἐπίσπασα νὰ τὸν διώξω κ' ἐγὼ πάλι. Ἦ ἔλεονό χαρακτήρα ποῦ τὸν ἔχω! . . . Μὲ παίρνει ὁ θυμὸς καὶ δὲν ξέρω τί κάνω. Θάρθη νὰ ζητήσῃ συχώρεσι—θὰ τότε συχωρέσω, τί νὰ γείνη, θὰ τοῦ δώσω μερικὲς συμβουλές κ' ἐτελείωσε. Κι' αὐτὸς ὅμως πάλι, ὁ ἀνόητος, νὰ τολμήσῃ νὰ σηκώσῃ χέρι ἐναντίο μου! Καὶ ποῖος τοῦ τὰ μαθεῖ; Ὁ Βοροδάτης

ἔπεσε μὲ τὸ πλάγι. — Καὶ ἡμῶς δὲν ἔρχεται, φαίνεται πῶς ἐπαρροβήθηκε. . . Ἦρέ, κ' ἐγὼ ἔχω κλείσει τὴν πόρτα, — ἐνθυμήθηκε ἔξωφρα, — ναί, ναί, βέβαια τὴν ἐκλείσα καὶ δὲ μπορεῖ νὰ μῆ μέσα, κάπου ἐκεῖ κοντὰ πτὴ φράχτη θὰ στέκεται. Πῶς νὰ κάμω τώρα; . . . Νὰ πᾶω νὰ τοῦ ἀνοίξω, ἂ, ὄχι, δὲ γίνεται· θὰ μὲ ἰδῆ καὶ μπορεῖ νὰ ὑποθέσῃ πῶς τοῦ κάνω πλάτες. . .

Μὴ γνωρίζων τί ν' ἀποφασίσῃ ὁ Βοροδάτης ἐστρηγογύριζε μὲ ἀνυπομονησία ἀπὸ τὸ ἕνα πλευρὸ πρὸς ἄλλο. Ἔλεος ἐσηκίωθη, ἐπῆγε σιγὰ-σιγὰ ἕως τὴν θύρα τῆς αὐλῆς, τὴν ἀνοίξε καὶ μὲ τὴν ἴδια προφύλαξι ἐγύρισε πῶς στὴν ἀποθήκη.

Ἦώρα αἰσθάνθηκε κάποιον ἀνακούφισι πτὴν καρδιά του. Ἐστρηγογύρισε ἀκόμη λίγο ὁ Βοροδάτης καὶ ἐπὶ τέλους ἀπεκοιμήθηκε.

(Ἔπεται συνέχεια).

ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

ΟΙ ΟΦΘΑΛΜΟΙ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

Ἡ ὄρασις εἶνε τὸ μέγιστον τῶν ἀγαθῶν, ὡς ἀδικακόπως πάντες ἐπαναλαμβάνουσι. Πρέπει λοιπὸν νὰ προσέχωμεν παντὶ σθένει ὅπως μὴ στερηθῆ αὐτοῦ τὸ παιδίον.

Ἡ συνθησάτη τῶν νεογνῶν ἀσθένεια τῶν ὀφθαλμῶν εἶνε ἡ πυώδης ὀφθαλμία· δύναται νὰ γείνη πρόξενος τελείας τυφλώσεως. Αἱ στατιστικαὶ βεβαιούσι τοῦτο.

Ἐν τῇ ὀφθαλμιατρειῇ τῶν Παρισίων, ὁ ἰατρός Τρουσσὺ εὔρεν ὅτι ἐπὶ ἑξακοσίων ἑκοσι ἑπτὰ τυφλῶν ἑκατὸν καὶ εἰς, ἦτοι κατ' ἀναλογίαν δεκαῖς τοῖς ἑκατὸν ἐτυφλώθησαν συνεπείρ πυώδους ὀφθαλμίας.

Ὁ Magnin ἐπὶ διαχιλίων πεντακοσίων εἰκοσι ὀκτὼ περιπτώσεων τυφλώσεως ἐξετασθεισῶν παρ' αὐτοῦ, εὔρεν ἀναλογίαν δέκα ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν ὀφειλομένων εἰς τὴν αὐτὴν αἰτίαν. Γενικῶς δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν ὅτι οἱ πλείστοι τῶν λεγομένων ἐκ γενετῆς τυφλῶν εἶνε ἀτυχῆ θύματα τῆς ὀφθαλμίας.

Τὴν ἀσθένειαν ταύτην δυνάμεθα κάλλιστα νὰ ἀποφύγωμεν. Ἰνῶσκαμεν καὶ τὸ μικρόβιον τῆς καὶ τὴν πρόβλευσιν αὐτοῦ.

Ὡστε ἔχομεν ὅπλα ὅπως ἀντιπαραταχθῶμεν ἐναντίον του.

Ὁ ἀγὼν ὑπῆρξε πάντοτε κινηφόρος καὶ ἡ προφυλακτικὴ ὑγιεινὴ παρέσχεν ἡμῖν σημαντικὰς περὶ τοῦτο ἐκδηλώσεις.

Ἄλλοτε ἡ ἀναλογία τῆς ὀφθαλμίας ἀνῆρχετο εἰς 10, 12 καὶ 15 περιπτώσεις ἐπὶ 100 παιδίων. Μετὰ δὲ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἀντισηπτικῶν μεθό-

δων κατέπεσαν εἰς 2, εἰς 1, εἰς 0,5 καὶ εἰς 0,1 τοῖς 100.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν τυφλῶν ἐν Ἑυρώπῃ ἀνέρχεται εἰς τριακοσίας ὡς ἔγγιστα χιλιάδας.

Ἐἵπομεν ἀνωτέρω ὅτι ἡ ἀναλογία τῶν ἐξ ὀφθαλμίας προερχομένων τυφλώσεων ἀνέρχεται εἰς 10 100. Ὡστε κατ' ἀκολουθίαν, ἔχομεν τριάκοντα χιλιάδας τυφλῶν, αἵτινες θὰ ἠδύνατο, νὰ βλέπωσιν, ἐὰν ἤθελον ληθθῆ περὶ αὐτῶν προφυλακτικὰ μέτρα.

Ἀλλὰ τί εἶνε ἡ ὀφθαλμία; Καὶ πῶς προσβάλλει τὸ παιδίον;

Κατὰ τὴν τρίτην ἡμέραν ἀπὸ τῆς γεννήσεως, ἐνίοτε τὴν τετάρτην ἢ καὶ τὴν πέμπτην, παρατηρεῖται συνήθως ἐλαφρὰ ροδίνη ἐξόγκωσις τοῦ ἐνός τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ νεογνοῦ. Ἀκολουθῶς τὸ αὐτὸ ἀναφαίνεται καὶ εἰς τὸν ἕτερον ὀφθαλμόν.

Τὰ κράσπεδα τῶν βλεφάρων προσλαμβάνουσι ζωηρὸν ἐρυθρὸν χρωματισμόν. Αὕτη εἶνε ἡ ἐναρξίς τῆς ὀφθαλμίας.

Διαστέλατε τὰ βλέφαρα, διότι τότε ἀκόμη εἶνε εὐχερὲς τὸ τοιοῦτον. Θὰ ἰδῆτε δὲ ἐκκρινόμενας σταγόνας τινὰς ὑγροῦ διαχυοῦς χρώματος κίτρινωποῦ βαθέος. Ἐὰν δοκιμάσῃτε ν' ἀνατρέψῃτε τὸ βλέφαρον, θὰ ἰδῆτε ὅτι ὁ ἐπιπεφυκὸς ὑμὴν εἶνε ὅπως οὐδ' ἐξηδηκῶς. Ἐἰς τὸ βάθος τοῦ κανθοῦ διακρίνονται ἐνὲς τινες κίτρινωπαὶ ἐκ βλέννης καὶ πύου.

Τὰ ἐλαφρὰ ταῦτα φαινόμενα εἶνε ἡ ἀρχὴ τῆς ἀσθενείας.

Τὸ παιδίον μετ' ὀλίγον ἀδυνατεῖ ν' ἀνοίξῃ τοὺς ὀφθαλμούς· ὁ ὑμὴν καθίσταται ρικνός καὶ ἐξωγκωμένος· ἡ διαστολὴ τῶν βλεφάρων ἀποβάνει λίαν δυσχερὴς, ἐξέρχεται δ' ἐξ αὐτῶν ἐν ἀφθονίᾳ ὑγρὸν κατ' ἀρχὰς μὲν ὀρροπυώδες, εἶτα ἐντελῶς πυώδες.

Ἡ ἀσθένεια τότε εὐρίσκειται ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς· πρέπει λοιπὸν νὰ ἐφαρμοσθῆ θεραπεία ριζικὴ καὶ τοῦτο ὅσον τὸ δυνατόν ἐγκαίρως.

Πολλὰκις οἱ ἐνδιαφερόμενοι δὲν σπεύδουσι. Αἱ τροφὸι ἢ αἱ μητέρες ἐξ ἀμαθείας δὲν συμμερίζονται πολλάκις τὴν ἀπαισιοδοξίαν τοῦ ἰατροῦ. Νομίζουσι ὅτι πρόκειται περὶ κρυολογήματος ἢ ὅτι ἐγένετο γρήσις πολὺ ψυχροῦ ὕδατος πρὸς πλύσιν τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ νηπίου, πολλάκις δὲ βραδύνουσι νὰ συμβουλευθῶσι τὸν ἰατρόν.

Κατὰ τὴν διάρκειαν ταύτην τοῦ διαταγμοῦ καὶ τῆς βραδύτητος ἡ νόσος μεταδίδεται εἰς τοὺς βρεθεῖς ὑμῆνας. Ὁ μέγας δ' ἐκ τῆς ὀφθαλμίας κίνδυνος προσέρχεται ἀκριβῶς ἐκ τῶν τοιούτων περιπελοκῶν.

Ἐἴπον ὅτι τὸ αἰτιον τῆς ὀφθαλμίας εἶνε μικρόβιον. Τὸ μικρόβιον τοῦτο ἐνδεχόμενον νὰ εὐρίσκηται ἐν καταστάσει πυώδει κατὰ τὴν στιγμὴν

τοῦ τοκετοῦ. Ὡστε τὸ πρῶτον θεραπευτικὸν μέσον συνίσταται εἰς τὴν πλήρη ἀντισηψίαν τῶν ὀργάνων· ἐπιτυγχάνεται δὲ αὕτη δι' ἀφθόνων πλύσεων μετ' οὐσιῶν μικροβιοκτόνων, οἷον βορικοῦ ὀξέος, οἰνοπνεύματος κλπ.

Εὐθὺς μετὰ τὴν γέννησιν πρέπει νὰ πλυθῆ καλῶς τὸ πρόσωπον τοῦ παιδίου δι' ὕδατος περιέχοντος διάλυσιν βορικοῦ ὀξέος.

Διὰ τοῦ αὐτοῦ ὑγροῦ πρέπει νὰ πλυθῆ ὁ περὶ τοὺς ὀφθαλμούς, τὰ βλέφαρα καὶ τὰς βλεφαρίδας χώρος. Τοιοῦτοτρόπως ἀπελευθύνονται μηχανικῶς οἱ μικροργανισμοί. Πρέπει δὲ νὰ πλυθῶσι καὶ οἱ προσπεφυκότες ὑμένες διὰ μίγματος ἀντισηπτικοῦ.

Ἐπιστήμονες τινες μεταχειρίζονται διάλυσιν νιτρικοῦ ἀργύρου, ἀνὰ μίαν σταγόνα δι' ἐκάτερον τῶν ὀφθαλμῶν. Ἔτεροι μεταχειρίζονται κίτρικόν ὀξύ ἐν διαλύσει ἢ ὁπὸν λεμονίου. Καὶ τὸ τετριμμένον ἰωδοφόρμιον εἰσαγόμενον μεταξὺ τῶν βλεφάρων εἶνε ὡσαύτως ἀφελίμον.

Ἡ θεραπεία διαφέρει ἀναλόγως πρὸς τὰς δοξασίας καὶ τὰς περιστάσεις. Ὅθεν τινὲς δὲν προβαίνουσιν εἰς καυτηριάσεις καὶ ἐπιδέσμους εἰμὴ ὁσάκις ἔχουσι λόγους νὰ θεωρῶσι τὴν ὀφθαλμῶν ὡς ἀναπόφευκτον.

Ἡ ὀφθαλμία εἶνε κολλητικὴ. Δύναται ἔρα νὰ μεταδοθῆ ἀπὸ ἐνός βρέφους εἰς ἕτερον, ἢ νὰ μεταφερθῆ διὰ δακτύλων ρυπαρῶν ἐγγισάντων τὸ μiasματικόν πύον. Ὡστε πρέπει ν' ἀποφεύγηται ἡ ἐπαφὴ τῶν παντῶν καὶ τῶν σπόγγων. Ἐν γένει δὲ καλόν εἶνε νὰ περιορισθῆ ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον ἡ χρῆσις τοῦ σπόγγου διὰ τὴν καθαριότητα τοῦ παιδίου καὶ τῆς μητρός. Προτιμότερα εἶνε ἡ χρῆσις ὑδροφίλου βάμβακος, ἀπορριπτομένου εὐθὺς μετὰ τὴν ἀντισηψίαν.

Ἡ μεταξὺ παιδίων συγχρωτίσις παράγει ἐνίοτε μικρὰς ἐπιδημίας. Οὐδ' αὐταὶ αἱ μητέρες εἶνε ἀσφαλεῖς ἀπὸ τοῦ μiasματος. Ὅθεν καλόν εἶνε μετὰ τὸν καθαρισμόν τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ παιδίου νὰ μὴ ἐγγίζωσι διὰ τῶν χειρῶν τοὺς ἰδικούς τῶν ὀφθαλμούς.

Ἐν βραχυλογίᾳ ἡ πυώδης ὀφθαλμία, ἀσθένεια τόσον εὐκόλως μεταδιδόμενη, ἀποφεύγεται εὐκόλως διὰ τῆς ὑγιεινῆς καὶ τῆς ἀντισηψίας.

— X —

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Αἱ πρόοδοι τῆς χειραφετήσεως.

Αἱ Ἀγγλίδες τῆς ὑψηλῆς κοινωνίας κάμνουσιν πρόβους καταπληκτικὰς εἰς τὸ στάδιον τῆς χειραφετήσεως. Συμμερῶς τῆς ἐποχῆς εἶναι ἀπὸ τινος νὰ γυμνάζωνται εἰς τὴν σκοποβολὴν. Ἰπάρχουσι δὲ σύλλογοι κυριῶν πρὸς ἐξάσκησιν εἰς τὰ ὅπλα.

ΕΘΝΙΚΗ ΛΟΓΓΗ

ΕΛΛΗΝ ΙΕΡΑΡΧΗΣ ΠΑΡΑ ΤΩ ΔΑΛΑΪ-ΛΑΜΑΙ ΤΟΥ ΘΙΒΕΤ

Γνωστόν βεβαίως είναι ὅτι ἐφέτος ἐπισκέφθη τὴν Α. Μ. τὸν Γαῖρον τῆς Ρωσίας πρεσβεία τοῦ Θιβέτ. Κατὰ τὴν περιστασίαν ταύτην ὁ κ. Μ. Κάραικ ἐδημοσίευσεν τὰ ἐξῆς περὶ τοῦ ταξιδίου τοῦ μητροπολίτου Νέων Πατρῶν Χρυσάνθου εἰς τὸ Θιβέτ, ὡν σκόπιμον ἔκρινα τὴν ἐκ τοῦ ῥωσικοῦ μετάφρασιν.

A

Εἰς τὰ μοναστήριον τοῦ Ἀγ. Γεωργίου τῆς Μπαλακλάβιας ἐν Κριμαίᾳ ἡσύχως ἀναπαύονται τὰ ὄσθα τοῦ μόνου ἱεράρχου τῆς ἑλληνοκαθολικῆς ἐκκλησίας, ὅστις εἰσέδυσεν εἰς τὸ Θιβέτ καὶ συνωμίλησεν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον μετὰ τοῦ ἰδίου Δαλαΐ-Λάμα. Ὁ ἱεράρχης οὗτος εἶναι ὁ μητροπολίτης Νέων Πατρῶν σεβασμιώτατος Χρυσάνθος, ὅστις διηύθυνεν τὸ ῥηθὲν μοναστήριον ἐπὶ τέταρτον τοῦ αἰῶνος καὶ ἀπέθανεν τὸ 1824 ὑπὲρ τὰ ἑκατὸν ἔτη ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του.

Ὁ μητροπολίτης Χρυσάνθος (εὐγενῆς Ἰβν-τὸς Κουταρίνης) τυχαίως εὗρέθη εἰς τὴν Ρωσίαν κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν του ἐκ τῆς Μέσης Ἀσίας, εἰς τὴν ὁποίαν ἐταξίδευσεν ἀπὸ τοῦ 1792 μέχρι τοῦ 1795.

Αἰκατερίνη ἡ Β' εἰδοποιηθεῖσα περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ ἀρχιερέως εἰς Ἀστραχάν, προσεκάλεσεν αὐτὸν εἰς Πητρούπολιν ἵνα ἀναπαυθῆ. Ὁ Χρυσάνθος ἐπωφεληθεὶς ἐκ τῆς φιλοφροσύνης τῆς Αὐτοκρατορίας μετόκησεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρ-Νέβσκαϊαν καὶ τὰς ὥρας τῆς σχολῆς του ἀφιέρωσεν εἰς τακτοποίησιν τῶν σημειώσεων τοῦ ταξιδίου του. Ὅτε δὲ ἐτελείωσεν τὸ ἔργον τοῦτο, ἔλαβεν ἐξ αὐτοῦ περίληψιν καὶ παρουσίασεν αὐτὴν εἰς τὸν πρίγκιπα Π. Α. Ζούμποβα. Οὗτος ὁμως, ἀμφιβάλλων περὶ τῆς πιθανότητος καὶ αὐτοῦ τοῦ ταξιδίου τοῦ Χρυσάνθου, δὲν ἔδωκε διόλου προσοχὴν εἰς τὰς σημειώσεις αὐτοῦ, αἵτινες ἐλησημονήθησαν, κατὰ τὸ λεγόμενον, ὑπὸ τὸ προσοφάλιον.

Μετὰ ἑννέα ἔτη, ὅτε ὁ Μητροπολίτης Χρυσάνθος εὗρίσκετο πλέον εἰς τὴν Κριμαίαν, ὁ τότε ὑπουργὸς τοῦ ἐμπορίου Ν. Γουμιάντσεβ ἀπετάθη πρὸς αὐτὸν ζητῶν νὰ μάθῃ, ἂν εἶναι δυνατόν ἐλευθέρως καὶ ἀκινδύνως νὰ μεταβῆ τις ἀπὸ τῆς Ρωσίας εἰς τὸ Θιβέτ. Ὁ Χρυσάνθος δὲν ἔβραδυνε νὰ δώσῃ ἀκριβεῖς πληροφορίες, δηλώσας

συνάμα, ὅτι αὐταὶ εἶναι συμπλήρωμα τῆς περιλήψεως, ἢ ὁποία ἄλλοτε ἐδόθη εἰς τὸν Ζούμποβα. Ἴδου τί μανθάνομεν ἐκ τῶν πληροφοριῶν τοῦ μητροπολίτου Χρυσάνθου:

B

Εἰς τὸ Θιβέτ οὗτος εἰσέδυσεν διὰ τῶν Ἰνδιῶν μεθ' Ἑλλήνων ἐμπόρων, οἵτινες ἐπρομήθευσον ἄλλας εἰς τὴν χώραν τοῦ Δαλαΐ-Λάμα. Μέχρι τῆς Θιβητικῆς πόλεως Τουσιόρ ὁ Χρυσάνθος ἐταξίδευσεν δι' ὑγρᾶς ὁδοῦ, ἐκείθεν δὲ μέχρι τῆς Λάσσας διὰ ξηρᾶς. Ὁδηγηθεὶς εἰς τὸ ἀνάκτορον ἐπὶ φορτίου ἐν συνοδείᾳ κυβερνητικῶν ὑπαλλήλων καὶ ἐνὸς ὑπουργοῦ, ὁ περιηγητὴς ἐπορεύθη εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ θρόνου. Ἐκεῖ πλησίον τοῦ θρόνου εἶδεν ὁ Χρυσάνθος λεπτομερῆ παιδίον ἕως ἐνδεκα ἐτῶν, τὸ ὁποῖον ἐκάθητο ἐπάνω εἰς τὰ γόνατα σεμνοῦ γέροντος. Τὸ παιδίον τοῦτο ἦτο ὁ Δαλαΐ-Λάμας, ὁ δὲ γέρον ὁ παιδαγωγὸς του καὶ συγχρόνως ὁ πρωτοπουργός. Ὁ Χρυσάνθος πλησιάζας πρὸς τὸν κύριον τοῦ Θιβέτ ἐπροσκύνησεν αὐτὸν τρίς, ὁ δὲ Δαλαΐ-Λάμας ἐφίλησεν ἀμφοτέρους αὐτοῦ τοὺς ὤμους, καὶ λαβὼν τὴν χεῖρα τοῦ ξένου ἐκίνησεν αὐτὴν ζωηρῶς. Πρὶν δὲ προσκαλέσῃ τὸν ἀρχιερεῖα νὰ καθίσῃ, τὸ παιδίον ἔλαβε σπάθην ἐκ τοῦ θρόνου, ἔθεσεν αὐτὴν εἰς τὰ γόνατα τοῦ παιδαγωγοῦ του καὶ προσεκτικῶς ἐκάθισεν ἐπ' αὐτῶν. Τότε δὲ ὁ Δαλαΐ-Λάμας, ἀφ' οὗ ἐξέφρασεν ἀπορίαν διὰ τὴν στολὴν τοῦ ἀρχιερέως, ἠρώτησεν αὐτὸν τί ὀρησκείαν πρεσβεύει.

— Ὁρθόδοξος, εἶπεν ὁ Χρυσάνθος.

— Μήπως ἐκείνην τὴν ἰδίαν, τὴν ὁποίαν πρεσβεύει καὶ εἰς Μέγας Αὐτοκράτωρ, τοῦ ὁποῦ ἀνθρώποι ὑπάρχουν εἰς τὴν Κίναν καὶ κάμνουν τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ τοιοῦτοτρόπως; (τὸ παιδίον ἔδειξε τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ).

Καὶ ὁ Χρυσάνθος ἐπιθεβαιωτικῶς κατένευσεν. Μετὰ τὸ τέλος τῆς ἀκροάσεως, ἥτις διήρκεσεν ἐπὶ ἡμισίαν ὥραν, ἐπέδυσεν τὸν Χρυσάνθον χιτῶνα ἐκ κασιμιρίου ὑφάσματος. Διὰ σημείου δοθέντος ὑπὸ τοῦ διερμηνέως (ὁ Δαλαΐ-Λάμας ὠμίλει Ἰνδιστί, ὁ δὲ μητροπολίτης περσιστί) ὁ περιηγητὴς ἀπεχαιρέτισε τὸ παιδίον, εὐχαριστήσας αὐτὸ διὰ τὴν καλὴν ὑποδοχὴν. Εἰς τὸν Χρυσάνθον ἐδόθη λαμπρὸν κατάλυμα ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ ἀνακτόρου καὶ ὤρισθη πλουσία συντήρησις καὶ πρὸς ὑπηρεσίαν ἰδιαιτέρα ἀκολουθία ἐκ 12 προσώπων. Τὴν ἑσπέραν ἐστάλησαν εἰς τὸν Χρυσάνθον 100 ρούπια ἐντὸς μεταξωτοῦ μαντηλίου καὶ διάφορα γλυκίσματα ἐντὸς πινακίου ἐκ πορσελάνης. Τὰς ἐπο-

«Τί θὰ γείνωμεν μετὰ τὰς ἀνδρογυναίχας μας» ἔγραφε πρὸ τινῶν ἡμερῶν φύλλον τι τοῦ ἀγγλικοῦ ἄστεως μετ' ἀνησυχίας βλέπον τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν σωματείων τούτων. Ποία δύναμις θὰ κατορθώσῃ νὰ τὰς ἐπαναφέρῃ εἰς τὰ ἀδρὰ ἔργα τῆς ἐστίως των, ἀπὸ τὰ ὅποια ἤρχισαν ἀπελπιστικῶς ν' ἀπομακρύνωνται; — Μὴ φοβεῖσθε, ἀπήντησεν ἄλλη ἡμερῆς. Τὸ κακὸν ἔχει τὸ φάρμακον ἐν αὐτῇ τῇ ὑπερβολῇ του. Θὰ κατανοηθῇ πολὺ ταχέως τὸ γέλοισον τῆς τάσεως καὶ θὰ ἔλθῃ φυσικῶς ὁ ἀντιπερισπασμός.

Ἡλεκτρικὸς διηρηδρόμοσ.

Ἡ Πουλὴ τῶν Λόρδων ἐνέκρινε τὴν κατασκευὴν ἡλεκτρικοῦ σιδηροδρόμου μεταξὺ Λιθερπούλης καὶ Μάντσεστερ. Ἡ ἀπόστασις ἔχουσα μῆκος 52 χιλιομέτρων, θὰ διανύεται εἰς χρονικὸν διάστημα 18 — 20 λεπτῶν, οὕτως ὥστε νὰ ἀναπτύσσεται καθ' ὅραν ταχύτητος 100 χιλιομέτρων. Δι' ἐπιτυχούς συνδυασμοῦ τῆς ἡλεκτρικῆς τροχοπέδης ἢ δισταχῆς φεύγουσα ἀμαξά θὰ δύναται νὰ σταματᾷ εἰς χρονικὸν διάστημα 37 δευτερολέπτων, ἢτοι ἐξ ἀποστάσεως 950 περίπου μέτρων. Ἐπὶ πρὸς κίνησιν ἡλεκτρικὸν ρεῦμα θὰ προμηθεύεται ἡ ἀμαξά ἐκ τοῦ ἐν Ἰάρριγκτον ἐργοστασίου ἡλεκτρισμοῦ, κειμένου εἰς τὸ μέσον σχεδὸν τῆς ὁδοῦ. Ἡ ἀμαξά θὰ περιέχῃ ἀναπαυτικὰς θέσεις διὰ 60 — 90 ἄτομα ἀπολυμένης ἕθεν τῆς ἀμάξης ἀναλόγως τῶν ἀπαιτήσεων τῆς συγκοινωνίας κατὰ χρονικὰ διαστήματα ἢ μέχρι 15 λεπτῶν, θὰ εἶναι δυνατόν νὰ μεταβιβάζονται καθ' ἑκάστην 18,000 ἄνθρωποι, ἀριθμὸς δυνάμενος βραδύτερον νὰ αὐξηθῇ σημαντικῶς. Ἡ ἀμαξά (καθὼς ἀμαξάι καὶ οὐχὶ ἀμαξοστοιχίαι θὰ κυκλοφορῶσι) φθάνει εἰς τὴν μεγαλειτέραν τῆς ταχύτητά ἀφοῦ διατρέξῃ τὸ τρίτον χιλίόμετρον ἀπὸ τοῦ σταθμοῦ τῆς ἀναχωρήσεώς της. Ἡ ὅλη ἀπόστασις θὰ διατρέχεται ἄνευ σταθμοῦ. Ἡ κατασκευὴ τῆς γραμμῆς ἄρχεται ἴδαν προσεχῶς, ἀκριβῶς δ' ἐκεῖ ὅπου ἄλλοτε ἔθετον εἰς κίνησιν ὁ Στέφενσον τὴν πρώτην σιδηροδρομικὴν ἀμαξοστοιχίαν θὰ ὑπάρχῃ ἐντὸς ἐλίγνου ὁ ταχύτατος ἡλεκτρικὸς σιδηροδρόμος.

Φοβερόν ναυάγιον.

Τὸ ἀτμόπλοιον «Ἰστανδία» συγκρούσθην πρὸς ὄγκον πάγου ἐναυάγησεν ἐσχάτως εἰς τὰ παράλια τῆς Πορτοῦ Ἀμερικής.

Οἱ ἐπιβάται, 125 τὸν ἀριθμὸν, ἐκοιμήοντο κατὰ τὴν ὥραν τῆς συγκρούσεως. Μόλις κατεβιβάσθησαν εἰς τὴν θάλασσαν αἱ σποστικὴ λέμβοι καὶ πνικτὸς κατέλαβεν τοὺς ἐπὶ τοῦ πλοίου. Οἱ ἄνδρες καταπάτησαν τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδιά, ὅπως καταλάθωσι θέσιν εἰς τὰς λέμβους. Εἷς μάλιστα ἔρπασσε μέγαν πέλεκυν καὶ ἠπέλει νὰ φονεύσῃ πάντα, ὅστις θὰ ἐτόλμα νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ὑπερπληρωθεῖσαν λέμβον, εἰς ἣν εὗρίσκατο. Ὅταν τέλος αἱ σποστικὴ καὶ λέμβοι ἀπεμακρύνθησαν, αἱ ὑπολειφθέντες ἐπιβάται ἤρξαντο βάλλοντες σπαρακτικὰς κρυγὰς. Ἀλλ' ἐν μέσῳ τῶν σκηνῶν τούτων ἡ θύρα τοῦ χρυσοῦ ἐξήθη πολλοὺς εἰς ἀμυγδαλοῦσαν. Πολλοὶ χρυσοῦθησαν ἐπανερχόμενοι ἐξ Ἀλάσκας κατέφορται ἐκ χρυσοῦ ἔθραυσαν τὰ χρηματοκιβώτια, ἐνθὰ

ἐφυλάσσετο χρυσοὶ κόνις ἀξίας 75,000 λιρῶν, ἄλλοι μὲν ὅπως σῶσαι τὴν ἰδιοκτησίαν, ἄλλοι δὲ ὅπως κλέψωσιν. Αἱματηροὶ συνήφθησαν ἀγῶνες πρὸς διεκδίκησιν ἐλίγνων τινῶν οὐγγιῶν χρυσοῦ καὶ ἐσφάγησαν γυναῖκας καὶ παιδιά. Ἄλλοι ἐπήδησαν παρὰ φρονι μετὰ βαρέος φορτίου χρυσοῦ εἰς τὴν θάλασσαν νομίζοντες ὅτι θὰ σωθῶσιν, ἐνθ' ἄλλοι ἀπέριπτον τοὺς χρυσοφόρους σάκκους. Ἐὶς πλοῖον ἐδουλοῦθη μετὰ χρυσοῦ ἀξίας 35,000 λιρῶν. Ἡ σκηνὴ ἦτο φρικιῶδες. Ἐπὶ πικρὸν αἶσχος, ἐντὸς παγεροῦ ὕδατος δεκάδες ἀνθρωπίνων ὑπάρξεων ἐπάλαιον πρὸς τὸν θάνατον. Ἡρωισμὸν μέγαν ἐπέδειξεν ὁ πλοίαρχος, ὅστις, ἰδὼν ὅτι ἡ λέμβος εἰς ἣν εὗρίσκατο, ἐκινδύνευε νὰ βυθισθῇ, ἐπήδησεν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐβουσίασε τὴν ζωὴν του χάριν τῶν ἄλλων. Πολλοὶ ἐκ τῶν ἐπιβατῶν ἀπέθανον ἐκ τοῦ ψύχους καὶ τῆς ἐξαντλήσεως. Καθ' ἣν στιγμὴν τὸ πλοῖον κατεδυόχετο, δ' ἀτμοσφῆρας ἐξερράγη, οὕτω δὲ ἐφρονεῦθησαν πολλοὶ τῶν ἐπιβατῶν ἀγωνιζόμενοι πρὸς τὰ κύματα. Ὁ ἀριθμὸς τῶν πνιγμένων ἀνέρχεται εἰς 65.

Τὸ ὄρολογιον τοῦ κουρέως.

Ὁ κουρεὺς τοῦ αὐτοκράτορος Γουλιέλμου δὲν κατώρθωνε ποτὲ νὰ κηγάσῃ ἀκριβῶς εἰς τὸ λεπτὸν συμφώνως μετὰ τὴν αὐτοκρατορικὴν παραγγελίαν. Ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ ἐχάρισε χρυσοῦν ὄρολόγιον, ἀλλ' ὁ κουρεὺς ἐξηκολούθει νὰ μὴ εἶνε ἀκριβής. Ὁ Γουλιέλμος δὲν ἤξευρε πλέον πῶς νὰ μειχρηθῇ τὸν κουρέα του. Ὁ κουρεὺς συνέθεκε πάντοτε κατὰ μοιραίαν σύμπτωσιν νὰ κηγάσῃ δύο ἢ τρία λεπτὰ πρωιτέτερα ἢ ἀργότερα. Μίαν ἡμέραν ὁ Γουλιέλμος τοῦ λέγει:

- Ἐγὼ εἰς ἀκόμη τὸ ρολόγι τοῦ σου ἔδωκα;
- Μάλιστα, Μεγαλειότητε ὄριστε το.
- Καλῶ. Αὐτὸ ἔμωσ δὲν ἀξίζει πλέον. Πάρε ἐνὰ ἄλλο.

Μετὰ τὰς λέξεις ταύτας ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ προσέφεραν ἐν νικέλιον ὄρολόγιον τῶν ἢ μέρων καὶ ἐπῆραν ἐπίτω τὸ χρυσοῦν.

— Πῶς τὸν αὐτὸ ρολόγι νὰ κηγάσῃ κλιθέτερα, λέγει ὁ αὐτοκράτωρ πρὸς τὸν κουρέα του.

ΠΡΑΚΤΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΑΘ' ΗΜΕΡΑΝ ΗΙΟΥ

Διὰ τὴν ἄσπνιαν.

Διὰ τὴν ἄσπνιαν ἢ γαλλικὴ «Ἡμερῆς τῆς ὕγιαιας» συνιστᾷ τὰ ἐξῆς:

- 1) Καλὴν καὶ καθαρὰν κλιτάν.
- 2) Ἐυάρεστον ἐνασχόλησιν καὶ ἐπαρκὴ κόπωσιν.
- 3) Καθαρὸν ἄερα καὶ μετρίαν θερμότητα τοῦ διαμετρίου.
- 4) Καμιάν φροντίδα.
- 5) Κενὸν στόμαχον.
- 6) Ἡσυχον συνείδησιν.
- 7) Ἀποφυγὴν παντὸς διεγερτικοῦ καὶ ναρκωτικοῦ.

μένας ημέρας έδειξαν εις τόν Χρυσάνθον τά προάστια, όπου είναι αί τερπιναί έξοχαί του Δαλάι-Λάμα και τών συγγενών αυτού. Πλήν τούτου τόν έτίμησαν διά γεύματος οί κυβερνητικοί υπάλληλοι και οί λοιποί προύχοντες τής Λάσπας. 'Αφ' ου έξενίσθη υπό του Δαλάι-Λάμα επί δεκαεπτά ημέρας ο Χρυσάνθος επί τέλους ήτοιμάζετο πρὸς ανάχωρησιν. Κατά τήν τελευταίαν άκρόασιν έλαβε παρὰ του άρχοντος του Θιβέτ πλούσιον δώρον, δηλ. 2,000 ρούβλια, λευκήν μηλωτήν και τεμάχιον ύφασματος εκ μετάξης. 'Ο Δαλάι-Λάμας άπεχωρίσθη του Χρυσάνθου φιλοφρονέστατα, εκφράσας τήν έλπίδα ότι κατά τήν έπιστροφήν του εις τήν Εύρώπην δέν θά κατακρίνη τήν χώραν αυτού. Μέχρι τής μεθορίου 'Ινδικής πόλεως Πάτνας τόν Χρυσάνθον συνώδευεν ύπουργός του Θιβέτ, όστις έφέρθη πρὸς τόν ξενισθέντα υπό του άρχοντος του όσον ήδύνατο καλλίτερον.

'Ο Δαλάι-Λάμας έπροξένησεν εις τόν Χρυσάνθον καλλίστην έντύπωσιν. Κατά τους λόγους αυτού ο Δαλάι-Λάμας ήτο παιδίον «εύχάριστον, φιλόανθρωπον και εύθυμον». Πάντες οί ύπουργοί έφάνησαν εις τόν Χρυσάνθον άνθρωποι τιμιώτατοι και πιστότατοι εις τόν κύριόν των. Τήν πρωτεύουσαν Λάσπας ο μητροπολίτης επίσης πολυ έπήνει, λέγων ότι αυτή είναι ή ώραιότατη και πολυανθρωποτάτη πόλις όλης τής 'Ινδίας. Οί κάτοικοι τής Λάσπας, συμποσούμενοι εις δύο εκατομμύρια, ως επί τό πλείστον καταγίνονται εις τό εμπόριον μετά τής Κίνας, 'Ινδίας και τών Μουγγόλων (Καλμουκών). 'Ο Δαλάι-Λάμας προστατεύει τους εμπόρους μόνον εάν ούτοι δέν είναι χριστιανοί. Είς τό Θιβέτ δέν άγαπούν τους χριστιανούς. 'Εν έτος πρὸ τής έλεύσεως του Χρυσάνθου έπεσκέφθησαν τό Θιβέτ και 'Αγγλοι, οίτινες τόσον περιφρονητικώς έφέρθησαν, ώστε μετά τήν ανάχωρησιν των οί έγχώριοι έφάνησαν όλους τους χριστιανούς τους εύρεθέντας εις τήν χώραν αυτών.

Οί Κινέζοι, ως βεβαιώνει ο Χρυσάνθος, ουδέμιαν έπιρροήν έχουσι επί τής Λάσπας, περιοριζόμενοι μόνον εις τήν εσπραξιν μικρού φόρου παρὰ του Δαλάι-Λάμα, τόν όποιον όλοι οί υπήκοοι αυτού θεωροϋσιν ως θεόν. 'Ο Δαλάι-Λάμας έχει περι τάς 300 χιλιάδας στρατού, πεζικόν και ιππικόν, και εκτός τούτου δύο χιλιάδας πολεμικών έλεφάντων. 'Η πολιτική διοίκησης του Θιβέτ εύρίσκεται έν πλήρει τάξει' αί πόλεις και τά χωρία είναι πολυάνθρωπα και άφθονοϋσι πλούτου.

'Εκ τής Πάτνας ο Χρυσάνθος έφθασεν εις τά νότια σύνορα του Κασιμίρ, όπουθεν εισήλθεν εις τό 'Αφγανιστάν, και διά τής Κανδαχάρης και

Καπούλης έφθασεν εις τάς σημερινάς κτήσεις τής Ρωσίας έν τή Μέση 'Ασία. Είς τήν Βουχάραν, Χίβαν και Τουρκεστάν εύρε πλῆθος Ρώσων αιχμαλώτων, τους όποιους οί 'Ασιανοί μετεχειρίζοντο χειρότερον τών ζώων.

'Εν τέλει δέ ο Χρυσάνθος βεβαιώνει, ότι εκ τής Ρωσίας κατ' εύθειαν γραμμήν είναι αδύνατον νά φθάση τις εις τό Θιβέτ, και ότι προτιμότερον και ακινδυνότερον είναι νά κάμη τις τούτο διά τής Κίνας.

'Εν 'Οδησάφ.

1. Πρωτοκ.

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ¹

[Κατά τόν 'Ερβέρτυν Σπέινερ].

Αί πρώται έντυπώσεις, τάς όποιας τό πνεύμα δύναται νά άφομοιώση, είναι αί άπλαι άντιλήψεις τής άντιστάσεως, του φωτός, του ήχου κλ. Είνε φανερόν ότι δέν δύνανται νά υπάρξωσιν έν τή συνειδήσει σύνθετοι άντιλήψεις πρὸ τών άπλων εκσίνων, έξ ών αύται συντίθενται. Ούδαμιαν έννοιαν τής μορφής δύναται νά έχη τις, πριν μάθη νά διακρίνη τό φώς κατά τάς βαθμιαίας παραλλαγάς τής έντάσεως και τής ποιότητος αυτού, ή τήν άντίστασιν κατά τους διαφόρους βαθμούς αυτής' διότι, ως πρὸ πολλού είναι γνωστόν, άντιλαμβανόμεθα του σχήματος όρατικώς μόν διά τών ποικιλιών του φωτός, άπτως δέ διά τών ποικιλιών τής άντιστάσεως. 'Ισαύτως ουδένα έναρθρον ήχον είναι δυνατόν νά γνωρίσωμεν, πριν γνωρίσωμεν τους άνάρθρους ήχους, έξ ών εκείνος σύγκεται. 'Ισαύτως δέ έχει και περι άλλων παραπλησιων περιστάσεων. 'Ινα λοιπόν ακολουθώμεν τόν νόμον τής αναγκαίας από του άπλου εις τό σύνθετον προσόδου, έπρεπε νά προμηθεύωμεν εις τόν παιδα ικανόν αριθμόν άντικειμένων παρουσιαζόντων διαφόρους βαθμούς και διάφορα είδη άντιστάσεως, διαφόρους βαθμούς έντάσεως και διάφορα είδη φωτός, εις δέ τό ούς αυτού νά παρέχωμεν ικανόν αριθμόν ήχων διαφόρου έντάσεως και ύψους. 'Τό εκ τών προτέρων τούτο συμπέρασμα έπιβεβαιούται, εάν αποβλέψωμεν εις τά έμφυτα τής παιδικής ηλικίας' μετά πόσης εύχαριστήσεως τό παιδίον δάκνει τά άθύρματα, έπιφάει τά στίλβοντα κομβία του ενδύματος! Πόσον δεσμεύει τήν προσοχήν αυτού ή θία άντικειμένου εκηργαφημένου διά ζωηρών χρωμάτων, εις τό όποιον αποδίδει τήν λέξιν ώραιον, εύθως ως δυνηθή νά άπαγγείλη αυτήν, άπλως ένεκα τής λάμψεως τών χρωμάτων, και ποιον ήδύ μειδίωμα φαιδρύνει τό πρόσωπόν του, όταν άκούη τους λήρους τής τροφού, τόν ψόφον

των δακτύλων και πάντα ήχον νέον δι' αυτό! 'Ιβυτυχώς αί συνήθειαι τών μητέρων και τών τροφών ή τών παιδαγωγών πληροϋσιν επαρκώς τάς πρώτας ταύτας ανάγκας τής άγωγής. 'Αλλά και πολλά παραλείπονται, ών ή σπουδαιότης είναι πολυ μειζων παρ' όσον δύναται τις νά υποθέση. 'Ελάστη των ψυχικών ήμών δυνάμεων είναι έπιτηδειότερα πρὸς άπόκτησιν ζωηρών έντυπώσεων έφ' όσον χρόνον διαρκεί ή αυτόματος ενεργεια ή συνοδεύουσα τήν ανάπτυξιν αυτών ή εις πάσαν άλλην περίοδον του βίου. Και πλην τούτου, άφου άφεύκτως θά παραστή ανάγκη βραδύτερον ν' άποκτήση ο παις τά άπλα ταύτα στοιχεία του ψυχικού βίου, ή δέ άπόκτησις αυτών θά άπαιτήση χρόνον, τόν χρόνον τούτον οικονομώμεν, εάν χρησιμοποιώμεν τήν πρώτην περίοδον τής παιδικής ηλικίας, όποτε ουδέμια άλλη πνευματική άσχολία είναι δυνατή, εις τήν πλήρη έξοικειωσιν πρὸς τάς έντυπώσεις ταύτας καθ' όλας αυτών τάς τροποποιήσεις. Μή λησμονώμεν δέ και τούτο, ότι ο χαρακτήρ και ή υγεία του παιδός θά ώφεληθώσιν εκ τής συνεχούς ήδονής, ήν θά παρέχη εις αυτόν τό πολυπληθές των έντυπώσεων των τόσων εύχαρίστως κατά ταύτην τήν ηλικίαν άφομοιούμενων. 'Εάν τά όρια του παρόντος βιβλίου επέτρεπον, θά παρέχομεν ένταύθα οδηγίας τινάς περι συστηματικώτερου τρόπου του προσφέρειν εις τόν παιδα τήν ύλην διά τάς άπλās έντυπώσεις. 'Αλλ' άρκούμεθα ν' αναφέρωμεν τόν γενικόν νόμον τής από του άπροσδιοριστου επί τό προσδιορισμένον προσόδου, πόρισμα του όποιου, καθ' ο όφειλομεν νά ρυθμίζωμεν τήν ενεργειαν ήμών, είναι ότι κατά τήν ανάπτυξιν εκάστης δυνάμεως αί ισχυρώς άντιθετοι άντιλήψεις είναι αί πρώτιστα έντυπούμεναι, ότι έπομένως οί ήχοι οί πολυ διάφοροι πρὸς άλλήλους κατ' έντασιν και ύψος, τά λλαν διάφορα χρώματα, αί άνόμοιαι πρὸς άλλήλας ούσαι κατά τε τήν ύψην και τήν σκληρότητα πρέπει νά προσφέρωνται ως άντικείμενα άντιλήψεων, βαθμηδόν δέ νά γίνηται ή μετάβασις εις άντιλήψεις ήττον άντιθέτους πρὸς άλλήλας.

Μεταβαίνοντες ήδη εις τό μάθημα τής πραγματογνωσίας, όπερ προφανώς άποτελεί φυσικήν συνέχειαν τής πρώτης ταύτης θεραπειας των αισθήσεων, παρατηρούμεν ότι τό κοινώς ακολουθούμενον σύστημα είναι έξ όλοκλήρου διάφορον πρὸς τό τής φύσεως, όποιον καταφαίνεται κατά τήν παιδικήν ηλικίαν, τήν έφηβικήν και έν τή ιστορίε του πολιτισμοϋ. «'Ιπρέπει νά δεικνύωμεν εις τόν παιδα, λέγει ο κ. Marcel, πώς συνδέονται πρὸς άλληλα τά διάφορα μέρη άντικειμένου τινός, κτλ.» Παρὰ ταύτα πᾶν έγχειρίδιον πραγματογνωσίας περιέχει πειράν παρατηρήσεων, αίτινες λέγονται εις τόν παιδα περι εκάστου άντικειμένου πρὸ των όφθαλμών

αυτου φερομένου. 'Αλλά γνωρίζομεν έξ άπλουστάτης παρατηρήσεως του καθ' ήμέραν βίου του παιδός, ότι πᾶν ό,τι μαθαίνει πριν δυνηθή νά όμιλήση, μαθαίνει άφ' έαυτου, ότι τάς συναφείς πρὸς τινά άντικείμενα ιδιότητας τής στερεότητος και του βάρους, τά διάφορα χρώματα και μορφάς τάς διακρινούσας τά πρόσωπα, τάς ειδικάς φωνάς τάς παραγομένας υπό ζώνων ειδικής τινος όψεως παρατηρεί όλως μόνος. Κατά τήν άνδρικήν ηλικίαν, όποτε ο άνθρωπος δέν διατελεί πλέον υπό διδάσκαλον, ποιείται άφ' έαυτου άδιαλείπτως μυριάς παρατηρήσεις, έξάγει μόνος ήμέραν παρ' ήμέραν τά συμπεράσματα τά αναγκαία διά τήν έν τῷ βίῳ διαγωγήν. Και ή έν αυτῷ εύδακμιασις έξαρτάται εκ του κατά τό μάλλον ή ήττον τελείου και ακριβοϋς τρόπου, καθ' όν παρατηρεί και έξάγει συμπεράσματα. 'Οταν λοιπόν βλέπωμεν ότι ή πορεία, ήν ήκολουθήσεν ή ανθρωπότης έν τῷ ανέλιξει αυτής, έμφανίζεται παρὰ τῷ παιδίῳ και τῷ άνδρί, είναι εύλογον νά δεχθώμεν ότι άλλην τινά εναντίαν πρέπει ν' ακολουθώμεν διά τήν περίοδον τήν εκτεινομένην από τής παιδικής μέχρι τής ώριμου ηλικίας και μάλιστα διά τόσον άπλου πᾶγμα, ως είναι ή γνωσις των ιδιοτήτων των πραγμάτων; Αυτή ή φύσις δέν υποδεικνύει συνεχώς τήν μέθοδον ταύτην εις τους έχοντας ικανόν νοϋν, ώστε νά έννοήσωσιν αυτήν, και τήν δέουσαν ταπεινοφροσύνην, ώστε νά υπακούσωσιν εις τά κελεύσματα αυτής; 'Υπάρχει τι καταφανέστερον του πόθου των παιδων πρὸς τήν παρ' ήμών πνευματικήν συμπάθειαν; Μετά πόσης προθυμίας τό επί των γονάτων ύμων καθήμενον παιδίον ότει πρὸ των όφθαλμών ύμων τά άθύρματα αυτου, ίνα δυνηθήτε νά τά παρατηρήσητε καλώς, μετά πόσης περιεργίας σας προσβλέπει, όταν διά του βεβρεγμένου δακτύλου του παρήγαγε τριγμόν τινά επί τής τραπέζης, και επαναλαμβάνον τό πείραμα προσβλέπει και πάλιν, ώσει θέλον νά ειπή: «'Ακουσε τόν νέον τούτον ήχον!» 'Η παρατηρήσατε τά δυνάμενα ήδη νά βαδίσωσι και τρέξωσι παιδία, μετά πόσης χαρᾶς εισερχόμενα εις τό δωμάτιον φωνάζουσιν εις τήν μητέρα, αιδε τούτο, ιδε εκείνον, τουθ' όπερ επί μακρόν χρόνον θά έπραττον, εάν ή ανόητος μήτηρ δέν άπηγόρευεν εις αυτά νά τήν ένοχλώσιν, και πώς πάντα τά μικρά, όταν έξέρχωνται εις περίπατον, τρέχουσι πρὸς τόν συνοδεύοντά αυτά, ίνα δείξωσιν εις αυτόν τό άνθος, τό όποιον έδρεψαν, ίνα ιδῆ και αυτός πόσον είναι ώραιον, και μετά πόσης στωμυλίας διηγούνται έπιστρέφοντα εις τόν οίκον όσα νέα πράγματα είδον, εάν μόνον εύρίσκωσι τινά πρόσθυμον ν' άκούη! Πρὸ τοιούτων γεγονότων τό συμπέρασμα είναι αυτόδηλον' έννοεί πᾶς τις ότι όφειλομεν νά ρυθμίσωμεν τήν πορείαν ήμών κατά

¹ 'Ισως έλακλήρου του Θιβέτ.

την τῆς ἀκριβείας ἀπὸ τῆς συστάσεως τῆς φιλοσοφίας, καὶ ἠδύνατό τις σχεδὸν νὰ εἴπῃ, πρὸ τῆς συστάσεως τῆς φιλοσοφίας ἐπενοήθη τὸ δόγμα τῆς μετεμψυχώσεως. Τὸ δόγμα τοῦτο εἶναι προωρισμένον νὰ λύσῃ δύο προβλήματα συγχρόνως, τὸ τῆς ἐν τῇ κόσμῳ τούτῳ ἀνισότητος καὶ τὸ τῶν μελλουσῶν ποινῶν καὶ ἀμοιβῶν.

Ἀφ' οὗ τὰ ἐλατήρια τοῦ μηχανισμοῦ τῆς ζωῆς φθαρώσι καὶ τὸ ἡμέτερον σῶμα λιποψυχῆσῃ, ἡ ψυχὴ ἐκφυγοῦσα ἐκείθεν μεταβαίνει εἰς ἕτερον σῶμα καὶ ἀρχεται νέου σταδίου. Τοιοῦτον εἶναι τὸ δόγμα τῆς μετεμψυχώσεως ὑπὸ τὴν ἀπλουστάτην αὐτοῦ μορφήν. Ἐὰν κατὰ τὴν πρώτην δοκιμασίαν ἡ ψυχὴ αὕτη ἔκαμε καλὴν χρῆσιν τῆς ἐλευθερίας αὐτῆς, μεταλαμβάνει, χάριν τῆς δευτέρας ζωῆς, σώματος καλῶς ὀργανωμένου, τύχης βελτιωμένης, ἐὰν τὸναντίον κατεχράσθη τῶν δώρων τῆς Προνοίας, ἡ θέσις αὐτῆς συναισθάνεται τοῦτο κατὰ τὴν ἐπομένην δοκιμασίαν καὶ κατέρχεται βαθμίδας τινὰς ἐκ τῆς ἰσραρχίας. Οὕτως ἐκτελοῦμεν τὸν κλῆρον ἡμῶν ὀλόκληρον καὶ ὁ,τι φαίνεται ὅτι ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς τύχης τῆς γεννήσεως εἶναι ἤδη κατ' ἀλήθειαν ἀμοιβὴ ἢ τιμωρία.

Ἡ διδασκαλία αὕτη διεδραμάτισε μέγα πρόσωπον ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Ἀρκεῖ νὰ εἴπωμεν ὅτι ἀνεύρισκει τις αὐτὴν ἐν Ἑλλάδι ἐν τῇ σχολῇ τοῦ Πυθαγόρου, ἐν Αἴγυπτῳ, ἐν τῇ Ἰνδικῇ, ἐν τῇ Σινικῇ Ἀυτοκρατορίᾳ καὶ ὅτι ἀνευρέθη κατὰ τὰς ἡμέρας ἡμῶν ἐπανειλημμένως ὑπὸ φιλοσόφων, οὓς ἠδύνατό τις συγχρόνως διὰ τὴν λαμπρότητα τοῦ ὕψους καὶ τὸν πλοῦτον τῆς φαντασίας τῶν νὰ ὀνομάσῃ ποιητὰς.

Πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῶν τελευταίων τούτων, ἡ μετεμψύχωσις δὲν ἠδύνατο σχεδὸν νὰ λογισθῇ εἰμὴ ὡς μῦθος, διότι θέτουσα ἐνταῦθα τὸ θέατρον τῶν ἡμετέρων μεταμορφώσεων αὕτη ἀναπαρήγεν ἡμᾶς ζῶντας ἐν διαφόροις σώμασιν, ἐν τῇ μέσῃ τῶν συγγενῶν ἡμῶν καὶ τῶν φίλων. Διὰ τῶν λέξεων τούτων ὁ Πλάτων ἐλάλησε περὶ τῆς διδασκαλίας ταύτης, ἀλλὰ μετὰ τοῦ μειδιάματος ἐπὶ τῶν χειλέων, ὡς σοφὸς ὅστις παίζει καὶ οὐχὶ ὡς φιλόσοφος ὅστις διδάσκει. Ὁδηγεῖ ἡμᾶς εἰς εὐρείαν τινα πεδιάδα, ἐνθα αἱ ψυχαὶ τῶν νεκρῶν καλοῦνται νὰ ἐκλέξωσι νέαν θέσιν. Ἡ ἐκλογὴ μένει ἐλευθέρη, ἀλλ' ἕκαστος προσκομίζει εἰς τὴν μεγάλην ταύτην ὑπόθεσιν τὰς ὀρέξεις αὐτοῦ, τὰ πάθη τοῦ ἢ τὴν ἀπειρίαν του. Ὁ Πλάτων δεικνύει ἡμῖν τὴν Ἀταλάντην μεταβληθεῖσαν εἰς ἀθλητὴν, τὸν Ἑπειὸν, υἱὸν τοῦ Πανοπέως, εἰς γυναῖκα τεχνικήν, τὸν Ἀγαμέμνονα εἰς ἀστὸν, τὸν Ἀλάντα εἰς λέοντα, τὸν Φερσίτην ἐξορισθέντα εἰς τὸ σῶμα πιθήκου. Ἀπαξ γενομένης τῆς διανομῆς, οἱ δικασταὶ τῶν ψυχῶν ὀδηγοῦσιν αὐτὰς πρὸς τὴν λήθην, ὅπου αὐταὶ ἀποβάλλουσι τὴν μνήμην τῆς προτέρας

αὐτῶν καταστάσεως¹. Οὗτος εἶνε ὁ κοινὸς κανὼν πασῶν τῶν ἀναλόγων θεωριῶν, ἀλλ' ἐὰν ἐντεῦθεν ἡ ὑπόθεσις ἀποβαίνῃ δυνατὴ, καθίσταται συγχρόνως ἀνωφελής. Ὅτε ἡ ψυχὴ μεταβάλλουσα σῶμα ἀπώλεσε πᾶσαν μνήμην, ἡ ποινή δὲν εἶναι πλέον εἰμὴ γενναιοδωρία ἄνευ αἰτίου.

Ἡ πλάνη τῆς μετεμψυχώσεως οὕτως ἐννοηθεῖσα εἶναι ἡ αὐτὴ καὶ ἡ τῶν νομοθετῶν, οἵτινες ἐτιμῶρουν τὸ ἔγκλημα τοῦ πατρός ἐν τοῖς τέκνοις καὶ τοῖς ἐγγόνοις. Ἡ διδασκαλία αὕτη ἡ μεταβάλλουσα εἰς ποινήν τὴν ἀθλιότητα καὶ τὴν κακίαν ὤφειλε ν' ἀκμάσῃ ἐν Αἴγυπτῳ, ἐνθα αὕτη καθιέρωνε τὴν διάκρισιν τῶν τάξεων, ἀλλ' ἐξέλιπε μετὰ τῆς ἀρχαίας δουλείας ἐνώπιον τῶν προσδίων τῆς καθολικῆς ἀδελφότητος. Ἴνα τὸ δόγμα τῆς μεταναστεύσεως τῶν ψυχῶν μὴ εὐρίσκηται ἐν προδήλῳ ἀντιφάσει πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς ἀξίας καὶ ἀπαξίας, δεόν νὰ υποθέσωμεν, ὡς ἔπραξαν τοῦτο ἐν πολλαῖς σχολαῖς, ὅτι ἀντὶ νὰ μεταβῶσι μετὰ τὸν βίον τοῦτον εἰς τὸ σῶμα ἄλλου τινὸς ἐπιγελοῦ ζῆου, αἱ ψυχαὶ ἡμῶν, μηδαμῶς ἀποβαλοῦσαι τὸ αἶσθημα τῆς ταυτότητός των, πορεύονται εἰς ἄλλον τινὰ πλανήτην, ἵνα ἐμψυχώσωσι σῶμά τι ἑτεροειδές. Ἴπτι τῇ ὄρῃ τούτῃ ἢ δευτέρᾳ ζωῇ δύναται νὰ εἶναι ἡ ἀμοιβὴ ἢ ἡ τιμωρία τῆς πρώτης καὶ οὐδὲν κωλύει νὰ υποθέσωμεν ὅτι τῆς δευτέρας ταύτης δοκιμασίας παρακολουθοῦμένης ὑπὸ πολλῶν ἄλλων, ἡ ψυχὴ πίπτει ἀπὸ πτώσεως εἰς πτώσιν, ἢ ἀφίεται ἀπὸ βαθμίδας εἰς βαθμίδα, ἄχρις οὗ ἡ δοκιμασία συμπληρωθῇ καὶ ἡ σειρά τῶν μεταμορφώσεων σταματήσῃ. Οὐδὲν ποιητικώτερον τῆς ἰδέας ταύτης, ἥτις κάμνει ἡμᾶς νὰ ὀδοιποροῦμεν ἀπὸ ἄστρου εἰς ἄστρον. Ἡ φαντασία δύναται νὰ δώσῃ εἰς ἐαυτὴν στάδιον καὶ νὰ υποθέσῃ ἐν ἐκάστῳ πλανήτῃ σώματα πεποικισμένα διὰ θαυμασιωτάτων ἰδιοτήτων καὶ ὑπερτιμωμένα διὰ τελειοτάτων ὀργάνων, καὶ κοινωνίας, ὧν οἱ θεομοῖ ἀφίνοισι πολὺ μακρὸν ὀπίσω αὐτῶν τὰς ἀνθρωπίνους ἡμῶν κοινωνίας. Ἐν τῇ ὑπόθεσι ταύτῃ ὄντως ὁ ἀνθρώπος δύναται νὰ νομισθῇ ἑαυτὸν βασιλεῖα τῆς κτίσεως. Ἀντὶ νὰ ἦναι ἐξωρισμένος διὰ παντός ἐπὶ τῆς ἐπιγελοῦ ταύτης σφαίρας, ἥτις δὲν εἶναι εἰμὴ ἄτομον, ὁ ἑναστρὸς οὐρανὸς ἀνήκει αὐτῷ. Ὅτε τὸ ἑσπέρας ὁ ἥλιος καταβαίνει ἀπὸ τοῦ ὀρίζοντος καὶ ἐν τῇ μέσῃ τῆς σιγῆς τῆς φύσεως παρατηρεῖ τις διὰ μέσου γλυκείας καὶ ἡρέμου διαυγείας τοὺς χρυσοὺς ἐκείνους ἡλούς, οἵτινες σπινθηροβολοῦσιν ἐπὶ τοῦ κυανοῦ τοῦ στερεώματος, δύναται νὰ ἐκζητήσῃ ποῦ εἶναι ὁ κόσμος, ὃν θὰ κατοικήσῃ κατὰ πρῶτον, ἀφ' οὗ ἀποβάλλῃ τὸ φθαρτὸν περικάλυμμα τὸ περικαλύπτον ἡμᾶς, καὶ ποῖος εἶναι ἐκεῖνος, ὅπου ἀνα-

¹ Πλάτωνος Πολιτείας βιβλίον Ι τόμ. Δ' σελ. 317, στερεῶθ. ἔκδοσις Καρόλου Φρεϊδ, Ἐρμάννου.

πνεύουσιν ἀπελεύθεροι ἢ ἰσχυροὶ ἐκεῖνοι, οὓς ἔχομεν θρηνησῆ, ὧν φυλάττομεν τὴν κόνην ἐγκεκλεισμένην ἐν τύμβοις, καὶ οἵτινες ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ εἰς ὃν ἔχουσιν ἀναβῆ, οἰκτεροῦσι τὴν ἀμάθειαν καὶ τὴν ἀθλιότητα ἡμῶν.

«Sub pedibusque vident nubes et sidera.»

Δυστυχῶς δὲν ἀρκεῖ ἵνα ὑπόθεσις τις εἶναι λαμπρὰ καὶ θελήγῃ τὴν φαντασίαν, ἐὰν μὴ στηρίξῃ τις αὐτὴν ἐπὶ στερεῶν ἀποδείξεων, μένει ἐν κατχστάσει ὀνείρου καὶ δὲν δύναται νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ἐπιστήμην. Ὅφειλε τις νὰ μὴ λέγῃ ὅτι αἱ ψυχαὶ ἡμῶν ἔζησαν ἤδη πρὶν ἢ ἐνοικήσωσιν ἐν τῇ σῶματι, ὅπερ χρησιμοποιοῦσι σήμερον ὅτι αὕτη ὡς προὔπαρξις εἶναι ἀναγκαῖα ὅπως ἐξηγήσωμεν τὴν ἀνισότητα τῶν ἡμετέρων ἱκανοτήτων καὶ τῶν ἡμετέρων τυχῶν καὶ ὅτι, ἐὰν τοῦ ἐνεστώτος ἡμῶν βίου προηγήθῃ εἰς ἡ πολλοὶ ἄλλοι, φυσικὸν εἶναι νὰ μὴ θεωρήσωμεν τοῦτον εἰμὴ ὡς διάμεινον δακτύλιον ἐν τινι σειρᾷ μεταμορφώσεων. Τοῦτο θὰ ἐπανεφέρῃ ἡμᾶς εἰς τὴν ἀρχαίαν μετεμψύχωσιν ἄνευ ἀναμνήσεως, ἄνευ ταυτότητος, ἄνευ δικαιοσύνης. Ἀληθέστατον εἶναι ὅτι τὸ ποσὸν τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν κακῶν δὲν εἶναι ἐξ ἴσου διανεμημένον μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων καὶ ὅτι εἶναι δυσκολώτατον νὰ συμβιβάσωμεν τὴν ἀνισότητα ταύτην πρὸς τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ὅ,τι θὰ ἦτο κατὰ πολὺ ἔτι δυσκολώτερον ἢ μάλλον ὅ,τι θὰ ἦτο ἀπολύτως ἀδύνατον θὰ ἦτο τοῦτο, νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ὁ Θεὸς τιμωρεῖ ἡμᾶς ἐν τούτῳ τῷ βίῳ διὰ σφάλματα, τῶν ὁποίων ἠθέλωμεν ἀπολέσῃ τὴν μνήμην. Οὐδεμίαν ὑπάρχει ἀλληλεγγύη μεταξὺ τοῦ παρόντος βίου μου καὶ τῶν προτέρων τούτων βίων, ὧν οὐδὲν ἀνεύρισκω ἐν ἐμαυτῷ ἴχνος. Ἐν τῇ ἀνυπερβλήτῳ ταύτῃ ἀγνοίᾳ, ἐν ἣ εὐρίσκομαι, τῆς τε ἀρχαίας μου καταστάσεως καὶ τῶν ἀρχαίων μου σφαλμάτων, δὲν δύναμαι νὰ ὑποβληθῶ εἰς τιμωρίαν καὶ νὰ τὴν παραδεχθῶ ὡς νόμιμον. Ὑβρᾶνος εἶναι ἐκεῖνος, ὅστις τιμωρεῖ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, καὶ οὐχὶ πατήρ, καὶ τοῦτο, διότι ἡ ποινή δὲν δύναται ν' ἀποχωρισθῇ τῆς ἀναμνήσεως τοῦ διαπραχθέντος ἀμαρτήματος, τὴν ὅποιαν εἰμὶ βέβαιος ὅτι θὰ ἐξεγέρω μετὰ τῆς πλήρους καὶ ὀλοκλήρου συνειδήσεως τῆς ταυτότητός του. Ἐὰν τις ἐγκαταλίπῃ τὴν ἀρχὴν ταύτην, ἥς ἡ ἐνέργεια οὐκέτι ἀμφισβητεῖται ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τῆς ἀνθρωπίνης δικαιοσύνης, δεόν νὰ ὀμολογήσῃ ὅτι ἡ μελλουσα ζωὴ θὰ εἶναι ὡς αἱ προηγούμεναι κεχωρισμένη τῆς παρούσης δι' ἀνυπερβλήτων ἀδύσεων καὶ ὅτι ἡ ἐπηγγελμένη ἀθανασία δὲν εἶναι εἰμὴ ἡ ἀθανασία τῆς ὑποστάσεως καὶ οὐχὶ τοῦ προσώπου. Παρευθὺς τὰ δύο μέγιστα δόγματα τῆς ἠθικῆς φιλοσοφίας ἀπόλλυνται, διότι ἐνθεν μὲν ἡ ἀρχὴ τῆς ἀξίας καὶ ἀπαξίας ἀθετεῖται, ἐνθεν δὲ ἡ ἀθανασία ἄνευ

τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς ἀναμνήσεως ἀποβαίνει ἀνωφελὴς καὶ ἀδιάφορος. Ἐπὶ τέλους, ἐὰν δεόν νὰ προσθέσωμεν εἰσέτι τοῦτο, ἡ διδασκαλία ἡ μεταμορφουσα τάγαθὰ καὶ τὰ κακὰ τοῦ παρόντος βίου εἰς ἀμοιβὰς καὶ ποινὰς, καταστρέφει τὰς πηγὰς τῆς ἀγάπης, μηδὲν πλέον ποιοῦσα ἡμᾶς νὰ ἴδωμεν ἐν τοῖς δυστυχέσιν ἢ ἐνόχους. Ἡ ἀρχὴ τῶν προτέρων βίων εἶναι λοιπὸν ψευδὴς καὶ ἀπρηχαιωμένη. Αὕτη ἠδυνήθη νὰ ἐξαπατήσῃ τὰ πνεύματα πρὸ δισχιλίων ἐτῶν, ἀλλ' οἱ νέοι Πυθαγόρειοι δεόν νὰ παραιτηθῶσι ταύτης διὰ τὸν σεβασμὸν πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς δικαιοσύνης.

Ἐξάχουσιν ἑτέραν ἀπόδειξιν ὑπὲρ τῆς μετεμψυχώσεως ἐκ τῆς βραχύτητος τῆς ζωῆς ταύτης τοῦ ἀνθρώπου. Δοκιμασία τόσῃ βραχεῖα, λέγουσι, δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ εἶναι ὀριστική, δὲν δύναται αὕτη νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνην. Ἀλλὰ τί καλοῦσι βραχύτητα δοκιμασίας; Πρὸς τί συγκρίνουσιν αὐτὴν; Ἐὰν πρὸς τὴν αἰωνιότητα, ἡ τοιαύτη σύγκρισις δὲν ἔχει νόημα. Δύναται τις νὰ καταστήσῃ τὴν θνητὴν ζωὴν ἑκατοντάκις μακροτέραν μηδὸλως μεταβάλλων τὴν σχέσιν αὐτοῦ πρὸς τὴν αἰώνιον ζωὴν. Οὕτως ἡ δοκιμασία εἶναι πλήρης ἐν βραχεῖα τινὶ ζωῇ. Ἐἶναι ἀληθές, τὸ ἀναγνωρίζομεν, ὅτι οἱ ὄροι τῆς δοκιμασίας δὲν εἶναι ἴσοι πρὸς πάντας τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ τί δύναται τις νὰ συμπεράνῃ ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου περὶ τῆς μελλούσης ζωῆς, εἰμὴ ὅτι ἡ κρίσις τοῦ Θεοῦ θὰ ὑπολογισθῇ ἀκριβῶς καὶ ὑπερακριβῶς πάσας τὰς περιπτώσεις. Ἦμεῖς εἰξεύρομεν ὅτι ἕκαστος θὰ τιμωρηθῇ καὶ ἀνταμειφθῇ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ καὶ ὅτι ἡ ἀμοιβὴ ἢ ἡ ποινή θ' ἀναλογισθῇ μετὰ τῆς δικαιοσύνης πρὸς τὴν δυσκολίαν καὶ τοὺς ὄρους τῆς δοκιμασίας. Ἰδοὺ τί δυνάμεθα νὰ βεβαιώσωμεν, διότι τοῦτο προκύπτει ἐκ τῆς γνώσεως τῆς δικαιοσύνης: τὰ λοιπὰ δὲν εἶναι εἰμὴ εἰκασταὶ ἄνευ ἀποδείξεως καὶ ἄνευ ὁμοιότητος.

Ἀλλὰ λέγουσιν ἡμῖν, διὰ τί ὁ ἐνοχὸς θὰ ἠδύνατο ὑφιστάμενος τὴν ποινήν αὐτοῦ νὰ ἱκανοποιήσῃ διὰ τῆς μετανοίας αὐτοῦ τὴν θείαν δικαιοσύνην καὶ νὰ γείνη ἄξιός συγγνώμης ταχύτερας καὶ πληρστέρας; καὶ τίς κωλύει ἡμᾶς, ἐὰν ὁ χρόνος τῆς ποινῆς ἀποβαίνῃ οὕτω δευτέρα δοκιμασία, νὰ υποθέσωμεν καὶ ἐν αὐτῇ τῷ δικαίῳ τὴν δύναμιν τοῦ νὰ γείνη ἔτι ἀξιόμισθος καὶ νὰ ἀφίγῃ διὰ μείζονος ἀξίας εἰς ἀνὰ ἑτέραν τινὰ ἀμοιβὴν; Ἡ ἀπάντησις ἡμῶν θὰ εἶναι ἀπλουστάτη. Ἐρωτῶσιν, ἂν εἶναι ἀδύνατον ἵνα ὁ ἐνοχὸς διαρκούσης τῆς ποινῆς του γείνη ἄξιός συγγνώμης. Ὅχι, τοῦτο δὲν φαίνεται

¹ Unde eamque ex aequo ad eorum erigitur acies paribus intervallis omnia divina ab omnibus humanis distant. Μετένα Παπαμιχάη πρὸς Ἑλλήνων κερ. Θ'.

ἀδύνατον. Δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν ὅτι τοῦτο γίνε-
ται; Οὐδεὶς δύναται ἐπὶ τοιούτου ἀντικειμένου
νὰ ἐξενέγκῃ ἄλλο τι εἰμὴ εἰκασίας. Ἐκτός τοῦ
ἀναλογικοῦ χαρακτήρος τῶν ποιῶν τὰ πάντα
ἀποβαίνουσιν εἰκαστικά. Ἦν εἶναι λοιπὸν αὕτη
ἡ θεωρία τῆς μετεμψυχώσεως, εἰμὴ εἰκασία
ἐρειδομένη ἐπὶ εἰκασίων; Προσθετόν ὅτι δὲν εἶναι
ἀκριβὲς τὸ λέγειν ὅτι, ἐὰν ὁ ἁμαρτωλὸς δύναται
νὰ ἐπιτύχῃ ἀνακουφισέως τινος τῆς ποινῆς αὐτοῦ,
ἔπεται ὅτι καὶ ὁ δίκαιος δύναται νὰ ἐπιτύχῃ
προσαυξήσεώς τινος εὐδαιμονίας. Μάτην θὰ
ἐπειρατό τις ν' ἀποδείξῃ παραλληλισμὸν τινα
τῆς τιμωρίας πρὸς τὴν ἀμοιβήν, ἢ δὲ δικαιοσύνην
δύναται νὰ μετριάσῃ ὑπὸ τῆς εὐπλαγχνίας,
μηδενὸς προκύπτοντος ἐντεῦθεν δικαιώματος τοῖς
δικαίοις εἰς τελειότεραν εὐδαιμονίαν.

Λέγουσιν ἡμῖν τῶ ὄντι, ὅτι δύναμι τῶν ἀρ-
χῶν, ἐφ' ὧν στηρίζεται ἡ πίστις εἰς τὴν ἀθανά-
σιαν τῆς ψυχῆς, ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει ν' ἀνεγερθῇ
ὀλόκληρος καὶ ν' ἀνευρεθῇ ἐν ἄλλῃ τινὶ κόσμῳ
μετὰ τῆς αὐτῆς διανοίας, τῆς αὐτῆς καρδίας,
τῆς αὐτῆς ἐλευθερίας. Ἐὰν εἶναι ἐλεύθερος μετὰ
τὴν ζωὴν ταύτην, λέγουσιν ἡμῖν, δεόν νὰ ἐξα-
σκῆσθαι τὴν ἐλευθερίαν ἐντὸς τῶν ὄρων, ἐν οἷς
ἐξασκείται ἡ ἐλευθερία, ὅ ἐστι μετὰ τῆς περι-
πτώσεως τῆς ἀξίας καὶ ἀπαξίας, εὐρίσκειται ἄρα
εἰσέτι ἐν τῇ δοκιμασίᾳ, ἔχει λοιπὸν νὰ ἐλπίσῃ ἢ
νὰ φοβηθῇ. Ὁ συλλογισμὸς οὗτος βασιίζεται ἐπὶ
τοῦδε τοῦ ζητήματος, ὅτι ἡ ἐνέργεια εἶναι κατ'
ἀνάγκην πανταχοῦ καὶ ἐν πᾶσι τοῖς οὐσί, οἷα
εἶναι πρὸ ἡμῖν ἐνταῦθα. Τίς ἀποδεικνύει τοῦτο;
Τίς ἀποδεικνύει μάλιστα ὅτι ἡ ἐνέργεια ἢ περιω-
ρισμένη, ἢ ποικίλη, ἢ διάφορος εἶναι ἀναγκαῖα
εἰς τὴν ἐλευθερίαν; Ἐκ τοῦ ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν
δύναται νὰ εἶναι ἐλεύθερος εἰμὴ ἐπὶ τῶ ὄρῳ τοῦ
νὰ δύνῃται ν' ἁμαρτάνῃ, ἔπεται ὅτι ἡ ἐλευθερία
ἐν τῇ ἀπολύτῃ αὐτῆς ὑπάρξει συνυπονοεῖ τὴν
δυνατότητα τοῦ ἁμαρτάνειν; Ἴνα ὑποστηρίξῃ
τις τὴν τοιαύτην διδασκαλίαν, ὀφείλει νὰ εἰπῇ ἢ
ὅτι ὁ Θεὸς δύναται νὰ πράξῃ τὸ κακόν, ἢ ὅτι ὁ
Θεὸς δὲν εἶναι ἐλεύθερος. Ἐὰν εἶναι φανερόν ὅτι
ἡ ἐλευθερία ἢ ἡ ἀναμαρτησία ἀνήκουσιν ἐξ ἴσου
εἰς τὴν φύσιν τοῦ Θεοῦ, προκύπτει ἐντεῦθεν ὅτι
ἡ δυνατότης τοῦ ἁμαρτάνειν δὲν περιλαμβάνεται
ἐν τῇ οὐσίᾳ τῆς ἐλευθερίας. Ἦν λοιπὸν ὑπάρξει
ἔτι ἀπαξ στερεόν ἐν ταῖς ἐπισειρωμέναις ἀπο-
δείξεσιν, αἰτίνες δὲν στηρίζονται εἰμὴ ἐπὶ διδα-
σμένων ἢ ψευδῶν ἢ εἰκαστικῶν;

Ἐπὶ τέλος θέλουσι νὰ πείσωσιν ἡμᾶς ὅτι δὲν
ἠδυνάμεθα νὰ ὦμεν εὐδαιμόνες ἐν τῶ οὐρανῷ,
ἐὰν δὲν ἔχωμεν ἐκεῖ, ὡς περ ἐνταῦθα, ἐντολήν
τινα νὰ ἐκπληρώσωμεν, καὶ ἐντεῦθεν συμπεραί-
νουσιν ὅτι ἡ προσδοκώμενη ζωὴ δεόν νὰ ἦναι ὡς
ἡ παρούσα ζωὴ, μετὰ βασίς. Τὸ ἀγαπᾶν τὸν
Θεόν, λέγουσι, τὸ γινώσκειν τὸν Θεόν εἶναι δύο
στοιχεῖα τῆς εὐδαιμονίας, δὲν εἶναι ὅλη ἡ εὐδαι-

μονία· ὀφείλομεν ἐκτός τούτου νὰ τείνωμεν πρὸς
τὸ θεῖον ἰδανικόν διὰ τῆς πάλης, διὰ τῆς ἐνερ-
γείας. Τοιούτῳ τρόπῳ πάντες οἱ ὄροι ἀνεστρά-
φησαν, μέχρι τοῦδε οἱ ἄνθρωποι ἐμεμψιμοίρουν
διὰ τοὺς πόνους τῆς δοκιμασίας, ἢ δὲ φιλοσοφία
ἀπῆντα· «Ὀφείλομεν μάλιστα νὰ γείνωμεν ἄξιοι
τῆς ἀναπαύσεως διὰ τῆς ἐργασίας», ἀλλ' ἰδοὺ
διδασκαλία· ἀγαπᾶσα τὴν πάλην δι' ἑαυτὴν,
ἀνταμείβουσα ἡμᾶς διὰ νίκην τινὰ διὰ τῆς ὑπο-
σχέσεως νέου ἀγῶνος πρὸς ἐπιχείρησιν καὶ καθι-
στῶσα τὴν αἰώνιον ζωὴν αἰώνιον κίνησιν. Δὲν
ὑπάρχει ἐνταῦθα ἰταρότης, ὅταν θέλωμεν νὰ
ὀρίσωμεν τοὺς ὄρους εὐδαιμονίας, ἢν ἡμεῖς δὲν
θὰ ἠδυνάμεθα ν' ἀπολαύσωμεν οὔτε ἴσως νὰ φαν-
τασθῶμεν ἐν τῇ παρούσῃ ἡμῶν καταστάσει. Καὶ
ἐπὶ τῆς τόσῃ τολμηρᾶς ταύτης ἰδέας εἶναι δυνα-
τὸν νὰ θεμελιώσωμεν ὀλόκληρον σύστημα; Ἦ
ἐνέργεια εἶναι ἀναμφιβόλως ἡ οὐσία τῆς τελειό-
τητος, ἀλλ' εἶναι ἡ ἐνέργεια τὸναντίον τῆς
ἀναπαύσεως; Ὁ Θεὸς τοῦ Ἀριστοτέλους εἶναι
ἐνταυτῇ οὐσιωδῶς ἀκίνητος καὶ οὐσιωδῶς ἐνερ-
γός, πᾶσα μεταφυσικὴ συμπεραίνει περὶ μιᾶς
αἰτίας ἀκινήτου. Ἐς παραδεχθῶμεν ὅτι, καίτοι
δὲν ἀποδεικνύεται τοῦτο, ἡ ἐνέργεια καὶ ἡ ἡρε-
μία δὲν δύναται νὰ συμβιβασθῶσιν εἰμὴ ἐν τῶ
Θεῷ, ἐκ τοῦ ὅτι ἡ διάφορος, ἢ πολλαπλῆ, ἢ
περιορισμένη ἐνέργεια ἐνδιαφέρει εἰς τὴν ἡμετέ-
ραν εὐδαιμονίαν κατὰ τὸν παρόντα βίον, δὲν
δύναται τις νὰ συμπεράνῃ ὅτι αὕτη ἐξακολουθεῖ
νὰ εἶναι εἰς ἡμᾶς ἀναγκαῖα ἐν τῇ μελλούσῃ ζωῇ.
Ἦ ἐνέργεια ἐνδιαφέρει εἰς τὴν εὐδαιμονίαν ἡμῶν
ἐνταῦθα, διότι ἡ παρούσα ζωὴ εἶναι δοκιμασία
καὶ θὰ ἐνδιαφέρει εἰς τὴν ἡμετέραν εὐδαιμονίαν
ἐν τῇ προσεχῇ ζωῇ, ἐὰν ἡ ζωὴ αὕτη δὲν εἶναι
αὕτη καθ' ἑαυτὴν εἰμὴ μίαν δοκιμασίαν· ἀλλὰ
τοῦτο ἀκριβῶς εἶναι τὸ ζητούμενον.

Ποῦ ἀπέχει ἄρα ἵνα ἡ διδασκαλία τῆς μετεμ-
ψυχώσεως εἶναι ἄλλο τι ἢ ποιητικὴ ὑπόθεσις.
Ἦ ὑπόθεσις αὕτη προωρισμένη νὰ διαφωτίσῃ τὸ
μυστήριον τῆς μελλούσης ζωῆς καὶ νὰ δώσῃ, ὡς
λαχρῶνται, σῶμα εἰς τὰς ἡμετέρας ἐλπίδας,
εἶναι βεβαίως ὠραιότερα τῆς ἀπλῆς ὑποσχέσεως
ἀμοιβῆς, εἰς ἣν περιορίζεται συχνότατα ἡ φιλο-
σοφία. Ἦ ὄντι ἡ ἀνάβασις αὕτη ἀπὸ ἄστρου εἰς
ἄστρον, ἐξ ἧς συνιστᾶται τὸ μέλλον ἡμῶν, δεόν
νὰ μηχανῆται ἐπ' ἀπειρον; Τότε ἡ ὑπόθεσις δὲν
εἶναι εἰμὴ κενὴ ἀφαιρέσις. Ἐἶναι σειρὰ μεταμορ-
φώσεων, ὧν οὐδεμία εἶναι ἡμῖν γνωστὴ, αἰώνιον
ταξιδιον πρὸς τινα σκοπὸν ἀνυπαρκτον. Ἐὰν
τις ἀποκρίνηται τὸναντίον ὅτι ἡ ψυχὴ μετὰ
πολλὰς διαδοχικὰς μεταναστάσεις ἔρχεται νὰ
βυθισθῇ εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Θεοῦ, διὰ τί νὰ μὴ
εἶναι μᾶλλον πανθειστής; Διὰ τί νὰ κάμῃ τόσῃ
μακρὰν ὁδοπορίαν, ἐὰν ὀφείλῃ ἐπὶ τέλος νὰ
πέσῃ εἰς τὸ βάραθρον τοῦτο; Δὲν θὰ εἰπωμεν
πρὸς τοὺς ποιητὰς τούτους τοῦ ἀσάτου κόσμου

ὅτι ὁ αὐλικὸς [τοῦ Πύρρου] ἔλεγε πρὸς τὸν
Κύριόν του· «Ἀναπαύθητι ἀπὸ τῆς πρώτης
ἡμέρας».

Ἦν Κερκυραῖος.

[Ἰστέται συνέχεια].
ΣΙΑΚΡΑΤΙΚῆ ΠΡΩΤΕΛΛΗΣ

Ἐἰς τὴν Βιβλιοθήκην Βασιλικὴν ἐξεδόθησαν ἅπαντα
τὰ εὐρισκόμενα τοῦ Σολωμοῦ μετὰ μακροῦ προλόγου
τοῦ κ. Κ. Παλαμᾶ καὶ εἰκόνας τοῦ Ἰύξη καὶ τοῦ
Ἰακωβίδου. Ἐκ τοῦ προλόγου τοῦ κ. Παλαμᾶ ἀπο-
σπῶμεν τὸ ἰ' κεφάλαιον. Σ. τ. Δ.

Η ΔΟΞΑ ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ

Διαφορετικούς δρόμους παίρν' ἡ δόξα ἐνός
ποιητῆ. Ἦ χωρὶς νὰ ξεχωρίζεται, καθὼς τοῦ
πρέπει, τὸ ἔργο του μέσα 'ς τίς καρδίαι, μένει
τὸνομά του 'ς τὰ στόματα. Ἦ ἀποθηκεύονται
οἱ στίχοι του 'ς τὴ μνήμη τοῦ πολλοῦ κόσμου,
ἀποστηθίζονται καὶ τραγουδοῦνται, καὶ, φυ-
σικά, ἀλλάζονται καὶ παραμορφώνονται. Ἦ τὸ
ἔργο του, σὰν ἓνα μεγάλο παράδειγμα ὁμορφίας,
καὶ τὸνομά του σὰν ἓνα σύνθημα λατρείας, βα-
θειὰ ζοῦνε 'ς τὴ συνείδηση τῶν διαλεχτῶν. Ἦ
δόξα τοῦ Σολωμοῦ σὲ ποῖόν δρόμον νὰ βρισκείται;
Τὸνομά του πολὺ περισσότερο γνωρισμένον ἀπὸ
τὸ ἔργον του. Ἦ ποιήματά του, γὰρ νὰ μὴ ζη-
τοῦνται συχνά, δὲν ξανατυπώνονται συχνά·
εἶναι ἀπὸ κείνα ποῦ συνηθίζομε νὰ λέμε: δὲ
διαβιβάζονται. Ἦν εἴλεπαν τὰ δύο τετράστιχα
τοῦ Ἰγναυ (ἓνας ἢ δύο στίχοι τοὺς πέρασαν μάλ-
ιστα 'ς τὴ χώρα τῆς Παροιμίας), ἂν εἴλεπαν
κάποια τραγουδάκια του, μελωδικὰ τονισμένα
καὶ ἀντιλαλούμενα γλυκά, κοινωνία δὲν ἔχει μὲ
τὸν πολὺ κόσμον ὁ Σολωμὸς· τὸ ἔργον του τὸ
πρόσιξε ὁ λαὸς μολὶς λιγάκι περισσότερο ἀπὸ τὸ
ἔργον τοῦ Κάλθου. Ἦν ἓνα πλήθος γλυκοτρα-
γουδιῶν τὴν Ξανθοῦλα, πῶς πολὺ πλήθος εὐφραι-
νεται μὲ τὸ τραγουδῆ τῆς πασίγνωστης Ἀν-
τριάννας. Ὅπως κύριο σημάδι τῆς ἀξίας ἐνός
καλλιτεχνήματος εἶναι μίαν σφραγίδα πνεύματος
ξεχωριστοῦ ποῦ τὸ σφραγίζει, ἐσωτερικὴ σφρα-
γίδα καὶ ἀνεξάρτητη ἀπὸ τοῦ κόσμου τὴν ἰδέαν
γύρω του, ὁμοίαν, γνώρισμα κύριον τῆς ἀθανασίας
τοῦ καλλιτεχνήματος δὲν εἶναι ἡ ζωὴ του ἢ
ἀξεχώριστη ἀπὸ τὸ θάρυθον τοῦ κόσμου· εἶναι ἡ
ξεχωριστὴ ζωὴ του μέσα 'ς τὸ θαυμασμὸ τῶν
διαλεχτῶν. Ἦ δόξα, ποῦ ταιριάζει 'ς τὸν
ποιητῆ, ἀρχίζει ὄχι ἀπὸ τότε ποῦ τὸν τραγου-
δεῖ τὸ στόμα, ἀλλ' ἀπὸ τότε ποῦ τὸ πνεῦμα
ἔλαβεν ἰδέαν καθαρὴν τῆς ὁμορφίας του. Ἦ φι-
λολογικὴ συνείδηση, ποῦ προπορεύεται τῆς κοι-
νωνικῆς, καὶ πρώτ' ἀπ' ὅλες τὴν ποιητικὴ συνεί-
δηση τῆς πατρίδας του ξύπνισεν ὁ Σολωμὸς.
Κι ἀξίζει νὰ τὸν εἰποῦμε, καθὼς εἰπώθηκεν ὁ
Σέλλεϋ, «ποιητῆ τῶν ποιητῶν.» Ἀρχηγός

ἔγεινε Σχολῆς ποῦ ἐξακολουθεῖ ποικιλότροπα νὰ
ξετυλίγεται. Καθεὶς ἀπὸ τοὺς μαθητάδες του
χάραξε ἢ πολυμάει νὰ χάραξῃ δικό του δρόμον,
πλατύνῃ ἢ στενώτερον, ἀδιάφορον. Καθένας γνω-
ρίζεται ἀπὸ ἓνα ξεχωριστὸ σφράγισμα, θαμπό-
τερον ἢ ζωηρότερον. Ὅλοι, ποιὸς λίγο, ποιὸς
πολύ, φιλοτιμοῦνται κι ἀγωνίζονται νὰ αἰσθαν-
θοῦνε καὶ νὰ δουλέψουν τὴ Μοῦσα, καθὼς ἐκεῖ-
νος. Κ' ἔτσι ἀποχτᾶμε τὴ νεώτερη ἐλληνικὴ
Ποίηση μὲ τὴν ὄψιν τὴν πλέον ἀγνή καὶ φωτό-
λουστη. Ἐκλείσει τὰ μάτια ὁ Σολωμὸς, καὶ ὁ
νέος χορὸς τῶν ποιητῶν ἀπὸ τὰ Ἐφτάνησα
θρηνεῖ τὸ θάνατόν του· βρῦση τὰ ἔλεγεια καὶ οἱ
λόγοι, ἀπὸ τὸ Βαλαωρίτη, τὸν Πολυλά, τὸν
Τυπάλδο, τὸ Μαρκορά καὶ τοὺς ἄλλους. Καὶ
εἶνε τοῦτοι, ποῦ ἀνάφερα, μαζί μὲ τὸν Τσερ-
τσέτη καὶ μὲ τὸ Λασκαράτο, οἱ ἄμεσοι κληρο-
νόμοι του· μαζί μὲ τὸν ἀρχηγόν, ἢ ποιητικὴν
Ποῦλια τῶν Ἐφτά Νησιῶν. Ὁ Λευκάδιος ῥα-
ψωδὸς τῶν ἀρματωλῶν, ὅσο κι' ἂν διαφέρῃ, καὶ
διαφέρει πολὺ ἀπὸ τὸν ἀρχηγόν, (ὅσο φαντάζο-
μαι πῶς θὰ διαφέρῃ ἓνας Ροῦμπενς τοῦ χρώ-
ματος μπροστὰ 'ς ἓνα Μποτισέλλη), ὅπου δὲ
στέκεται χαμηλότερά του, ἀπὸ τοῦ Σολωμοῦ τὸ
γάλα βύζαξεν. Ἀπὸ τὴ λαμπάδα ἐκείνου φω-
τίζεται, κ' ἐμπρός τραβάει, καὶ κριτικὸς καὶ
μεταφραστικὸς, ὁ Πολυλάς· ὅσο κι' ἂν ἐπήδησε
τὰ σύνορα τοῦ κύκλου τοῦ διδασκάλου, εἶναι
καὶ ἀπομένει μαθητῆς του. Ὁ Ἰούλιος Τυπάλ-
δος ἔπαιξ' ἓνα σύντομον γλυκὸ κομμάτι σὲ λύρα
τραβηγμένη μὲς' ἀπὸ τὰ ἄδυτα τῆς Σολωμολα-
τρίας. Ὁ εὐγενικὸς Μαρκοράς φιλοδοξεῖ μὲ τὸν
αὐλό του ν' ἀντιλαλήσῃ καὶ νὰ συμπληρώσῃ τὰ
ὕψηλά, καὶ τὰ μισοτελείωτα τοῦ διδασκάλου. Ὁ
Τσερτσέτης δὲν δειλιάζει μέσα 'ς τὴν Ἀθήνα,
ποῦ βασιλεύει ἡ καθαρεύουσα, νὰ στιχοουργῇ καὶ
νὰ ῥητορεύῃ μὲ ἀπλᾶ ἑλληνικά· καὶ χριστιανικά
καὶ δημοτικὰ ὄνειρεύεται — ὄνειρον μονάχα, —
ν' ἀναστήσῃ τὴν ἐλληνικὴν ἀρχαιότητα. Ἐμ-
πνέεται ἀπὸ τὸ παράδειγμα ἐκείνου ποῦ θέλησε
τὸ ἴδιον νὰ κάμῃ μὲ τὴ φλογερὴ ῥητορικὴ τοῦ
«Διαλόγου», μὲ κάποια τετράστιχα τοῦ ποιή-
ματος τοῦ Μπαίρον καὶ μὲ δύο τρεῖς στροφές
τοῦ «Μάρκου Μπότσαρη», ποῦ ἀξίζει νὰ μεί-
νουν ἀλυσμόνητες. Καὶ ὁ σατυρικὸς τοῦ Ληξου-
ριοῦ δὲν εἶναι τόσο ξένος πρὸς τὴν πολυτροπὴ
σολωμικὴ τέχνη, ποῦ τῆς ἀρέσκει καὶ τὰ πικρὸ-
χολα περίγυρα τοῦ Μώμου, κάτου ἀπὸ τὴ σκέπη
τῆς Μοῦσας· τοῦ Κουτουζῆ. Κι αὐτὸς ποῦ ἔγραψε
τις «Βυζαντινὰς Μελέτες» καὶ τοὺς «Κρητικὸς
Γάμους», καὶ μὲ ὅλο τὸ ἔξαρμα τῆς λυρικῆς
ἱστοριογραφίας του, καθὲ φορά ποῦ κατεβαίνει
νὰ κάψῃ τὸ λουλούδι τοῦ τραγουδιοῦ, μὲς θυμί-
ζει πῶς προτοῦ νὰ γίνῃ δικαστῆς τοῦ Σολωμοῦ,
ἦτανε θαυμαστής του. Ἀκόμα καὶ ὁ Ζαλοκώ-
στας, πρὶν τὸν ἐπηρεάσουν οἱ ποιητικοὶ διαγω-

νισμοί, ἡ δημοσιογραφικὴ καθαρολογία καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Παγκραθῆς, μᾶς δείχνει μὲ τὸ ποίημά του «Τὸ Σπαθὶ καὶ ἡ Κορώνη» (ὅσο κι ἂν δὲν εἶνε καιριωμένη γιὰ τὰ γενναῖα φτερογύσματα ἢ στενὴ φαντασία του), πῶς θέλει νὰ πατήσῃ ἔς τὸ δρόμο τοῦ Σολωμοῦ. Κ' ἐξω ἀπὸ τοὺς ποιητικούς μας κύκλους ἀκουσμένοι μας πεζογράφοι, ὁ Παπαρρηγόπουλος, ὁ Βράδιος, καὶ ἄλλοι, ἐρμηνεύουν τὰ ὕψη τοῦ Ἕθνου· ὁ Ἀσώπιος ἀντιπαραθέτει (ἂν καὶ δειλὰ καὶ πεταχτὰ) τὸ κάλλος τῶν κομματιῶν τοῦ Ἀλάμπρου πρὸς τὴν ψυχρότητα τοῦ Σουτσικοῦ στίχου. Κι ἀνάμεσα ἔς τοὺς ξένους, Ἴταλοι μουσοθρεμμένοι, λ. χ. ὁ Ρεγάλδης καὶ ὁ Θωμαζίας, ποῦ γνώρισαν κι ἀπὸ σιμὰ τὸ Σολωμό, διαλαλοῦν τὸν ὑπέροχο νοῦ του· λειτουργοὶ τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων, ὡς ὁ Ἀμερικανὸς Φέλτον, τὴν ἴδια χρονιά τοῦ θανάτου ἐκείνου, «περίφημο ποίημα» ὀνομάζουν τὸν Ἕθνο καὶ αὐψιστο ποιητικὸ νοῦ» τὸν ποιητὴ του. Τοῦ Ἕθνου πολλὰ ἔχομα, σὲ πολλὲς γλώσσες, μεταφράσματα. Πρὸ πέντε χρόνων ὁ κ. Κάννας, ὑφηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Πάρις, ἐκεῖ ποῦ ἐσπούδαζε νομικὰ ὁ Σολωμός, ἀρχίζει τὴν πανεπιστημιακὴν του παράδοσιν μ' ἕνα λόγον περὶ τοῦ βίου καὶ τοῦ ἔργου ἐκείνου¹). Καὶ κοντὰ ἔς τὰ ἐγκώμια ἀκούονται κάπου καὶ ψυχρότερα λόγια κριτικῶν καὶ στοιασμοῦ καὶ μουρμουρίσματα. Μῆσα ἔς ἕνα βιβλίον τοῦ ὁ Ζαμπέλιος ἀγωνίζεται νὰ παραστήτῃ, μὲ κάποια κριτικὴ δύναμη, ἀλλὰ καὶ μὲ δογματικότητα θεολογική, πῶς τὰ μόνα ἀξία ἔργα τοῦ Σολωμοῦ εἶναι τὰ πρῶτά του ἀπλὰ τραγουδιὰ. Λογογράφοι ποῦ ἀπόχτησαν εὐρωπαϊκὴ φήμη, ὡς τὴ Δώρα Δίστρια, πολεμοῦνε μὲ κάπως ἀβασάνιστα ἐπιχειρήματα νὰ κατεβάσῃ ἀπὸ τὴν κορυφαία του θέσιν τὸ Σολωμό. Ἐπειτα ἐρχονται οἱ καθαρολόγοι τῆς σχολῆς τῶν Σούτσων. Ὁμοιογενῶν τὴν ἐξοχὴ φαντασία τοῦ ἡμνογράφου γιὰ νὰ προσβάλλουν πρὸ ἐλευθέρων τὴν τέχνην καὶ τὴν γλώσσάν του. Ὁ Ἀλέξανδρος Σούτσος, ἐνῆ ἀναγνωρίζει τὴν «λαμπρὰν φαντασίαν» τοῦ Σολωμοῦ, καὶ τὸν Ἕθνο ἀνακηρύττει «διθύραμβον πλήρη ὕψους καὶ οἴστρου πιναρικοῦ», ἔς τὴν ἴδια του σημείωσιν, μὲ κάποιαν ἀφέλειαν, γράφει ὅτι ὁ νέος ποιητὴς ἀκολούθησεν ἔς τὰ ποιήματά του, «ἀσχηματισμέν' ἀπὸ ἀναριθμητῶν ἐλλειψέων τῆς γλώσσας καὶ τοῦ ρυθμοῦ, τῆς Ἰταλικῆς στιχογραφίας τοὺς κανόνας». Μὲ τὸν ἴδιον νοῦ κρίνει καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Παγκραθῆς, ἂν καὶ εἶναι ἐντονώτερος καὶ ἔς τὸν ἔπαινον καὶ ἔς τὸν ψόγον· γυρεύει νὰ κάμῃ ἕνα πολὺ παράξενο ταίριασμα· θέλει τὸ Σολωμό μαζὶ μεγαλοφυῆ ποιητὴ καὶ ἀπολύτως κακόγλωσσο. Παράξενο

εἶν' ἀκόμα πῶς ἕνας ποιητὴς, ποῦ κάθε ἄλλο μπορεῖ νὰ θεωρηθῆ ἢ Σολωμικός, δείχνει ἕνα θαυμασμὸν ἀπερίοριστο πρὸς τὸ Σολωμό· εἶναι αὐτὸς ὁ Ξυλοκόπτης, καθὼς δείχνει τὸ γράμμα του πρὸς τὸν Ρεγάλδην. «Ἦν' ἕνας ἄνθρωπος, γράφει, μοναδικὸς ποῦ ἐγὼ λατρεύω ἀπὸ χρόνια. Εἶναι ὁ μόνος ποιητὴς ποῦ ὄχι καὶ ἡμῶν τῶν μῶν μὲρα αὐτὸς ὁ ἄτυχος ξεπεσμένος τόπος. Ὅταν ἐπρωτοδιάβασα τὸν Ἕθνο του, ἀισθάνθηκα νὰ ἀρπάξωμαι in altra terra ed altro mar». Κι ἀκόμα παράξενο εἶναι πῶς ἄλλος πάλι ποιητὴς ποῦ πῆρε ἀπὸ τὸ Σολωμό τὴν πρῶτην ὁρμήν, καὶ μὲ κατάνυξιν ὀρθοκεντρικὴν, καὶ μὲ καὶ δύο φορές, τὸν ἐδοξολόγησε, ὕστερα μίλησε γιὰ τούτον μὲ μίαν κρίσιν, ἀρνητικὴν ἐπιφύλαξιν· εἶναι αὐτὸς ὁ Παλαμῆς, καθὼς δείχνει τὸ γράμμα του πρὸς τὸν Ἑρμμανουήλ Ροῖδην: «Ἄν ἐξαιρέσης τὸν Ἕθνο, γράφει, τὸν ὁποῖον ὁ Σολωμός δὲν ἤθελε ν' ἀκούσῃ, κατὰ τὸ μακρὸν διάστημα τοῦ βίου του, καίτοι ἐντελῶς ἀμερίμνου, τί ἄλλο παρήγαγε τέλειον, ἄρτιον, πλήρες; Τὸ ἀπόσπασμα τοῦ Ἀλάμπρου ἔμεινεν ἀπόσπασμα, καὶ ἐν γένει ὅσα εὐρίθησαν μετὰ τὸν θάνατόν του ποιητικὰ δοκίμια δὲν ἠξίωσαν βεβαίως τὴν δόξαν του. . . Εἶναι βέβαιον ὅτι διὰ νὰ καθέξῃ τις τόσον εὐρύν χωρὸν ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἑλληνικῇ ποιήσει ὅσον κατέλαθεν ὁ Σολωμός, πρέπει, ἀφοῦ ἀπέθανεν ἐξομοιωτικῶς, νὰ μὴ περιορίζεται ἢ παραγωγικὴ τῆς δύναμιν εἰς ἕνα μόνον ἕμνον καὶ ὀλίγας ἀσυναρτήτους στροφάς.» Τὸ γράμμα τοῦτο ἔχει χρονολογία «3 Νοεμβρίου 1877». Ἡ χρονιά ποῦ βγήκανε ἔς τὸ φῶς τὰ παλῶντα μανιφέστα τοῦ κ. Ροῖδου «Περὶ συγχρόνου κριτικῆς καὶ ποιήσεως.» Φανερόν ἐστι ὁ ψάλτης τοῦ «Φωτισμοῦ» θυμωμένος εἶναι κάπως μὲ τὸν κριτικὸν ποῦ ἔδωκε ἔς τὸν ποιητὴν τοῦ «Ἀλάμπρου» μὲ τέτοια ξεχωριστὴ θέσιν, καὶ ποῦ τελειώνει τὸ ἐν ἀπὸ τάπαισιόδοξα φυλλάδιόν του μὲ μίαν ὠραία φράσιν, γιομάτη ἐλπίδα: «Χώρα ἥτις ἐγέννησεν Ὀμήρου καὶ Σοφοκλεῖς, καὶ εἶχε χθὲς ἀκόμη δημοτικὰ ἔπη καὶ Σολωμῶν» κτλ.

Γενικώτατα: ξανοίγομεν ἐθνουσιασμὸν μεγάλον γιὰ τὸ Σολωμό σὲ ὅσους καλλιέργησαν τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν, σὲ στίχους ἢ σὲ πεζοῦ· πειθαρχοῦν πρὸς ἐκεῖνον ἀκόμη καὶ ἀπὸ τοὺς καθαρολόγους στιχογράφους καὶ πεζογράφους μας, ἂς εἶναι διόλου ξένοι πρὸς τὰ ἰδανικὰ ἐκείνου. Νομίζεις πῶς ἔχει χρέος καθένας νὰ ξεσκεπάσῃται κάθε φορὰ ποῦ ἀκούει τὸ ἔπος τοῦ Σολωμοῦ; ἔμεις τὸ χρέος τοῦτο βλέπεις πῶς δὲν πηγάζει τόσο ἀπὸ τὴν φωτεινὴν συνείδησιν τῆς ποιητικῆς ἀξίας ἐκείνου, ὅσο ἀπὸ ἕνα νόμον, ποῦ δειλιάζει κανεὶς νὰ τὸν παρακούσῃ, ἢ ἀπὸ κάποιον κοινωνικὸν συμβῶλαιον ποῦ ἀναγκασμένος εἶσαι, θέλεις δὲ θέλεις, νὰ τὸ προσέχῃς. Ἰννοεῖς πῶς τὸ ἔπος, πρὸ

πολὺ ἀπὸ τὸ ἔργο, ρίξωσ' ἐδῶ πέρα, καὶ πῶς τοῦ ἔργου λογαριάζονται, ὄχι ἢ πρὸ σημαντικῆς ἀξίας, ἢ ἐσωτερικῆς, ἢ καλλιτεχνικῆς, ἢ ἀσύγκριτης, ἀλλὰ κάποια στοιχεῖα, ἠθικὰ πάντα καὶ σπουδαῖα, (ὁ πατριωτισμὸς λ. χ.), ὅμως γιὰ τὴν ἴδιαν τῆς Ἐξοχίας, ἐξωτερικώτερα, κατώτερα, ὀλιγώτερον σημαντικὰ, ὄχι ἀπαραίτητα· στοιχεῖα ποῦ δὲ λογαριάζονται ἔς τὴν Ἐξοχίαν, παρὰ ἀφοῦ τὰ μεταχειριστῆ ὡς ὄργανα πρὸς τὸ σκοπὸν τῆς κι ἀφοῦ τὰ μετουσιώσῃ καταλλήλα ἢ δημιουργικὴ φαντασία. Γιὰ τοῦτο καὶ σήμερ' ἀκόμα γιὰ τὸν πολὺ κόσμον ἐθνικῶς ποιητῆς εἶναι ὁ Σολωμὸς ἐκείνος ποῦ ἔγραψε τὰ πρῶτα τετραστιχὰ τοῦ Ἕθνου (δημοτικὰ καὶ τούτα μονάχ' ἀπὸ τὴν μουσικὴν τοῦ Μαντζάρου, ὅπως δημοτικοὶ θὰ γίνονταν καὶ οἱ ἄθλιοι πατριωτικοὶ στίχοι τοῦ Μαρτελάου «Ὅθεν εἴθε τῶν Ἑλλήνων κόκκαλα ἀντριωμένα κτλ.», ἂν ἐτύχαινε νὰ τοὺς τούνη κάποιος μουσικός)· ἐνῆ ὁ Σολωμὸς τοῦ «Κρητικοῦ» καὶ τῶν «Ἐλευθέρων Πολιορκημένων», (εἶναι οἱ στίχοι ποῦ ἕνα ἔθνος ἀξίζει νὰ υπερηφανεύεται γιὰτί τοὺς ἔχει ἔς τὴν γλῶσσάν του), ἐκείνος ἀκόμα δὲ λογαριάζεται καθὼς τοῦ πρέπει.

Πολλὰ χρόνια δὲν πέρασαν ἀφότου ἄρχισεν ὁ Σολωμὸς φωτεινότερα νὰ ξεπλώνεται ἔς τὰ βῆθη τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς. Δὲν εἶναι δεκαπέντε εἰκοσι χρόνια ποῦ ἐξύπνησεν ἢ συνείδησιν κάποιων ποιητῶν μας νέων· καὶ ἄρχισαν—δειλὰ καὶ φαχτὰ ἔς τὰ σκοτάδια, ὅμως ἄρχισαν—ἀπὸ πάνω τους νὰ τινάζουν τὴν τυραννίαν μιᾶς ρητορικῆς πεζολογίας καὶ μιᾶς γλώσσας ἀντιποιητικῆς. Καὶ τότε ἐνῆ ἀπὸ τὴν μιὰ μεριά φανερώναται τὸ δημοτικὸν τραγούδι, πρῶτον καὶ μόνον ταιριαστὸν ξεκίνημα τοῦ δρόμου ποῦ γενναῖα νὰ τρέξουνε βάλθησαν, ἀπὸ τὴν ἄλλη τὴν μεριά ὁ Σολωμὸς ἀπὸ πατριώτης καὶ ἐθνικός, καὶ, δὲν ξέρω τί ἄλλο, ποιητὴς τοῦ Ἕθνου, καὶ δὲν ξέρω τίνας ἄλλου θουρῆου, γησιῦ ἢ νόθου, ξανοίγεται πῶς εἶναι ὁ ποιητὴς, χωρὶς κανένα ἐπιθετικὸν ἢ στόλισμα· καὶ φανερώναται ὁ Σολωμὸς, πρῶτον καὶ ἀξιοσημῶν γιὰ νὰ σταματήσῃ τὸ δρόμον του καθένας ποῦ ὀνειρεύεται τὴν ποίησιν βαθεῖαν καὶ ὑψηλὴν καὶ παναρμόνιον. Τὸ γλυκογάμμα ποῦ δείχνει ἔς τὰ βῆθη μιᾶς ποιητικῆς ἀναγέννησιν ἔς τὸν τόπον μας, βοηθεῖ ἢ κριτικὴ ἐργασία· πότε προπορεύεται, πότε παράπλευρα στέκει μὲ τὴν νέα μας ποιητικὴ ἐμπνευσιν. Κάθε φορὰ ποῦ σημειώνεται στὴ Σκέψιν μας κάτι φωτεινὸ, κάθε ποῦ δοκιμάζεται γενναῖον βῆμα πρὸς τὰ ἔμπροσθεν, τὸ φῶς ἐρχεται καὶ τὸ βῆμα γίνεται μὲ τὸ σύνθημα Σολωμὸς. Μὲ τὸ Σολωμό ὁ Πολυλάς παρουσιάζεται σαρὸς ἐξηγητῆς καὶ ὀδηγητῆς πρὸς τὴν ἀληθινὴν Ἐξοχίαν. Μὲ τὸ Σολωμό ὁ Ροῖδης γκρεμίζει πρῶτον τὰ φιλολογικὰ μας, κ' ὕστερα τὰ γλωσσικὰ μας εἰδωλα. Μὲ τὸ Σολωμό ὁ Ψυχά-

ρης, συχνὰ πυκνά, σημαδεύει τὰ βαρύβροντα ἐπαναστατικὰ βιβλία του καὶ τὰ γλωσσικὰ του κηρύγματα. Μὲ τὸ Σολωμό ὁ Καλοσοῦρος μᾶς ξαναθυμίζει λαμπρὰ λαγαρισμένην, τὴ φυσιογνωμίαν τοῦ Σολωμοῦ, μὲ ὀλίγα λόγια του. Ὅς τὴν τελευταία ὥρα σὲ περιοδικὰ, ἔς ἐφημερίδας καὶ ἔς τὰ λιγοστὰ βιβλία τους, πρεσβύτεροι καὶ νεώτεροι, ὅσοι ἐργάζονται καὶ ἀξίζουν, κάτου ἀπὸ τὴ σκέψιν τοῦ Σολωμοῦ ἀνταμώνονται καὶ βρίσκουν κάποιο ταίριασμα οἱ δυσκολοταίριαστοι. Καὶ θὰ περάσουν τὰ χρόνια καὶ οἱ καιροί, καὶ ἡ Μοῦσα θὰ χτίσῃ ἔς τὴν Ἑλλάδα ναοὺς καὶ λειτουργοὺς θάβρη ἀγνωστέρους, πρὸ ἀξίους, πρὸ ξακουστῶν· κι ἀκόμα ὁ Σολωμὸς θὰ στέκεται ἔς τὴν κορφήν, κι ἀκόμα, ὕστερ' ἀπὸ αἰῶνες, θὰ ταιριάζῃ νὰ λέγεται γι' αὐτὸν ὅτι ὁ κριτικὸς Voguè εἶπε γιὰ τὸ Chateaubriand: «Ἦταν ἡ ζωντανὴ πηγὴ γιὰ τὴν νεώτερη ποίησιν. Ὅλα ὅσα αἰσθανόμεσθε, καὶ μὲ τὸν τρόπο ποῦ τὰ αἰσθανόμεσθε σήμερ, πῆραν ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς μορφὴν καὶ χρῶμα μέσα ἔς τὴν ψυχὴν του».

ΑΠΕΡΙΣΚΕΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ¹

[Ρωσικὸν διήγημα κατὰ μετάφρασιν Ἀγαθονοῦ
Γ. Κωνσταντινίδου.]

Γ'

Ὅταν ἐξύπνησεν ὁ Βοροδάτης τὴν ἄλλη μέρα τὸ πρωῖ, ὁ ἥλιος ἦτον βγαλμένος. Πρῶτ' ἀπ' ὄλα θυμήθηκε τὸν Ἀνδρέαν. Ἀφοῦ ἐσηκώθηκε, ἐπλύθηκε, ἔκαμε γρήγορα γρήγορα τὴν προσευχὴν του κ' ἐβγήκε ἀπὸ τὴν ἀποθήκην. Ἐνόμιζε, πῶς ὁ Ἀνδρέας στέκεται κρυμμένος κάπου καὶ φοβεῖται νὰ φανῇ, ὁ Βοροδάτης ἐπῆγε νὰ τὸν ἀναζητήσῃ, κάμνοντας, πῶς κάτι ψάχει ναῦρη· Ἀναζήτησε ὅμως παντοῦ, ἔφαξε μάλιστα καὶ σ' αὐτὸ τὸ κοτέτσι, ἀλλὰ ὁ Ἀνδρέας δὲν ἦτον πουθενά. Ὁ Βοροδάτης ἐβγήκεν ἔξω στὸ δρόμον, ἐγύρισε γύρω γύρω τὴν αὐλήν—τίποτε· ἐπῆγε κ' ἐρώτησε τοὺς γειτόνους, μήπως ἦτον ἐκεῖ—πουθενά δὲν ἦτον. Ποῦ λοιπὸν ἤμπορούσε νὰ εἶνε; Δὲν ἤξευρε κ' αὐτὸς τίνα ὑποθέσῃ. Ἄλλοῦ δὲν εἶχε ποῦ νὰ τὸν ἀναζητήσῃ καὶ δὲν ἔμεινε ἄλλο παρὰ νὰ περιμελῇ, ἕως ἤρχεται μόνος του. Ἄλλὰ ἦλθε τὸ μεσημέρι, ἦλθε τὸ βράδυ—ὁ Ἀνδρέας δὲν ἐφάνη. Ὁ Βοροδάτης ἄρχισε ν' ἀνησυχῇ. Τὴν ἄλλη μέρα τὸν ἀναζήτησε εἰς ὄλον τὸ χωριὸν, ἐπῆγε στὰ περὶχωρὰ, εἰς τὸ γειτονικὸ χωριὸν ὀκτῶ βέρστια μακρὰ ἀπὸ τὸ Βρανήλοβο, ἀλλὰ τὸν Ἀνδρέαν πουθενά δὲν κατώρθωσε νὰ τὸν εἴρῃ. Ταραχὴ, ἀνησυχία μὲ κάποια προαισθήσι,

¹ Ἴδε σελ. 208.

¹ Solomos. Discorso di Canina. Pavia. 1894.

πώς συνέβη κανένα κακό, άρχισε να κυριεύη την ψυχή του Βοροδάτη. Έφθασε ή δευτέρα νύκτα.

Ο Βοροδάτης τήν επέρασε χωρίς να κλείση μάτι και σέ μεγάλη άνησυχία. Τήν τρίτη μέρα επήγε εις τάς άρχάς και είδοποίησε τόν άστυνόμο πώς έχαθη ο γυιός του.

Έρχισαν αί έρευναι τής Αρχής. Μίαν ολόκληρη εβδομάδα έρευνοῦσαν, τόν Ανδρέα πουθενά δέν τόν εύρηκαν. Έγραψαν όπου έπρεπε, πώς τάχα έχαθη ο χωρικός Ανδρέας Βοροδάτης από τό Βρανήλοβο. Έξακολούθησαν να κάμνουν λόγο ένα - δυό μήνες για τήν μυστηριώδη αύτήν απώλειαν· έπειτα όλα σιγά - σιγά έλησημονήθησαν.

Μονάχα ο πατέρας του Ανδρέα, ο Γιάκωβος Βοροδάτης δέν ήμπορούσε να τό λησημονήση. Έπέρασαν από τότε έξ - έπτά χρόνια. Ο Βοροδάτης κατά τό διάστημα τούτο άλλαξε φοβερά κ' έγήρασε. Για μεγάλη ξανθά του γένεια άσπρισαν άν μπαμπάκι, τά στακτερά του μάτια έρρουφήχθησαν και έβλεπαν θολά και έχθρικά κάτω από τά πυκνά του φρύδια, κι αύτός άδυνάτισε και έκυρτώθη.

Ένώσω εξακολουθοῦσαν αί έρευναι, ο Βοροδάτης πάντοτε είχεν έλπίδα, ήτον μάλιστα πεπεισμένος ότι θα τόν εύρουν τόν Ανδρέα, πώς κάπου θα κρύπτεται, φοβούμενος τόν πατέρα του. Κάποτε μονάχα του έπενοῦσε μιά βασιανιστική υποψία μήν τύχη ο Ανδρέας και αυτοχειριάθη, άλλ' αύτή ή σκέψις έπενοῦσε άμέσως και τήν έδιωχνε με φρίκη από τό κεφάλι του. Όταν δέ αί έρευναι έτελείωσαν και ο Βοροδάτης έχασε πλέον πάσαν έλπίδα, στη στιγμή είδες και κατεβλήθη κ' έγέρασε δέκα χρόνια. Τώρα έβλεπε καθαρά, πώς ο Ανδρέας είχεν αυτοχειριασθή από τόν καῦμό του· ίσως έπесе κ' επνίγη, γιατί άν έτελείωνε με τόν εαυτό του διαφορετικά, θα τόν εύρισκαν. Αρχισαν για τόν Βοροδάτη βαρείς ήμέρες και άϋπνες νύκτες. Έλησημονήσε και τήν τελευταία πράξι του Ανδρέα που ήτον άφορμή να συμβή τό δυστύχημα και έρριπτε όλα τό βάρος στον εαυτό του, στον όξυθυμο, — κοκυλίσιο, όπως έλεγε, — χαρκακτῆρά του. Μεγάλη είνε ή Ολίφι του γονιού σαν χάση τό αγαπημένο του παιδί, άλλ' ή λύπη του Βοροδάτη ήτον δυό φορές πιο πικρή. Αν απέθαινε ο Ανδρέας με φυσικό θάνατο, λυπηρό πράγμα, άλλ' ήταν θέλημα του Θεού. Η άυτοκτονία όμως είνε άμαρτία άσυγχώρητη. . .

— Έχάθη, έχάθη τό γεράκι μου, έπιθύριζεν ο Βοροδάτης μέσα στην ήσυχία τής νύκτας, βρέχοντας με δάκρυα τό προσκεφάλι του. Δέν επρόφθασες να ζήσης στον κόσμο τούτον. . . Άφάνισες τόν εαυτό σου και τήν άθία σου ψυχή, και όλα εγώ τό πταίω, εγώ ο πατέρας σου σέ ώδήγησα εις τήν καταστροφή. . . Θεέ μου, μή του συνησθής, συγχώρησε τή νεανική ψυχή

του, δέν έπταισε αύτός, εγώ έπταισα, εγώ, ο πατέρας του.

Πουθενά, ούτε με τίποτε ήμπορούσε να παρηγορηθή ο Βοροδάτης. Αν έπιανε τήν έγργασία του, κάθε πράγμα, κάθε μέρος του ενθούμιζε τόν Ανδρέα. Σάν τρελλός επερκατοῦσε ο Βοροδάτης με δακρυσιμένα μάτια, ενθυμούμενος πάντοτε τό χαμένο του τό γυιό.

Ο καιρός επενοῦσε, άλλ' ή λύπη δέν ώλιγόστευεν. Ο Βοροδάτης εξασθενοῦσε όλάνένα περιπότερο και τέλος όλότελα έγήρασε. Έγινε άνικανος για δουλειά· ποιάτη που είχεν μεγαλώσει οι γυιοί του από τή δεύτερη γυναίκα, έγγήκαν παλληκάρια, καλοί δουλευτάδες και δέν άφιναν τόν πατέρα τους να καταπιάνεται σέ βαρείς δουλειές. Στο φάρμακα έπαυσε ο Βοροδάτης να πηγαίνη πιά κ' εκαθότανε στο σπίτι κ' έκύτταζε τό νοικοκυριό : ειδιόθβαινε τό σχισμένο δικτυα ή έπλεκε καινούργια, και κάποτε επαιρνε τ' άποκαλαμίδι κ' επήγαινε να πιάση κανένα ψάρι με μιά μικρή παλιόβαρκα που επίτηδες είχεν διαρθώσει για αύτόν. Είχε ακόμη μίαν ένασχόλησι, που αγαπούσε περισσότερο τώρα τήν — προσευχή. Τή νύκτα, όταν όλοι επλάγιαζαν να κοιμηθοῦν, αύτός ήθελε σηκωθή να προσευχηθή, και προσήυχετο με δάκρυα ώρες όλόκληρες γονατιστός. Δέν άφινε λειτουργία, δέν άφινε έσπερινό, να μήν πάη στην εκκλησία. Άμα άρχιζε να σηκωθή, ο Βοροδάτης ήθελε πάει στην εκκλησία, έστέκετο εκεί σέ μιά γωνιά για να μήν τόν βλέπουν και προσήλωνε τό νοῦ του στην προσευχή. Έτῆς επέρασαν κοντά επτά χρόνια.

Δ

Έκάθητο μιά φορά ο Βοροδάτης εις τήν άκροποταμιά του Βόλγα, τήν αγαπημένη του θέσι, τέσσαρα βέροτια μακρὰ από τό Βρανήλοβο κ' εψάρρευε. Το βαρκάκι του ήτον εκεί κοντά στην άκτή. Επαιρνε να βραδυάση, ο ήλιος επήγαινε να βασιλέψη και οι κοκκινωπές ακτίνες του έδιναν ένα χρυσό χρωματισμό στην μόλις κινουμένη επιφάνεια του ποταμού. Ο Βοροδάτης εκάθητο κάτω από ένα δένδρο, σχεδόν επάνω στην άκρη και παρατηρούσε τους φελλούς. Σάν πιας δέν έτοιμποῦσαν καλά αύτή τή φορά· εψάρρευε τόσες ώρες και δέν είχε πιάση παρά όλιγαις μονάχα μικρές περκοβλες. Έύρω όλα ήτον ήσυχα.

— Αί! καλέ άνθρωπε, άκούσθη εξαφνα από τήν άλλη όχθη. Αν αγαπάς τό Θεό, δέ μου κάνεις τή χάρι ναρθης με τή βάρκα να με πάρης!

Ο Βοροδάτης εσήκωσε άμέσως τήν κεφαλή του. Είς τήν αντίθετη όχθη έστέκετο κάποια μαύρη μορφή και άδιάκοπα έκινούσε τό χέρι προς τό μέρος του.

— Γιατί όχι, στάσου, είπε κ' εσηκώθη βιαστικά στα πόδια του.

Έσύρε τό άρμίδι του από τό νερό, για να μήν τό πάρη τό ρέμα, έπειτα έλυσε τή βαρκουλά του, εμπήκε μέσα και με τά κουτιά έτραβήξε για τήν πέρα όχθη. Είχε σχεδόν περάση τόν ποταμό ο Βοροδάτης και φθάνοντας στην ξηρά εκύτταξε και είδε τόν άγνωστο. Ήτο ένας καλόγερος, παρόμοιος σαν κι αύτόν, — γέρος, με μακρὰ φαρὰ γένεια. Έφαινετο πως είχε κόμη μακρινό ταξίδι. Έσήκωνε κρεμασμένο στην πλάτη του ένα όλότριβο σακκούλι, τά λουριά του όποίου έσταυρόνοντο στο στήθος του, τά φθαρημένα του υποδήματα ήταν σκεπασμένα από ένα παχύ στρώμα σκόνης. Στο χέρι του κρατούσε ραβδί.

— Ο Θεός να σέ σώση, έλεγε ο καλόγερος καθίζοντας μεσ' στη βαρκουλά : μεγάλη χάρι μου κάμας.

— Κάτσε, κάτσε, επροσκαλούσε με αγαθότητα ο Βοροδάτης, — για μένα δέν είνε και μεγάλος κόπος να περάσω τόν ποταμό.

Τραβώντας κουπί ο Βοροδάτης παρατηρούσε με περιέργεια τό συνταξιδιώτη του.

— Φαίνεται πως έρχεσαι από μακρὰ, γέροντα ; έρώτησε.

— Ναί, από μακρὰ, απεκριθη εκείνος, τρεις χιλιάδες βέροτια δρόμο θα έχω καμωμένα.

— Και πως αύτό; συνδρομές μαζεύεις;

— Όχι, δέ μαζεύω συνδρομές, άλλ' έτσι, τόχα τάξιμο· επήγα κ' επροσκύνησα εις τό Κίεβο, στη Μόσχα ήμουνα, στη Νέα Ίερουσαλήμ, στο Άγιον Όρος. . . Ήθελα να πάω και στην έρημο του Σάροφ, στοῦ πάτερ Σεραφείμ, άλλ' ήταν πολύ μακρὰ, θα έλοξοδρομούσα κ' εγώ είχα κουρασθή παραπολύ, εφοβήθηκα μήπως δέν βαστάξω.

— Έτσι αί; . . Και τώρα για ποῦ με τό καλό;

— Τώρα, να, πάλι με τή δύναμι του Θεού, θα τραβήξω για τό μοναστήρι μου.

— Και είνε μακρὰ από δώ, γέροντα, τό μοναστήρι σου;

— Όχι, από δώ, θαρρώ, πως δέν είνε μακρὰ, καμιά εκατοστή βέροτια θα είνε, στην επαρχία Κ. αύτου του νομού.

— Έτσι αί;

— Έδώ κοντά, θαρρώ, πως είνε χωριό, Βρανήλοβο τό λένε, μῦ φαίνεται; έρώτησεν ο καλόγερος ύστερ' από λίγο.

— Ναί, απέχει απ' εδω τέσσαρα βέροτια. Τι τρίγαι;

— Μά να, αρχίζει πιά να νυκτώνη, και θ' αναγκασθώ να ξινοκτίσω στο χωριό. Ίσως βρεθῆ κανείς και με φιλοξενήση να περάσω τή νύκτα.

— Κόπιασε στο σπίτι μας, γέροντα· εγώ είμ' από κεί, από τό Βρανήλοβο, αν όρίζη ή ευγενία σου, θα σέ δεχθοῦμε με ό,τι εστειλε ο Θεός, και μέρος έχουμε αρκετό, όπου θέλης πέφτεις.

— Ευχαριστώ, παππού, ο Θεός να σοῦ τό ανταποδώση για τήν καλωσύνη σου, ευχαριστώ.

— Περιμένε μιά στιγμή να μαζέψω τό παραγάδι μου και πάμε.

Ο Βοροδάτης επλησίασε στη στεριά κ' επήδησε γλήγορα γλήγορα έξω.

— Δέν εκαλοτσιμποῦσαν σήμερα, έλεγε, μαζεύοντας τό παραγάδι. Περίεργο πράμα· ή θέσι είνε καλή, φαρότοπος, άλλ' φορά δέν επρόφθαινες να ζαγκιστρώνης και σήμερα — για δες — τιποτένια πράματα, κ' εψάρρευα τόσες ώρες!

Πηγαίνοντας στο χωριό ήταν πιά σουρούπωμα.

— Νά, γρηά, πάρε τό φάρμακό μου, είπε ο Βοροδάτης, μπαίνοντας στην καλύβα και δίνοντας τής γυναίκας του τά φάρια που είχε πιάση. — Σήμερα δέν επήγε τόσο καλά τό φάρμακα και δέ θα μας φθάσουν να φιλέψωμε τό μουσαφίρη μας. Βγάλε, γέροντα τό φορτίο σου και κάτσε όπως νομίζεις αναπαυτικώτερα.

— Ευχαριστώ, καλέ παππού, ευχαριστώ, έλεγε ο καλόγερος, βγάζοντας τό σακκούλι του, τό όποιον έβαλε επάνω σέ ένα πάγκο, — για φαγι μή σκοτίζεσαι, γιατί εγώ είμαι χορτάτος· δόξα ναχη ο Θεός· για μένα θα ήτανε μεγάλη χάρι να μου δώσετε κανένα μέρος να πέσω.

— Τιποτε, γέροντα, καμμιά σκοτούρα δέν είνε· θα φάμε ό,τι έδωσε ο Θεός και ύστερα πλάγιασε όπου σ' άρέσει· δόξα ναχη ο Θεός, μέρος έχομε πολύ.

Ένώσω ή γρηά έτοιμαζε τό δείπνο, ο Βοροδάτης με τόν ξένο εκαθότανε στο τραπέζι και μιλούσαν. Ο πάτερ Βαρλαάμ, — έτσι έλεγαν τόν καλόγερο, ήταν ιερομόναχος — είχε τάξη να πάη πεζός στο Κίεβο και εις άλλα ιερά μέρη, και έδιηγείτο του Βοροδάτη για τά ταξείδια του. Ο Βοροδάτης άκουε με προσοχή και περιέργεια τή διήγησί του. Επεί τέλους ή γρηά έφερε στο τραπέζι φαρόσουπα. Μετά τό δείπνο ήλθαν πάλι όλοι κ' εκάθισαν κοντά στον πάτερ Βαρλαάμ για να ακούσουν τήν περιέργη διήγησί του. Ο Βοροδάτης επλάγιασε εκεί κοντά επάνω σέ μιά παγκάδα κ' εστήριξε τήν κεφαλή του επάνω στην παλάμη του. Η γρηά του εκατσε κοντά στο τραπέζι με τήν κάλτσα στα χέρια, κοντά της εκάρωσε ή Νατάσσα, ή μικρότερη κόρη του Βοροδάτη, κόρη δεκατριών χρονών. Ο πάτερ Βαρλαάμ έλυσε σιγά σιγά τόν ταξιδευτικό του σακκο και εβγαλε από κεί ένα μικρό βιβλιάρκι, αρκετά παλιό και με πέτσινα εξώφυλλα.

— Νά, μ' αύτό τό βιβλιάρκι μ' ελόγησε

έναν εὐσεβῆς καλόγερος στὸ Κίεβο, εἶπε, κι' ἀκούμπησε τὸ βιβλιαράκι ἀπάνω στὸ τραπέζι. Ἐδῶ μέσα ἔχει πολλὰ διδακτικά γιὰ μᾶς τοὺς ἀμαρτωλοὺς. Ἦναι συμβουλὲς τοῦ ἀσκητοῦ Ἀθανασίου. Ὁ καλόγερος αὐτὸς ἔζησε εἰς τὰ παλιὰ τὰ χρόνια, καὶ στὸν κόσμον ἦταν ἀρχοντας καὶ μεγιστάν. Ἀλλὰ ἐβάρηθη ὁ Ἀθανάσιος τὰ πλοῦτη καὶ τὰς τιμὰς τοῦ κόσμου, ἀπομακρύνθη στὸ μοναστήρι κι' ἔγινε καλόγερος. Ὅταν ἀπέθανε, εὐρήκαν μέσα στὸ κελλί του αὐτὴν ἐδῶ τὴ διδασκαλία.

Καὶ ὁ πᾶτερ Βαρλαάμ, ἀνοίξε τὸ βιβλίον καὶ ἀρχισε ἀργὰ ἀργὰ νὰ διαβάζη. Ἰδιόθραζε πολλὴ ὥρα τὰς νοουθεσίας τοῦ εὐσεβοῦς ἀσκητοῦ, πῶς ὑπάρχουν πολλοὶ πειρασμοὶ στὸν κόσμον παῦ δὲ μᾶς ἀφίνουν νὰ κάμωμε ὅπως ἐπρόσταξε ὁ Θεός, ἀλλὰ ὅπως συμφέρει καὶ εὐχαριστεῖ τὴ σάρκα μας, — πῶς πρέπει πάντα νὰ ἀγωνιζώμεθα μὲ τὰς κακὰς κλίσεις μας, νὰ μὴ μαλλιώνωμε μὲ τὸν πλησίον μας, νὰ μὴν ἀδικοῦμε κανένα, ν' ἀποφεύγωμε τὴ μέθη, τὴν κακολογία, ν' ἀγαποῦμε τὸν πλησίον ὡς τὸν ἴδιον ἑαυτό μας, νὰ φροντίζωμε γι' αὐτοὺς, νὰ τοὺς βοηθοῦμε εἰς τὰς δυστυχίας τους καὶ νὰ τοὺς παρηγοροῦμε εἰς τὰς θλίψεις των, — πῶς οἱ γονεῖς πρέπει νὰ φροντίζουν γιὰ τὴν ἀνατροφή τῶν παιδιῶν των, γιὰ νὰ γίνουσι καλοὶ, ἠθικοὶ, εὐσεβεῖς, φιλόπονοι, νὰ σέβωνται τοὺς ἀνωτέρους των καὶ νὰ ὑπακούουσιν εἰς τοὺς γονεῖς των καὶ αὐτοὶ οἱ γονεῖς, πῶς πάντοτε πρέπει νὰ προσέχουσιν νὰ μὴ ἐρεθίζωνται ἐναντίον τῶν παιδιῶν των μὲ ἀδικο θυμὸ ἢ ὀργή, καὶ πολὺ περισσότερο—ὁ Θεὸς φυλάξῃ κάθε χριστιανὸ ἀπὸ τέτοιο ἀμαρτήριον!— νὰ μὴν καταρῶνται τὰ παιδιὰ των, ὅσο μεγάλο καὶ νὰ εἴνε τὸ σφάλμα του... αὐτὸς ἱκετεύω, ἀδελφοί, ἐδιδάξαζε ὁ πᾶτερ Βαρλαάμ, ἀκούσατε αὐτοὺς γιατί ἡ κατὰ τῶν γονέων εἴνε τέλει καταστροφή διὰ τὰ παιδιὰ. Ἡ ἁγία Γραφή λέγει: ἡ μητρικὴ κατὰ καταστρέφει σπίντια ἐκ θεμελίων. Συχνὰ ὀργίζομεθα παράλογα... »

— Στεπάνιτς, αἱ Στεπάνιτς, τί ἐπαθεῖς; Χριστός καὶ Παναγιά! δέκοφεν ἔξαφνα τὸν ἀναγνώστη ἢ Λουκέρια θωρῶντας μὲ ἀνησυχία τὸν ἄνδρα της. Ὁ Βοροδάτης γλωρὸς ὡς πᾶν, εἶχε σηκωθῆ στὸν ἀγκωνά του καὶ μὲ κάποια ξεχωριστὴ ἔκφρασι ἐκάρφως ἀκίνητο τὸ βλέμμα του ἀπάνω στὸν ἀναγνώστη. Μὲ τὸ ξεφάνημα τῆς Λουκέριας ὅλοι ἐγύρισαν καὶ τὸν εἶδαν.

— Δὲν εἴνε τίποτε, ἐγὼ εἶμαι... εἶπε, ὡς νὰ πυνήθη καὶ ἐταράχθη, βλέποντας πῶς ὅλοι ἐπρότεχαν εἰς αὐτόν. Δὲν αἰσθάνομαι τόσο καλὰ τὸν ἑαυτό μου, ἐπρόσθεσε· κάτι μου κτύπησε ἔξαφνα στὴν κεφαλὴ.

— Πήγαινε νὰ κοιμηθῆς, παππού, ὡρὰ εἴνε, εἶπε ὁ καλόγερος κλείνοντας τὸ βιβλίον. Δόξα σοι

ὁ Θεός· σ' εὐχαριστῶ, κυρά μου, γιὰ τὸ φίλημα, ὁ Θεός νὰ σὰς ἔχη καλὰ· ἐπρόσθεσε κι' ἐσηκώθη ἀπὸ τὸ τραπέζι.

— Δὲν ἀξίζει τὸν κόπον νὰ εὐχαριστῆς, γέροντα. Ἐσὺ Λουκέρια, στῶσε τοῦ γέροντα ὅπου τοῦ ἀρέσῃ κι' ἐγὼ θὰ πῶ εἰς ἐδῶ, εἶπε ὁ Βοροδάτης, γέροντας στὸ μπάγκο καὶ γυρίζοντας τὸ πρόσωπον πρὸς τὸν τοῖχο.

— Μὰ τί ν' αὐτό, ἐρώτησε στρηθογυρίζοντας κοντὰ του ἢ Λουκέρια, — δὲ βάζεις τίποτε ἀπὸ κάτω σου. Ἔτσι εἴνε σκληρὸ τὸ στῶμά σου καὶ θὰ σοῦ πονέσουν τὰ πλευρά. Μὰ τί σοῦ συνέβη, δὲ μου λές;

— Τίποτε, τίποτε, θὰ περάσῃ... Ἐμένα δὲ μου χρειάζεται τίποτε, φέρε μου μονάχα κάτι νὰ βάλω ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὴν κεφαλὴ μου κι' ἄλλο τίποτε δὲ χρειάζομαι, θὰ κοιμηθῶ. Στῶσατε τοῦ γέροντα.

Ἡ Λουκέρια τοῦ ἔδωσε προσκέφαλον, ἐστάθη ἀπὸ πάνω του μὲ ἀπορία κι' ἐπῆγε νὰ στῶσῃ τοῦ πᾶτερ Βαρλαάμ, ὁ ὁποῖος ἠθέλησε νὰ κοιμηθῆ ἔξω στὴν ἀποθήκη, γιατί μέσα στὴν καλύβη τοῦ φάνηκε πῶς ἔκανε ζέστη.

Ὅλη τὴ νύκτα ὁ Βοροδάτης οὔτε στιγμή δὲν ἤμπορεσε νὰ κλείσῃ μάτι, ἐστρηθογυρίζε ἀδιάκοπα καὶ ἀναστεύαζε. Ἦκε κοντὰ τὸ πρῶν πιά οὔτε νὰ γυρίσῃ δὲν ἤμπορεῖτο. Ἐσηκώθη, ἐβγήκε σιγὰ σιγὰ ἀπὸ τὴν καλύβη καὶ κάπως δευρὰ, ὡς φοβισμένος ἐπῆγε στὴν ἀποθήκη τοῦ ἐνομιματοῦ ὁ πᾶτερ Βαρλαάμ. Ἡ θύρα τῆς ἀποθήκης δὲν ἦτον κλεισμένη. Ὁ Βοροδάτης ἐμπήκε μέσα μὲ προσοχὴ. Μέσ' στὴν ἀποθήκη ἦταν ἀκόμη σκοτεινὰ, ἀλλὰ τῆς αὐγῆς τὸ φῶς ἐπερνοῦσε ἀπὸ τὰς σχισμάδες καὶ ἀπὸ τὸ στενὸ παράθυρον καὶ ἤμπορεσε νὰ διακρίνῃ κανεὶς. Ὁ κρότος ἐξύπνισε τὸν πᾶτερ Βαρλαάμ.

— Ποιὸς εἶν' ἐκεῖ; Κύριε ἐλέησον! εἶπε τρομαγμένος, βλέποντας πῶς κάποιος ἔρχεται κοντὰ του.

— Ἐγὼ εἶμαι, γέροντά μου, ἀπεκρίθη ὁ Βοροδάτης μὲ τρεμουλιαστὴ φωνὴ καὶ φθάνοντας κοντὰ στὸν πᾶτερ Βαρλαάμ, ἔπεισε γονατιστὸς ἐμπρὸς του. — Ἐρόντα κάμε τὸ ἔλεός σου, βοήθησέ με, δίδαξέ με τί νὰ κάμω. Δὲν εἴνε ζωὴ αὐτὴ· εἶμαι ἀμετανόητος ἀμαρτωλός...

— Τί κάνεις, τί κάνεις, καλὴ ἀνθρώπε; Κύριε ἐλέησον, ἐπανέλαμψε ἢ πᾶτερ Βαρλαάμ μὴν ἐνοσῶντας τί συμβαίνει. Κύριε ἐλέησον... Σήκω, γιατί κάνεις ἔτσι δά;...

Καὶ ἔπεισε τὸν Βοροδάτη ἀπὸ τοὺς ὤμους γιὰ νὰ τὸν σηκώσῃ. Ἐἰς τὰ χέρια τοῦ πᾶτερ Βαρλαάμ ἔπεσαν μερικὲς σταλαματιδὲς δάκρυα.

— Τί ἐπαθεῖς, καλέ; Μήπως ἔχεις κανένα μεγάλο κῆμῶ; ἐρώτησε σιγὰ, ἀκούοντας μὲ συμπάθειαν πρὸς τὸν Βοροδάτη.

— Καὶ μὲ μεγάλο ἔχω, γέροντα, πικρὰ φαρμακέρη... Βοήθησέ με, σὺ ξέρεις τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ, συμβούλευσέ με τί νὰ κάμω... θὰ συγχωρεθῶ τάχατες στὴν ἄλλη ζωὴ;

Ἀπὸ τὰ δάκρυα δὲν ἤμποροῦσε ὁ Βοροδάτης νὰ ἐξακολουθήσῃ.

— Μὰ σήκω ἀπάνω, νά, κάθισ' ἐδῶ, γιατί κάνεις ἔτσι δά;...

Ὁ πᾶτερ Βαρλαάμ μὲ πολλὴ δυσκολία ἔβαλε τὸ Βοροδάτη νὰ καθίσῃ, ἔπειτα ἐφόρεσε τὸ ράσο του κι' ἐκάθισε κι' αὐτὸς κοντὰ του. Ὁ Βοροδάτης ἔκλαιε ὡς πᾶν παιδί.

— Ἰσούχασε, καλὴ ἀνθρώπε, ἔλεγε ὁ πᾶτερ Βαρλαάμ. Ὁ Θεός εἴνε ἐλεήμων, ὅλα θὰ περάσουν. Ὁ πατήρ ὁ οὐράνιος εἴνε εἰς ἄκρον φιλόσπλαχνος δι' ἡμᾶς τοὺς ἀμαρτωλοὺς. Μὴ σκοτώνεσαι ἔτσι, εἴνε ἀμαρτία. Ὅλα εἴνε μὲ τὸ ἅγιόν τοῦ Θεοῦ. Τί σοῦ συνέβη λοιπόν; Κύριε ἐλέησον!...

— Ἰδιόθρασε ἐπὶ τὸ βράδυ, γέροντα, τί παθαίνει ἐκεῖνος ποῦ καταρασθῆ τὰ παιδιὰ του καὶ τὰ ἀδηγῆ στὴν καταστροφή... Αἱ, λοιπόν ἕνας ἀπὸ τοὺς γονεῖς ἐκεῖνους εἶμαι κι' ἐγὼ. Κ' ἐγὼ ἐκαταράσθηκα τοῦ γιοῦ μου, κι' ἀφανίσθηκα κι' ὁ ἴδιος κι' ἐκεῖνοῦ τὴν ψυχὴν καταστρέψα. Κ' ἔχθη ὁ γιός μου, κι' ἀπὸ τότε δὲν ἐβάρηκε...

— Πῶ, πῶ! Τί ἀμαρτία!... Κύριε ἐλέησον...

— Πᾶνε τώρα ἐπὶ τὰ χρόνια ἀπὸ τότε, καὶ πὲ κανένα δὲν ἀνοίξα τὸ στόμα μου νὰ πῶ λέξι γιὰ τὴ συμφορὰ μου. Ὁ Θεός μονάχα καὶ τὸ προσκέφαλον μου γνωρίζουν τί γίνεται μέσ' στὴν καρδιά μου... Σ' ἐμένα, γέροντά μου, θὰ τὰ πῶ ὅλα, ὡς πὲ πνευματικὸ, γιατί δὲν βαστά πιά... Σὺ, μπερὶ νὰ μὲ βοηθήσῃς, νὰ μὲ διδάξῃς. Θὰ ἔδωκα τὴ ζωὴ μου, ἂν μποροῦσα νὰ λευθερωθῶ ἀπὸ τὸ μεγάλο μου κῆμῶ. Ἐἶχα γιὸν μεγάλο πιά, εἶχε τότε περασμένα τὰ δεκαετηνία, ὡς πὲ θὰ ἦτον τώρα, ποῦ θὰ πῆς, εἰκοσιεξή χρονῶν. Μιά φορὰ ἐγύρισε κάπως ἀργὰ τὴ νύκτα στὸ σπῆτι. Νέος, βλέπεις, θὰ εἶχε πᾶν πὲ καμμιὰ διασκέδασι μὲ τοὺς φίλους του. Λοιπὸν ἐγὼ ἐθύμωσα πάρα πολὺ τότε, φαίνεται πᾶν ἦτανε τοῦ ὄχτροῦ συνέργεια. Ἄμα ἦρθε σπῆτι, γιατί ποῦ λές, ἐγὼ τοῦ ῥιχθῆκα, ἀρχισα νὰ τότε βρίζω καὶ ὕστερα τὸν ἔδιωξα ἀπὸ τὸ σπῆτι καὶ... τὸν καταράσθηκα... καὶ θάρρεις πῶς τὸ ἦλα; — σοῦ κάνω ὄρκον στὸ Θεόν, γέροντά μου, πῶς νά, ἔτσι, μ' ἐπῆρ' ὁ θυμὸς καὶ δὲν ἤξευρα τί ἔλεγα. Εἶπα γιὰ νὰ τότε φοβίσω τάχατες, ποῦ θὰ πῆ νὰ τότε μαλλιώσω, ἀντὶ ὅμως αὐτό—νὰ τί βγήκε. Ἐὶς ἀπάντεχα τότε τὴ νύκτα, τὸ ἀπάντεχα τὸ γράκι μου, εἶπα πῶς κάποιος θὰ στέκεται ἐκεῖ κοντὰ καὶ πῶς ὄχθη νὰ μοῦ ζητήσῃ συγχώρησι, καὶ ἐλησιμόνησα ὀλότεια καὶ μοῦ βγήκε ἀπὸ τὸ νοῦ πῶς ὁ ὄχτρος μ' ἔβαλε νὰ ξεσταμίσω τέτοια

λόγια. Καὶ ὅμως ἐκεῖνος δὲν ἦρθε, καὶ νά, ποῦ ἴσα μὲ τώρα δὲν ἐφάνηκε κι' ἔχασα τὴν ἡσυχία μου, μοῦ τὴν πῆρε μαζί του, τάχαπημένο μου παιδί κι' ἔχασα πᾶν τὰ πάντα.

[Ἔπεται συνέχεια].

ΑΝΑΛΕΚΤΑ

Ὁ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΦΘΙΣΕΩΣ ΔΙΩΓΜΟΣ

Συνήλθον ἐσχάτως ἐν Λονδίῳ οἱ κορυφαῖοι τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης, ὅπως συσχεθῶσι περὶ τῆς καταπολεμήσεως ἐνδὸς τῶν δεινοτέρων πολυμῶν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ συστήσωσιν εἰς τὰς κυβερνήσεις μέτρα ἐξοπλισμοῦ κατὰ τοῦ φοβεροῦ τούτου κοινοῦ ἐχθροῦ. Ἀλλ' ὁ κατὰ τῆς φυματιώσεως ἀγὼν εὐρίσκεται ἀκόμη εἰς τὸ ἀρχικὸν του στάδιον, διότι μία μόλις δεκαετηρὶς παρήλθεν, ἀφ' ὅτου ἤρχισεν ἡ καταδίωξις τῆς.

Ἐν ὀλίγων δεκαετηρίδων ἡ φυματιώσις ἐθεωρεῖτο ἀνίατος μὲν ἀλλ' οὐχὶ καὶ μεταδοτικὴ. Ἀλλ' ἀφ' ὅτου ὁ Κίνχ ἀνεκάλυψε τὸ 1882 τὸ νοσογόνον βακτήριον, γνωρίζομεν ὅτι ἡ φυματιώσις εἴνε νόσος μεταδοτικωτάτη, ἀπὸ δὲ τῆς ἰδρύσεως τῶν φθισιατρείων εἰς τὸν καθαρὸν ἀέρα τῶν ὄρεινῶν μερῶν, ὅτι θεραπεύεται, καὶ λίαν εὐχερῶς μάλιστα ὅταν εὐρίσκεται εἰς τὸ ἀρχικὸν αὐτῆς στάδιον. Ἐκ τῶν δύο τούτων ἀρχῶν ὀρμητικὴ ἐπιδησιώκει ἡ ἐπιστήμη τὴν πρόληψιν τῆς μεταδόσεως τοῦ νοσήματος εἰς τοὺς ὑγιεῖς καὶ τὴν θεραπείαν τῶν ἐκ τῆς νόσου προσβαλλομένων. Ἡ ἐκτέλεσις ὅμως τούτων εἴνε δυσχερῆς. Ἀφοῦ 15—25% τῶν κατοίκων τῆς ἑυρύτης ἀποθνήσκουσιν ἐκ φθίσεως, οἱ ὑπολειπόμενοι κάτοικοι δὲν δύνανται νὰ χορηγήσωσι τὰ μέσα πρὸς ἔδρουσιν τῶν διὰ τὴν νοσηλείαν τῶν φθισιῶντων ἀναγκασιούτων φθισιατρείων. Ἦντι δυσχερεστέρῳ ὅμως εἴνε ἡ πρόληψις τῆς μεταδόσεως τοῦ νοσήματος εἰς τοὺς ὑγιεῖς, διότι πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται ἰδιαιτέρα ὄλιγη ὑγιεινὴ ἀγωγή τῶν ἀνθρώπων, τὴν ὁποίαν οὐδὲ νὰ φαντασθῶμεν δυνάμεθα σήμερον.

Ὁ ἐχθρὸς ἐμφυτεύει εἰς τὸν κοινοτόπον, εἰς τὸν βόρβορον τῶν δδῶν, εἰς τὴν ὑγρασίαν τῶν σκοτεινῶν καὶ στενῶν κατοικιῶν. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ τὸ ζήτημα τῶν ὑγιεινῶν κατοικιῶν ἀποτελεῖ ζήτημα σπουδαίου-τητος ὑφίστης.

Τὰ θέματα ταῦτα ἀκριβῶς ἐξήτασε τὸ ἐν Λονδίῳ συνελθὸν συνέδριον. Αἱ ὑπ' αὐτοῦ δ' ἐξενεχθεῖσαι ἐνδεκα ἀποφάσεις συνοψίζονται εἰς τὰ ἑξῆς:

Ἐν πρῶτον διαπιστοῦται ὅτι ἡ κυριώτερη πηγὴ τῆς μεταδόσεως τῆς φυματιώσεως εἴνε τὰ πτύελα τῶν φυματιῶντων, οἵτινες δὲν φροντίζουσι νὰ ἐξαφανίσωσι ταῦτα. Πρέπει ἐπὶ τέλους νὰ παύσῃ τὸ πτύειν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἐντὸς κεκλεισμένων χώρων καὶ εἰς τὰς ὁδοὺς. Πρέπει ὡσαύτως νὰ λείψωσι καὶ αἱ μακρὰ ἐσθῆτες τῶν κυριῶν. Ἀφ' ἑτέρου εἰς τὰς πολυκλιδικὰς καὶ τὰ νοσοκομεία πρέπει οἱ ἐκ πνευμονικοῦ νοσήματος πάσχοντες νὰ ἐφοδιάζωνται δι'

ΕΘΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

όδηγίῳν περὶ τοῦ πῶς πρέπει νὰ διάγῳσι κατ' οἶκον ἢ εἰς τὰ μέρη ἐνθα ἐργάζονται ὅπως μὴ μεταβιβά- ζῳσι τὸ νόσημα αὐτῶν εἰς ἄλλους. Ἐκαστος φθισιῶν πρέπει νὰ φέρῃ καὶ δοξαῖον διὰ νὰ πτύῃ. Δέον ὡσαύ- τως νὰ λαμβάνουν γνώσιν αἱ δημόσιαι ὑγειονομικαὶ ἀρχαὶ τῶν πόλεων περὶ τῶν κρουσμάτων τῆς φυμα- τιώσεως. Πρέπει νὰ εἰσαχθῇ ἡ ἀπολύμανσις τῶν οἰκιῶν, ἐντὸς τῶν ὁποίων κατέκησαν ἢ ἀπέθανον φυματιῶντες, ὡς καὶ τὰ μέρη ὅπου εἰργάζονται. Δέον δὲ μετὰ μεγίστου ζήλου νὰ ἐπιδιωχθῇ ἡ ἰδρύσις ἐιδικῶν φθισιοκομείων. Πρέπει ν' ἀνεγερ- θῶσι πανταχοῦ τοιαῦτα καθιδρύματα, ὅπως δ' ἐργά- της μὴ ἔχῃ ἀνάγκην νὰ περιμένῃ ὅταν προσβάλλεται ἐκ τοῦ νοσήματος.

Σπουδαῖον κέντρον συζητήσεως ἀπετέλεσαν ἐπί- σης ἡ ἀνακοίνωσις τοῦ διασήμου φθισιολόγου Κῶχ, περὶ τοῦ ἀδυνατοῦ τῆς μεταδόσεως τῆς φθίσεως τῶν ζῴων εἰς τὸν ἄνθρωπον. Ταύτην ἀντέκρουσαν πλεί- σται ἰατρικαὶ ἐξοχότητες. Ἐἰς τῶν σοβαρωτέρων ἀντεπεξεληθόντων κατὰ τῆς γνώμης τοῦ γερμανοῦ φθισιολόγου εἶνε ὁ καθηγητῆς Μάκ Φαϊδαν, τῆς ἀνωτέρας κτηνιατρικῆς σχολῆς τοῦ Λονδίνου, ὅστις εἶχεν ἤδη παρασκευάσῃ διὰ τὸ συνέδριον ἀνακοίνω- σιν ἀπερὶ τοῦ βακτηρίου τῆς φυματιώσεως ἐν τῇ γάλακτι τῆς δαμάλας ὡς πύκνης πηγῆς παθήσεως ἐκ φυματιώσεως τοῦ ἀνθρώπου. «Ὅτε παρασκευά- ζον τὴν ἀνακοίνωσίν μου, εἶπεν ὁ Μάκ Φαϊδαν, ἐφρόνουν ὅτι δὲν εἶχον ἀνάγκην ἀποδείξεως περὶ τοῦ ὅτι ἡ φυματιώσις παρὰ τῇ ἀνθρώπῳ καὶ τῇ δαμάλῃ εἶνε μία καὶ ἡ αὐτὴ νόσος. Ἀπαντες ἐφρό- νουν ὅτι ἀμφότεραι ἔχουσι τὴν αὐτὴν αἰτίαν. Ἀλλ' ἀφοῦ πρό τιμῶν ἡμερῶν ἡ μεγαλύτερα ζῴα αὐθεν- τία διὰ τὴν φυματιώσιν, ὃ τὸ βακτήριον τῆς φυμα- τιώσεως ἀνακλύψας, ἐξέφρασα τὴν πεποιθῆσιν ὅτι ἡ φυματιώσις τῶν ἀνθρώπων εἶνε διάφορος ἢ ἡ τῆς δαμάλας, τὰ πράγματα ἠλλαξαν. Προηγου- μένως ἐπιστεῦομεν ὅτι ἡ νόσος εἶνε μία καὶ ἡ αὐτὴ ἐπὶ τῇ βλάσει τῶν πρώτων δημοσιεύσεων τοῦ Κῶχ αὐτοῦ. Ἀλλὰ τὰ τελευταῖα ἐπιχειρήματα τοῦ Κῶχ εἶνε δυνατόν νὰ πολεμηθῶσιν. Πλείστοι ὑπάρχουσι λόγοι ὅπως θεωρηθῶσι τὸ γάλα τῶν φυματιῶν ἀγελάδων ὡς λίαν ἐπικίνδυνον διὰ τοὺς ἀνθρώπους. Ἴσως τὰ πειράματα τοῦ Κῶχ ἀποδεικνύουσιν ὅτι τὰ βακτήρια τῆς φυματιώσεως τοῦ ἀνθρώπου εἶνε ἥμισυ ἐπικίνδυνα εἰς τὰς δαμάλας. Τοῦτο ὅμως δὲν καθιστᾷ πιθανόν τὸ ὅτι καὶ τὰ βακτήρια τῆς φυματιώσεως τῶν δαμάλων εἶνε ἀκίνδυνα διὰ τὸν ἄνθρωπον. Ἦνε ἀληθὲς ὅτι ὑπάρχουσι βακτήρια ἐπικίνδυνα δι' ἐν ἢ δύο μόνον εἶδη ζῴων. Ἀλλ' ἐκεῖνα ἄτινα, ὡς τὸ βακτήριον τῆς φυματιώσεως, εἶνε ἐπικίνδυνα εἰς ἅπαντα τὰ κατοικίδια ζῴα, εἶνε ἐπίσης ἐπικίνδυνα καὶ διὰ τὸν ἄνθρωπον.»

Τὸ συμπέρασμα τῆς ὅλης ταύτης συζητήσεως ἦτο ὅτι, τὸ μὲν ζήτημα τῆς μεταδόσεως τῆς φυμα- τιώσεως ἐκ τῶν ζῴων εἰς τὸν ἄνθρωπον θεωρεῖται μὴ λυθὲν ὀριστικῶς, ἐν τῇ μεταξὺ ὅμως δὲν ὀλ παραμελῶνται τὰ ὑπὸ τιμῶν κυβερνήσεων θεσπι- σθέντα μέτρα κατὰ τῆς διαδόσεως τῆς φυματιώσεως διὰ τοῦ γάλακτος καὶ τοῦ κρέατος φθισιῶντων κτη- νῶν. Τὸ ζήτημα ἀπασχολεῖ τὸ ἀγγλικὸν Κοινοβού- λιον, ἐχορηγήθησαν δὲ ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως τὰ μέσα πρὸς μελέτην αὐτοῦ εἰς ἐιδικὸν ἰνστιτούτον,

διότι πρόκειται περὶ ὑψίστων ὑγεινῶν, γεωργικῶν καὶ βιομηχανικῶν συμφερόντων.

Τὸ συνέδριον ἐξήνεγκεν ὡσαύτως τὴν γνώμην ὅπως διὰ συγγραμμάτων καταληπτῶν ὑπὸ πάντων καὶ διὰ περιοδικῶν δημοσιευμάτων φωτισθῇ τὸ κοινὸν περὶ τῆς καταπολεμήσεως τῆς φυματιώσεως. Λίαν ἐπιφελὲς ὁλ' ἦτο ἡ προπαρασκευὴ διεθνῶν συμφωνιῶν περὶ τοῦ ἐναντίου τῆς φυματιώσεως ἀγῆνος καὶ τῆς ἰδρύσεως διαρκῶς διεθνούς ἐπιτρο- πῆς πρὸς διερεύνησιν τῆς νόσου. Πρέπει ὡσαύ- τως ν' ἀπαιτηθῇ ὅπως τὰ κράτη καὶ αἱ δημοτικαὶ ἀρχαὶ φροντίζωσι περὶ βελτιώσεως τῶν κατοικιῶν τῶν ἀπόρων τάξεων.

Ἐν τέλει τὸ συνέδριον ἐξέφρασεν εὐχὴν περὶ ἰδρύσεως φαρμακείων καὶ ἰατρειῶν (ἀντιφυματικῶν χορηγούντων φάρμακα καὶ ἰατρικὴν περίθαλψιν δωρεάν, κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ Ἰν Ἀίλλη Ἰδρυθέν- τος, καὶ ἐπεκαλέσθη τὴν προσοχὴν τῶν ἀπανταχοῦ φιλευθρόπων καὶ τῶν φιλευθροπικῶν σωματείων ἐπὶ τῆς ἀνάγκης τῶν ἐιδικῶν ἰατρῶν, τοὺς φθισιῶντας κληρικῶν, αἵτινες εἶνε τὸ χριστὸν μέσον πρὸς ἀνα- στολήν τῆς ἐξάπλωσεως τῆς φθίσεως μεταξὺ τῶν ἐργατικῶν καὶ τῶν ἀπόρων τάξεων.

ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΕ

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Κατανάλωσις καφέ.

Ἡ ἐτήσια παραγωγή τοῦ καφέ καθ' ὅλον τὸν κόσμον ἀνέρχεται κατὰ μέσον ὄρον εἰς 851 ἑκατομ. χιλιόγραμμων, ἢτοι 675 περίπου ἑκατομμύρια ἐκα- τόνων. Ἐκ τούτων τὰ 658 ἑκατ. παράγει μόνη ἡ Βρασιλία. Κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸν πληθυσμὸν τὸν περισσότερον καφέν ἐξοδεύει ἡ Νορβηγία (4.83 χιλιάτρ. ἐτησίως δι' ἑκατον κίττων) καὶ μετ' αὐτὴν ἡ Σουηδία (4 χιλ.), τὸ Πέλιγιον (3.85 χιλ.), ἡ Δανία (3.87 χιλ.). Ἡ Ἑλλάς σηματοῦ- νεται ὡς ἐξοδεύουσα 0.51 χιλ. δι' ἑκατον κίττων.

Ἡ μαγειρίσσια τοῦ Γκαίτε.

Ἐἰς ἕν γερμανικὸν περιοδικὸν δημοσιεύθη τὸ καίμενον πιστοποιητικὸν, τὸ ὅποιον ἔδωκεν ὁ Γκαίτε εἰς μαγειρίσσαν του ἀπερχομένην τῆς ὑπηρεσίας του. Τὸ πιστοποιητικὸν τοῦτο ἔχει ὡς ἑξῆς:

«Ἡ Καρλόττα Νόγερ διατέλεσε δύο ἔτη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν μου. Ἐἰς μαγειρίσσια εἶναι καλὴ καὶ συγχρόνως ἦτο εὐπειθής, εὐπροσήγορος καὶ μάλι- στα περιποιητικὴ. Ἀλλὰ τελευταίως κατέστη ἀνυ- πόφορος. Συνήθως ἀρέσκαται νὰ κίμνη καὶ νὰ μα- γειρεύῃ κατὰ βούλησιν. Ἦνε ἰσχυρογνώμων, αλη- ροτραχῆλος, καὶ προσπαθεῖ πάντοτε νὰ κωρύξῃ διὰ παντὸς τρόπον τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς ὁποίους ἔχει ὑπὸ τῆς διαταγῆς τῆς. Φιλετάρχος καὶ φίλε- ρος δυσαρρεστὴ τῆς συνυπηρετίας τῆς καὶ καθι- στᾷ εἰς αὐτῆς τὸν βίον ἄβυστον. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐλαττωμάτων ἔχει καὶ ἄλλο ἀκόμη χειρότερον, νὰ κρυφακούῃ εἰς τὰς θύρας.»

Ἡ κάτωθι μελέτη τοῦ ἐν ἱερόν τῆς Ἑλβετίας δημογενοῦς καθηγητοῦ τοῦ Διεθνούς Δικαίου κ. Μ. Κέπειτς ἐδημοσιεύθη εἰς δύο συνεχῆ τεύχη τοῦ ἐν Λιζάννῃ ἐκδομένου ἐγκρίτου περιοδικοῦ «La Bi- bliothèque Universelle et la Revue Suisse». Σ. τ. Δ.

Η ΑΝΟΡΘΩΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἐν ἔτει 1897 ἡ Ἑλλάς ὑπέστη μίαν τῶν σοβαρῶν κρίσεων ἐξ ὧν ἐκαπελοῦσι χώραν τινά, τὴν σοβαρωτάτην δὲ ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ βασιλείου. Ἀφοῦ ἐξετέλεσεν ἔργον ἐκ' τῶν εὐγενεστάτων τῆς ἱστορίας τῆς, δραμοῦσα εἰς βουήθειαν λαοῦ ἀδελφοῦ, ἐγκαταλειμμένου εἰς χεῖρας τῶν δεινῶν τοῦ ὑπὸ τοῦ ἀνισχύρου ἐγω- σμοῦ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, διέπραξεν εὐθὺς μετὰ ταῦτα ἔργον ἄφρον, ἀπερισκέπτως προβάσα εἰς πόλεμον ἀπάραικτον, κακῶς διεξαγόμενον, ὅστις εἰ καὶ συνέτεινεν εἰς τὴν ἀποκάλυψιν τῆς ἐξαιρέτου ποιότητος τινῶν στοιχείων καὶ εἰς τὴν ἀνάδειξιν θαυμασίων ἀρετῶν, ἐμελλε πεπρωμένως ν' ἀπολήθῃ εἰς συμφορὰν. Πάντες τότε οἱ φίλοι τῆς Ἑλλάδος διανοήθησαν ὅτι, ἐπειδὴ πολλάκις αἱ δακρυμασφαῖ ἐχρησίμευσαν ὡς μαθήματα καὶ εἰς τοὺς λαοὺς καὶ εἰς τὰ άτομα, ἡ συμφορὰ αὕτη ἐμελλε νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὴν εἰρημένην χώραν ὡς σημεῖον ἀφετηρίας νέας ζωῆς, νὰ προ- καλέσῃ δὲ σωτήριον ἔλεγχον τῆς συνειδήσεως πρὸς ἐπανόρθωσιν τῶν πταισμάτων τοῦ παρελ- θόντος καὶ παρασκευὴν αἰσιωτέρου μέλλοντος. Ἠράγματι δὲ αἱ λέξεις ἀναδιωγάνωσις καὶ μεταρρυθμίσις κατέστησαν παγκοίνου χρήσεως ἀπὸ τῆς ἐπαύριον τῶν πρώτων ἡττῶν. Παντοῖαι καὶ πολυάριθμοι μεταρρυθμίσεις ὑπεδείχθησαν· ἀλλ' ὅμως μέχρι τοῦδε οὐδεμία σχεδὸν αὐτῶν ἀπῆνεγκεν ἀποτελέσματα πλήρη καὶ ὀριστικά. Τὸ τοιοῦτον ἀποβαίνει μέχρι τινὸς εὐεξήγητον, ἔταν ἀναλογισθῶμεν ὅτι ἡ περὶ εἰρήνης συνθήκη μετὰ τῆς Τουρκίας συνωμολόγη τὴν 4 Δεκεμ- βρίου 1897· ὅτι ἡ Θεσσαλία, κρατούμενη ὡς ἐνέχυρον ὑπὸ τοῦ νικητοῦ, ἐξεκένωθη μόνον μετὰ τὴν καταβολὴν τῆς πολεμικῆς ἀποζημιώσεως, τούτῃσι κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1898· ὅτι τότε μόνον ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἠδυνήθη ν' ἀρχίσῃ σκεπτόμενος περὶ τῆς διατάξεως τῶν ἐσωτερικῶν αὐτοῦ πραγ- μάτων· ὅτι αἱ βουλευτικαὶ ἐκλογαὶ ἐνηργήθησαν κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1899 καὶ ὅτι μόλις ἀπὸ 18 μηνῶν τὸ παρὸν ὑπουργεῖον εὔρηται ἐν τῇ ἐξουσίᾳ. Ἀμφίβολον ὅμως εἶναι πᾶσαι αἱ προτα- οῖσαι καὶ ὑποστηρικθῆσαι μεταρρυθμίσεις ὁλ παραγάγοσι τὰ ἀποτελέσματα ὅσα προσδοκῶσι

οἱ ὑπέρμαχοι αὐτῶν, ἐνόσω ἡ Ἑλλάς διατελεῖ ἐν τῇ καταστάσει ἐν ἣ ἐπὶ τοῦ παρόντος εὐρίσκεται.

Ὅποια τις ἀκριβῶς ἡ κατάστασις αὕτη; Ποῖα τὰ μέσα δι' ὧν εἶνε δυνατὴ ἡ μεταβολή; Περὶ τὰ δύο ταῦτα ἐρωτήματα συνεκεντρώθη ἡ προσοχὴ ἡμῶν κατὰ τὴν πρόσφατον ἡμῶν ἐπὶ πέντε περίπου μῆνας διαμονὴν ἐν Ἑλλάδι, τὰ πορίσματα δὲ τῶν ἀτομικῶν ἡμῶν παρατηρή- σεων καὶ τῶν πολλῶν συνεντεύξεων, ὡς ἐπὶ τούτου ἐσχόμεν μετὰ τῶν ἀρμοδίων, προτιθέμεθα νὰ ἐκθέσωμεν ἐν τῇ παρούσῃ ἡμῶν πραγματείᾳ.

*

Ὁ ξένος, ὁ μεταβαίνων σήμερον εἰς Ἑλλάδα χάριν βραχείας αὐτοῦ διαμονῆς, ἐκπλήσεται διὰ τε τὴν φιλοξενίαν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ διὰ τὰς ἀφθονούσας ἐν τῇ χώρᾳ πολυειδεῖς φυ- σικὰς, καλλιτεχνικὰς καὶ ἀρχαιολογικὰς καλλο- νὰς. Ἴσως ἐνίοτε δυσάρεστον ἐμποιοῦσιν αὐτῷ ἐντύπωσιν ἀλλοκοτὰ τινα, ἀήθη καὶ ἐκτροπα θεωρούμενα ἐν ταῖς πολιτισμέναις χώραις, ἀλλὰ μόλις προσέχει εἰς αὐτὰ, διότι τὴν προσο- χὴν τοῦ μορφωμένου περιηγητοῦ ἀπορροφᾷ ἐξ ὀλοκλήρου καὶ σαγηνεύει ἢ θῆα τῶν μνημείων καὶ τῶν εἰρηπλιῶν τῆς ἀρχαιότητος, ἢ καὶ ἀπλῶς ἢ θῆα τῆς ἐλευστικῆς φύσεως. Συμβάλλει δ' εἰς ἐπίρρωσιν τῶν ἀγαθῶν τοῦ ἐντυπώσεων καὶ ἡ συνομιλία μετὰ τινῶν ἐκ τῶν κατοίκων τῆς χώ- ρας, διαρκῶς εὐχαριστημένων καὶ αἰσιοδοξούντων.

Μετ' οὐ πολὺ ὅμως, ὅταν θελήσῃ νὰ μάθῃ τὰς συνθήκας τοῦ κοινωνικοῦ, πολιτικοῦ καὶ ἠθι- κοῦ βίου, ἀρχίζει νὰ εὐρίσκῃ τις ὅτι ὁ θαυμα- στὸς φανεῖς αὐτῷ κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας πίναξ περιέχει καὶ σκιὰς ἀσχημιζούσας ὑπερμέ- τρας ἐνίοτε τὸ ἔργον. Ἐν τῇ δευτέρᾳ ταύτη φάσει διατελεῖ τὸ πλείστον μέρος τῶν Ἑλλήνων. Κατὰ τὴν γνώμην τῶν ἀπαισιοδόξων τούτων τὰ πάντα ἐν Ἑλλάδι βαίνουν κατὰ κρημνῶν, πᾶσα δὲ περὶ ἀναγεννήσεως ἐλπίς ὀριστικῶς ἀπώλετο.

Ὡς συνήθως συμβαίνει, ἡ ἀλήθεια πρέπει ν' ἀναζητηθῇ εἰς τὸ μέσον τῶν δύο τούτων ἄκρων. Βεβαίως τὰ πράγματα ἐν Ἑλλάδι δὲν βαίνουν κατὰ πάντα αἰσιῶς καὶ ἐπιθυμητῶς. Ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου ἂν συγκριθῇ τὸ παρὸν πρὸς τὸ παρελθόν, κατ' ἀνάγκην ὁλ παραδεχθῶμεν ὅτι σημαντικαὶ πρόοδοι ἐγένοντο καὶ ὁλ συμπεράνω- μεν ὅτι οὐδ' αὖτως πρέπει ν' ἀπελπίζωμεθα περὶ τοῦ μέλλοντος. Ἡ δὲ σύγκρισις αὕτη εὐχερῶς δύναται σήμερον νὰ γείνη καὶ παρ' αὐτῶν τῶν ἀγνοούντων τὸ παρελθόν. Ἀρκεῖ νὰ μεταβῶσιν οὔτοι νὰ ζήσωσιν ἐπὶ τινα χρόνον εἰς τινα τῶν ἀνατολικῶν χωρῶν, τῶν στενουςῶν εἰσέτι ὑπὸ